

Lauhanvuoren–Hämeenkaan alueen luontomatkailusuunnitelma 2013

Översättning: Pimma Åhman

Translation: Semantix Finland Oy

Kansikuva: Kesäkuun alun vihreyttä Kuninkaanlähteellä. Kuva: Terttu Konttinen.

© Metsähallitus, Vantaa 2014

ISSN-L 1796-2943
ISSN (verkkajulkaisu) 1796-2943
ISBN 978-952-295-066-6 (pdf)

Lauhanvuoren–Hämeenkaan alueen luontomatkailusuunnitelma 2013

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

METSÄHALLITUS

KUVAILULEHTI

JULKAISUJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	30.5.2014
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	MH 1791/2014 05.03.00
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	kansallispuisto, soidensuojelualue, Natura 2000 -alue, harjijensuojeluohjelma, lehtojensuojeluohjelma		
ALUEEN NIMI	Lauhanvuoren kansallispuisto, Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuisto, Haapakeitaan soidensuojelualue, Hämeenkanan harjoitus- ja monikäyttöalue		
NATURA 2000-ALUEEN NIMI JA KOODI	Lauhanvuori FI0800001, Kauhaneva–Pohjankangas FI0800002 Haapakeidas FI0200021, Hämeenkanan FI0200024		
ALUEYKSIKKÖ	Etelä-Suomen luontopalvelut		
TEKIJÄ(T)	Terttu Konttinen		
JULKAISUN NIMI	Lauhanvuoren–Hämeenkanan alueen luontomatkailusuunnitelma 2013		
TIIVISTELMÄ	<p>Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen, Haapakeitaan soidensuojelualueen ja Hämeenkanan harjoitus- ja monikäyttöalueen yhteisen luontomatkailusuunnitelman taustalla oli tarve nostaa hienot luonnonsuojelualueet ja retkeilykohde valtakunnalliseen tietoisuuteen ja lisätä alueen kiinnostavuutta myös ulkomaalaisten matkailijoiden keskuudessa. Alueen luonto- ja kulttuuriperintöarvot sekä retkeily- ja matkailupalvelut ovat monipuolisina hyvä lähtökohhta yritystoiminnan kehittämiseksi. Suunnitelma-alueen maakuntien matkailustrategiat on juuri päivitetty, ja kohteet on niissä huomioitu nousevina matkailun kärkikohteina. Luontomatkailupalvelutarjonta lisääntyy alueella, ja mm. yksityinen alueen luontoa esittelevä keskus on rakenteilla.</p> <p>Suunnitelman pohjaksi kohdealueilla tehtiin kävijätutkimukset ja yhteinen yritystutkimus. Suunnitelmaa työstettiin myös yhdessä alueen toimijoiden kanssa neljässä työpajassa keväällä ja alkusyksyllä 2013. Alueen luontomatkailun vetovoimatekijöiden perusta löytyy luonnosta itsestään, maisemista ja alueen historiasta. Alue on geologishistoriallisesti merkittävä ja suojelee monia harvinaisia eliölajeja. Lisäksi alue sijaitsee lähellä suuria kasvukeskuksia ja tarjoaa kokemista ja tekemistä kaikille: helppokulkuisia maastoja ja monipuolisia reittejä, lukuisat harrastusmuodot onnistuvat sekä ohjatusti että itsenäisesti, ja erityisesti Jämi on tunnettu isoista urheilutapahtumistaan. Runsaan pohjaveden alueella luonnonantimetkin ovat puhtaita. Luonto ja siellä tarjottavat palvelut ovat hyvä kehys omatoimisten kävijöiden hyvinvoinnin ja yritysasiakkaiden työkyvyn edistämiseen.</p> <p>Luontomatkailun kehittämiseksi nimettiin neljä tavoitetta: tunnettuuden ja vetovoiman lisääminen luontomatkailualueena kotimaassa ja kansainvälisesti, alueen profiloituminen luonnon ja lihasvoimalla liikkumisen keitaaksi kestävä matkailua noudattaen, alue on asiakkaiden saavutettavissa ja tarjoaa puhtaiden luonnonantimien lisäksi koettavaa, nähtävää ja tekemistä kaikille.</p> <p>Matkailun yritystoiminta on alueella sesonkiluonteista, usein pienimuotoista ja sivutoimistakin, ja koko alueen sisäinen yhteistyö on vielä vähäistä. Luontomatkailun kehittyminen ja matkailijoiden viipymän pidentäminen edellyttävät kattavaa yhteistyötä. Palvelujen saavutettavuus on tärkein asia: on oltava tietoa (markkinointi, info), osattava perille (opasteet), päästävä perille (tietön kunto) ja saatava palvelua (on palveluja ja ne ovat auki). Tarjonnan monipuolisuus vaikuttaa viipymään, joten kaikki mielenkiintoiset kohteet ja palvelut kannattaa pitää esillä. Keskeisimmät kehittämistoimet ovat luontomatkailualuekokonaisuuden muodostaminen, reittien ja palvelurakenteiden kehittäminen, opastusviestinnän ja markkinoinnin kehittäminen sekä tuotekehitys.</p> <p>Luontomatkailu nojaa ekologiseen, taloudelliseen ja sosiokulttuuriseen kestävytyteen, ja suunnitelmaan rakennettiin kriteeristö, jolla kestävytyden toteutumista seurataan säännöllisesti.</p>		
AVAINSANAT	Lauhanvuori, Kauhaneva–Pohjankangas, Haapakeidas, Hämeenkanan, kestävä luontomatkailu		
MUUT TIEDOT	Suunnitelma on laadittu Lauhanvuoren, Kauhanevan–Pohjankankaan ja Hämeenkanan yritystoiminnan kehittämishankkeessa Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman rahoituksella.		
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 129		
ISSN-L	1796-2943	ISBN (PDF)	978-952-295-066-6
ISSN (VERKKOJULKAISU)	1796-2943		
SIVUMÄÄRÄ	89 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	30.5.2014
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	MH 1791/2014 05.03.00
TYP AV SKYDDSSOMRÅDE/ SKYDDSPROGRAM	nationalpark, myrskyddsområde, Natura 2000-område, åsskyddsprogrammet, lundskyddsprogrammet		
OMRÅDETS NAMN	Lauhanvuori nationalpark, Kauhaneva–Pohjankangas nationalpark, Haapakeidas myrskyddsområde, Hämeen kangas övnings- och mångbruksområde		
NATURA 2000-OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Lauhanvuori FI0800001, Kauhaneva–Pohjankangas FI0800002 Haapakeidas FI0200021, Hämeen kangas FI0200024		
REGIONENHET	Södra Finlands naturtjänster		
FÖRFATTARE	Terttu Konttinen		
PUBLIKATION	Naturturismplan för Lauhanvuori-Hämeen kangasområdet 2013		
SAMMANDRAG	<p>Bakgrunden till en gemensam naturturismplan för Lauhanvuori nationalpark, Kauhaneva–Pohjankangas nationalpark, Haapakeidas myrskyddsområde och Hämeen kangas övnings- och mångbruksområde var behovet att väcka riksomfattande uppmärksamhet för de fina naturskyddsområdena och utflyktsmålet och att öka intresset för hela området även bland utländska turister. Områdets natur- och kulturarvsvärden samt friluft- och turisttjänster är mångsidiga och utgör en god utgångspunkt för utvecklingen av företagsverksamheten. De turismstrategier som gjorts upp för landskapen och som gäller för planeringsområdet har just uppdaterats, och objekten i fråga tas upp i dem som stigande spetsturistmål. Utbudet av naturturismtjänster kommer att öka i området, och det uppförs som bäst exempelvis ett privat centrum där områdets natur kommer att presenteras.</p> <p>Som grund för planen gjordes besökarundersökningar i de olika objekten och en gemensam företagsundersökning för hela området. Planen bereddes även tillsammans men lokala aktörer under fyra temamöten på våren och i början av hösten 2013. Grunden för naturturismens dragningskraft i området ligger i själva naturen, landskapet och områdets historia. Området är geologisk-historiskt sett betydelsefullt och erbjuder flera sällsynta arter skydd. Området ligger dessutom nära stora tillväxtcentrum och bjuder på upplevelser och aktiviteter för alla: lättframkomlig terräng och mångsidiga leder, olika aktiviteter antingen i egen regi eller handledda, och i synnerhet Jämi är känt för sina stora idrottsevenemang. Naturens gåvor är också rena i detta område med rikliga grundvattenförekomster. Naturen och de tjänster där står till buds utgör en fin ram för främjande av välmåendet hos självständiga besökare och arbetsförmågan hos företagskunder.</p> <p>För utvecklingen av naturturismen uppställdes fyra mål: välkändheten och dragningskraften som naturturismområde utökas både nationellt och internationellt, området profileras som en naturoas för friluftsliv med egen muskelkraft enligt principerna för hållbar turism, kunderna ska lätt kunna nå området och det erbjuder inte enbart naturens rena gåvor utan också upplevelser, sevärdheter och aktiviteter för alla.</p> <p>Företagsverksamheten inom turismen på området är säsongartad, sker ofta i liten skala och som bisyssla, och hela samarbetet inom området är än så länge knappt. Det krävs omfattande samarbete för utvecklingen av naturturismen och för en ökning av den tid turisterna vistas på området. Det viktigaste är dock att turisterna enkelt når tjänsterna: de ska ha tillgång till information (marknadsföring, info), de ska hitta fram (skyltning), de ska nå området lätt (vägarnas skick) och de ska betjänas väl (tjänster till buds och de har öppet). Tjänsternas mångsidighet inverkar på hur länge turisterna vistas på området, så det lönar sig att lyfta fram alla intressanta objekt och tjänster. De viktigaste utvecklingsåtgärderna är bildande av en helhet av naturturismområdet, utveckling av lederna och servicestrukturerna, utveckling av informationen, skyltningen och marknadsföringen samt produktplanering.</p> <p>Naturturismen baserar sig på ekologisk, ekonomisk och sociokulturell hållbarhet, och i planen ingår kriterier enligt vilka man regelbundet följer upp hur hållbarheten uppfylls.</p>		
NYCKELORD	Lauhanvuori, Kauhaneva–Pohjankangas, Haapakeidas, Hämeen kangas, hållbar naturturism		
ÖVRIGA UPPGIFTER	Planen utarbetades i ett utvecklingsprogram för företagsverksamheten i Lauhanvuori, Kauhaneva–Pohjankangas och Hämeen kangas och den finansierades av programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland.		
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie C 129		
ISSN-L ISSN (ONLINE)	1796-2943 1796-2943	ISBN (PDF)	978-952-295-066-6
SIDANTAL	89 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	

DOCUMENTATION PAGE

PUBLISHED BY	Metsähallitus	PUBLICATION DATE	30.5.2014
COMMISSIONED BY	Metsähallitus	DATE OF APPROVAL	
CONFIDENTIALITY	Public	REGISTRATION NO.	MH 1791/2014 05.03.00
TYPE OF PROTECTED AREA / CONSERVATION PROGRAMME	National Park, Mire reserve, Natura 2000 site, Esker Conservation Programme, Herb-Rich Forest Conservation Programme		
NAME(S) OF PROTECTED AREA(S)	Lauhanvuori National Park, Kauhaneva–Pohjankangas National Park, Haapakeidas Mire Reserve, Hämeenkangas military training and multi-use are		
NATURA 2000 SITE NAME(S) AND CODE(S)	Lauhanvuori FI0800001, Kauhaneva–Pohjankangas FI0800002 Haapakeidas FI0200021, Hämeenkangas FI0200024		
REGIONAL UNIT	Natural Heritage Services, Southern Finland		
AUTHOR(S)	Terttu Konttinen		
TITLE	Sustainable Tourism Development Strategy for the Lauhanvuori–Hämeenkangas area 2013		
ABSTRACT	<p>The joint Sustainable Tourism Development Strategy for the Lauhanvuori and Kauhaneva–Pohjankangas National Parks, Haapakeidas Mire Reserve and Hämeenkangas military training and multi-use area was prepared to raise national awareness of these wonderful nature reserves and hiking destinations, and to increase their attractiveness among international tourists. The region's diverse natural and cultural heritage values and hiking and tourism services provide an excellent basis for the development of business activities. The regional tourism strategies of the area have recently been updated and the destinations are included as top emerging tourist destinations. The range of nature tourism services is increasing in the area and for instance a private centre presenting local nature is being built.</p> <p>As basis for the strategy, visitor surveys were conducted in each destination as well as a joint survey of local businesses. Four workshops in the spring and early autumn 2011 were arranged for local actors for the purpose of developing and fine-tuning the strategy. Nature itself, the landscape and local history are key assets in attracting nature tourism to the region. The geologically and historically significant area provides a refuge for several rare species. Moreover, it is located within easy reach of large growth centres and offers activities and experiences for all. There are easily accessible terrains and diverse trails, numerous guided and independent activities, and large sports events based in Jämi in particular. Thanks to the abundant groundwater resources, the fruit of the nature are pristine. Nature and services offered there provide an excellent setting for promoting the wellbeing of individual visitors and the working capacity of corporate visitors.</p> <p>Four goals were listed for the development of nature tourism: becoming a well-known and attractive nature tourism destination in Finland and abroad, creating a high profile for the region as an oasis of nature and physical exercise in line with the principles of sustainable tourism, making the area accessible for customers, and providing not only pristine fruit of the nature but experiences, sights and activities for all.</p> <p>The local tourist industry is seasonal, often small scale and run on a part-time basis, with little internal cooperation. Comprehensive cooperation is required to develop nature tourism further and make tourists stay longer. Service accessibility is the most important factor: people must be informed (marketing, info), know the directions (signposts), have access to the destination (condition of roads) and have readily available services. Since the variety of offerings influences the duration of visitors' stay, all interesting destinations and services should be promoted. Key development measures include the formation of an entity of nature tourism destinations, development of trails and service structures, development of guidance communications and marketing, and product development.</p> <p>Nature tourism is based on ecological, economic and socio-cultural sustainability, and a set of criteria was developed in the strategy to enable regular monitoring of compliance.</p>		
KEYWORDS	Lauhanvuori, Kauhaneva–Pohjankangas, Haapakeidas, Hämeenkangas, sustainable nature tourism		
OTHER INFORMATION	The strategy was prepared by the Lauhanvuori, Kauhaneva–Pohjankangas and Hämeenkangas business activity development project, funded by the Rural Development Programme for Mainland Finland.		
SERIES NAME AND NO.	Nature Protection Publications of Metsähallitus. Series C 129		
ISSN-L	1796-2943	ISBN (PDF)	978-952-295-066-6
ISSN (ONLINE)	1796-2943		
NO. OF PAGES	89 pp.	LANGUAGE	Finnish
PUBLISHING CO.	Metsähallitus	PRINTED IN	
DISTRIBUTOR	Metsähallitus, Natural Heritage Services	PRICE	

Esipuhe

Lauhanvuoren–Hämeenkaan alueen luontomatkailusuunnitelman vision mukaan alue on tunnettu ja vetovoimainen luontokohde, josta löytyy ainutlaatuisia maisemia, geologishistoriallisesti erityisiä muodostelmia, arvokkaita soita, erämaata ja hiljaisuutta, harvinaisia lajeja löydettäväksi ja kaikille sopivia reittejä samoiltaviksi. Mäntykankaat ovat puhtaan veden ja luonnon antimien lähteitä. Luontomatkailusuunnitelmassa nämä alueen vahvuudet ovat jalostuneet käytännön tason kehittämistoimiksi.

Lauhanvuoren–Hämeenkaan alueen luontomatkailun kehittämistavoitteiden painopiste on luonnossa lihasvoimalla liikkumisen edistäminen kestävän matkailun periaatteita noudattaen. Koska mahdollisuudet luonnossa liikkumiseen ovat alueella erinomaiset riippumatta kävijän fyysisistä ominaisuuksista, on tietoisuuden lisääminen alueesta ja sen tarjonnasta sekä Suomessa että kansainvälisesti tärkeimpiä tehtäviä alueen luontomatkailun kehittämisessä. Matkailijamäärien lisääntyessä myös palveluja ja reittejä tarvitaan yhä enemmän. Haluamme mahdollisimman monen pääsevän osalliseksi hyvinvoinnista, jota alueen luonto ja siihen nojaavat palvelut tarjoavat.

Luontomatkailusuunnitelma on laadittu projektipäällikkö Terttu Konttisen johdolla yhdessä alueen toimijoiden kanssa. Alueen yritykset, kunnat, yhdistykset ja muut sidosryhmät ovat kiitettävällä tavalla osallistuneet suunnitelmatyön eri vaiheisiin. Vuoropuhelu on ollut runsasta, ja alueella on vahva yhteinen tahto luontomatkailun kehittämiseen. Tarjoavathan luontomatkailukohteet hyvinvointia myös alueen asukkaille: työtä, toimeentuloa sekä palveluja ja maastoja liikuntaan ja luontoharrastukseen.

Luontomatkailusuunnitelma tehtiin Lauhanvuoren, Kauhannevan–Pohjankankaan ja Hämeenkaan yritystoiminnan kehittämishankkeessa, jonka rahoittivat Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan ELY-keskukset, EU:n maaseuturahasto ja Metsähallitus.

Lauhanvuoren–Hämeenkaan luontomatkailusuunnitelma on hyväksytty ohjausryhmän kokouksessa 13.9.2013. Metsähallituksen aluepäällikkö Jouni Aarnio hyväksyi suunnitelman 18.12.2013.

Ilmari Mattila
ohjausryhmän puheenjohtaja

Tuula Peltonen
puistonjohtaja

Sisällys

1 JOHDANTO	9
2 ALUERAJAUS JA SUUNNITELMAN TAVOITTEET	12
3 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	14
3.2 Matkailun suunnitelmat ja keskeiset toimijat alueella	18
3.2.1 Matkailun suunnitelmat	18
3.2.2 Matkailun palveluntarjoajat	20
3.2.3 Matkailun kehittäjät	23
4 SUUNNITELMA-ALUE LUONTOMATKAILUKOHTEENA	24
4.1 Luonto, maisemat, geologia ja historia	26
4.2 Sijainti ja maine	27
4.3 Maastot, reitit ja harrastusmahdollisuudet	28
4.4 Ravintoa ja terveyttä luonnosta	31
5 LUONTOMATKAILUN NYKYTILA	32
5.2 Matkailutarjonta	35
5.2.1 Yksityinen tarjonta	35
5.2.2 Metsähallituksen reitit ja palvelurakenteet	38
5.3 Suunnitelma-alueen luontomatkailun SWOT	40
5.4 Johtopäätökset nykytilasta	43
6 LUONTOMATKAILUN TAVOITETILA JA PERIAATTEET	45
6.1 Alueen luontomatkailun visio	45
6.2 Metsähallituksen asettamat tavoitteet alueen luontomatkailulle	45
6.3 Suunnitelma-alue luontomatkailukohteena vuonna 2020	47
6.4 Yhteenvedo alueen luontomatkailun tavoitteista	48
7 LUONTOMATKAILUN YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTI JA SEURANTA	49
7.2 Luontomatkailun kestävyden arviointi ja seuranta	51
8 MARKKINOINTI JA VIESTINTÄ	55
9 KEHITTÄMISSUUNNITELMA	59
9.1 Yhtenäisen luontomatkailualueen muodostaminen	59
9.2 Reitistöjen ja palvelurakenteiden kehittäminen	61
9.3 Opastusviestinnän, opasteiden ja markkinoinnin kehittäminen	63
9.4 Palvelujen ja aktiviteettien kehittäminen	66
10 SUUNNITELMAN SEURANTA	69
LÄHTEET	70
LIITTEET	
Liite 1 Alueet ja palvelukartat	77
Liite 2 Ohjausryhmän jäsenet	82
Liite 3 Lehtiartikkeli Hämeenkaan laavujen ilkivallasta	83
Liite 4 Matkailun kestävyden arviointimittaristo suunnitelma-alueella	84

1 Johdanto

Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen, Haapakeitaan soidensuojelualueen ja Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalueen luontomatkailusuunnitelman taustalla oli tarve nostaa alueen hienot luonnonsuojelualueet sekä Hämeenkaan monipuolinen ulkoilu- ja retkeilyalue valtakunnalliseen tietoisuuteen ja lisätä alueen kiinnostavuutta myös ulkomaalaisten matkailijoiden keskuudessa. Aluekokonaisuuden luonto- ja kulttuuriperintöarvot sekä retkeily- ja matkailupalvelut ovat monipuoliset ja hyvä lähtökohta yritystoiminnan kehittämiseksi. Lauhanvuoren–Hämeenkaan alue on yksi Länsi-Suomen keskeisistä virkistys- ja luontomatkailun aluekokonaisuuksista (kuva 1). Johdannon tiedot perustuvat pitkälti Peltosen (2012) laatimaan hankesuunnitelmaan, ellei toisin mainita.

Kuva 1. Länsi-Suomen virkistys- ja luontomatkailualuekokonaisuudet. © Metsähallitus 2014, © Maanmittauslaitos 1/MML/14.

Suunnitelma-alueen luontomatkailussa on löydetty runsaasti hyödyntämättömiä mahdollisuuksia: retkeilypalvelutarjonta on monipuolista ja kattavaa sekä kokemattomillekin luonnossa liikkujille soveltuvaa. Lisäksi palvelut ovat ympärivuotisia ja helposti saavutettavia tarjoten retkeily- ja luonnossa liikkumismahdollisuuksia sekä matkailun oheispalveluja lähellä Etelä-Suomen kasvukeskuksia. Alueelta listattiin myös paljon erilaista nähtävää: mm. Lauhanvuoren geologia ja luontokohteet, Kauhanevan ja Haapakeitaan laajat suoalueet sekä Hämeenkaan ja Pohjankankaan avoimet harjumaastot. Aluekokonaisuus tarjoaa aidon vaihtoehdon esimerkiksi Lappiin suuntautuvalla matkailulla. Ilmastonmuutoksen myötä lähimatkailun kysynnän voi olettaa lisääntyvän. Tällöin tarjonnan täytyy olla kunnossa ja markkinoinnin aktiivista. Myös ajankohtaiset teemat, kuten aitous, paikallisuus, tarinat, hyvinvointi ja lähiruoka, ovat löydettävissä alueen kohteilta. Kansallispuistojen ja Hämeenkaan yritystoiminnan kontrastit luovat mahdollisuuksia innovatiivisuuteen ja uusien toimintatapojen löytämiseen. Jämin ja Ikaalisten Kylpyläkaupungin välinen yhteistyö matkailussa tuo myös oman lisänsä alueen kehittämismahdollisuuksiin. Matkailun edistämiseen on Ikaalisissa panostettu viime vuosina erityisen paljon.

Alueen kehittämistarpeet tunnetaan hyvin. Kansallispuistojen toimintaa ohjaavat noin kymmenen vuoden aikajaksoille laadittavat hoito- ja käyttösuunnitelmat. Suunnitelma voidaan laatia myös Hämeenkaan kaltaisille toiminnoiltaan monipuolisille kohteille. Hämeenkaalle on valmistunut vuonna 2008 hoito- ja käyttösuunnitelma (Metsähallitus 2008). Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen (Metsähallitus 2011, 2012a) sekä Haapakeitaan soidensuojelualueen (Metsähallitus 2012b) hoito- ja käyttösuunnitelmat ovat parhaillaan vahvistettavana ympäristöministeriössä.

Alueen hoito- ja käyttösuunnitelmien tekoon on osallistunut laajasti sidosryhmiä, mm. kuntia sekä alueella toimivia luontomatkailuyrittäjiä. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa on tunnistettu tarve alueen markkinoinnin ja luontomatkailun kehittämiseen, ja niissä on esitetty luontomatkailusuunnitelman tekemistä koko hankealueelle. Luontomatkailusuunnitelman avulla kehitetään alueen palvelutarjontaa erilaisille kohderyhmille ja innovoidaan uusia toimintatapoja ja teemoja markkinointiin, opastukseen ja yrittäjien palveluihin. Laajempaan luontomatkailun ja virkistyskäytön kehittämisen strategisena suunnitelmana luontomatkailusuunnitelma täydentää alueen hoito- ja käyttösuunnitelmia.

Sekä Metsähallitus että maakuntakaavat painottavat kohdealueiden merkitystä luontomatkailukohteenä. Metsähallituksen luontopalveluissa aluekokonaisuus on luontomatkailun ja virkistyskäytön painopistealue. Satakunnan maakuntakaavassa (Satakuntaliitto 2009) Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistot kuuluvat matkailun kehittämisvyöhykkeeseen, jossa tavoitteena on kiinnittää erityistä huomiota matkailuelinkeinojen ja virkistyspalvelujen kehittämiseen. Myös lähes koko Haapakeitaan alue on kaavassa merkitty luontomatkailun kehittämisvyöhykkeeksi. Jämin alue sekä Kuninkaanlähte on merkitty matkailupalvelujen alueen kohdemerkinnällä, ja niiden välille on merkitty matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen yhteystarve. Jämi on merkitty kaavassa myös virkistystä palvelevaksi alueeksi (Satakuntaliitto 2009). Pirkanmaan 1. maakuntakaavassa (Pirkanmaan liitto 2007) alue Ikaalisista Jämin pohjoispuolelle on merkitty luontomatkailun kehittämisalueeseen.

Etelä-Pohjanmaan maakuntakaavassa (Etelä-Pohjanmaan liitto 2005a) Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistot nähdään matkailun vetovoima-alueena. Etelä-Pohjanmaan päivitettyssä matkailustrategiassa (Korttesluoma 2013) Lauhanvuoren luontomatkailualue on nimetty yhdeksi maakunnan nousevista attraktioista. Tavoitteena on luontomatkailun ja olemassa olevien luontomatkailualueiden, kuten Lauhanvuoren, edelleen kehittäminen palvelu- ja tuotetarjonnaltaan ympärivuotiseksi matkailukeskittymäksi (Korttesluoma 2013).

Lauhanvuoren, Kauhanevan–Pohjankankaan, Haapakeitaan ja Hämeenkankaan luontomatkailusuunnitelmaa ohjaa **kestävän matkailun** viitekehys. Metsähallituksessa ja tässä suunnitelmassa sillä tarkoitetaan hienojen luontomatkailuelämysten tarjoamista matkailijoille luonto- ja kulttuuriarvoja vaarantamatta. Kestävä matkailu voidaan määritellä seuraavasti: *matkailukehitys on niin voimakkuudeltaan kuin suuntaukseltaan sellaista, että sen paine luonnonympäristöä kohtaan pysyy kantokyvyn alapuolella niin nykyisen kuin tulevienkin sukupolvien aikana* (Metsähallitus 2010c).

Toinen luontomatkailusuunnitelman keskeinen käsite on **luontomatkailu**. Luontomatkailusta ei ole olemassa yhtä yhtenäistä, yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Kuten Metsähallituksen suunnitelmissa yleensäkin, tässä suunnitelmassa luontomatkailu käsitetään tavalla, joka on määritelty valtioneuvoston vuonna 2002 vahvistamassa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisohjelmassa (Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmä 2002): *Luontomatkailulla tarkoitetaan kaikkea luontoon tukeutuvaa matkailua. Hieman suppeammin määriteltynä luontomatkailua on sellainen matkailu, jonka yhteydessä virkistäydytään luonnossa. Luontomatkailu yhdistää luonnon virkistyskäytön ja matkailun. Luontomatkailussa luonto on merkittävä vetovoimatekijä tai toimintaympäristö. Luonnon virkistyskäytössä on luontomatkailua lähes kaikki se, mikä ei ole päivittäistä lähivirkistystä. Siten mm. matkailuun liittyvä loma-asuminen ja sen yhteydessä tapahtuva virkistyskäyttö katsotaan luontomatkailuksi.*

Luontomatkailuyrityksen määrittely löytyy esimerkiksi Metsäntutkimuslaitoksen tutkimuksista. Petäjästön ja Selbyn (2012) mukaan luontomatkailuyritys on matkailuyritys, jonka toiminta tukeutuu luonnon tarjoamaan ympäristöön, tai yritys, jolle luonnon läheisyys tuo yrittäjän oman näkemys mukaan kilpailuetua. Yritykset toimivat laaja-alaisesti eri toimialoilla, ja määritelmä kattakin mm. majoitusyrityksiä, ohjelmapalveluyrityksiä, ratsastustalleja, välinevuokraamoja, hiihtokeskuksia, golfkenttiä ja vaikkapa sisävesiristeilyjä tarjoavia kuljetusyrityksiä.

Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen, Haapakeitaan soidensuojelualueen ja Hämeenkankaan harjoitus- ja monikäyttöalueen luontomatkailusuunnitelmaprosessi käynnistettiin erillisenä hankkeena keväällä 2012. Ohjausryhmän puheenjohtajana on toiminut Ilmari Mattila (Kankaanpään kaupunki). Ohjausryhmän jäsenet esitellään liitteessä 2. Hankkeen toteuttamisesta vastasi touko–lokakuussa 2012 projektipäällikkö Heli Saari ja marraskuusta 2012 joulukuuhun 2013 projektipäällikkö Terttu Konttinen tukenaan erityisesti puistonjohtaja Tuula Peltonen ja erikoissuunnittelija Rami Tuominiemi Metsähallituksesta.

Prosessin aluksi tehtiin kävijä- ja yritystutkimukset koko alueella, ja niiden tuloksia hyödynnettiin luontomatkailusuunnitelman laadinnassa. Suunnitelmaa työstettiin lisäksi yrittäjien, muiden matkailutoimijoiden ja sidosryhmien kanssa neljässä työpajassa kevään ja syksyn 2013 aikana.

Luontomatkailusuunnitelmahankkeen ohjausryhmä on hyväksynyt suunnitelman kokouksessaan 13.9.2013, ja Metsähallituksen aluepäällikkö Jouni Aarnio hyväksyi suunnitelman 18.12.2013. Metsähallituksen Etelä-Suomen luontopalvelut seuraa suunnitelman toteutumista säännöllisesti, ja suunnitelma päivitetään noin viiden vuoden kuluttua.

2 Aluerajaus ja suunnitelman tavoitteet

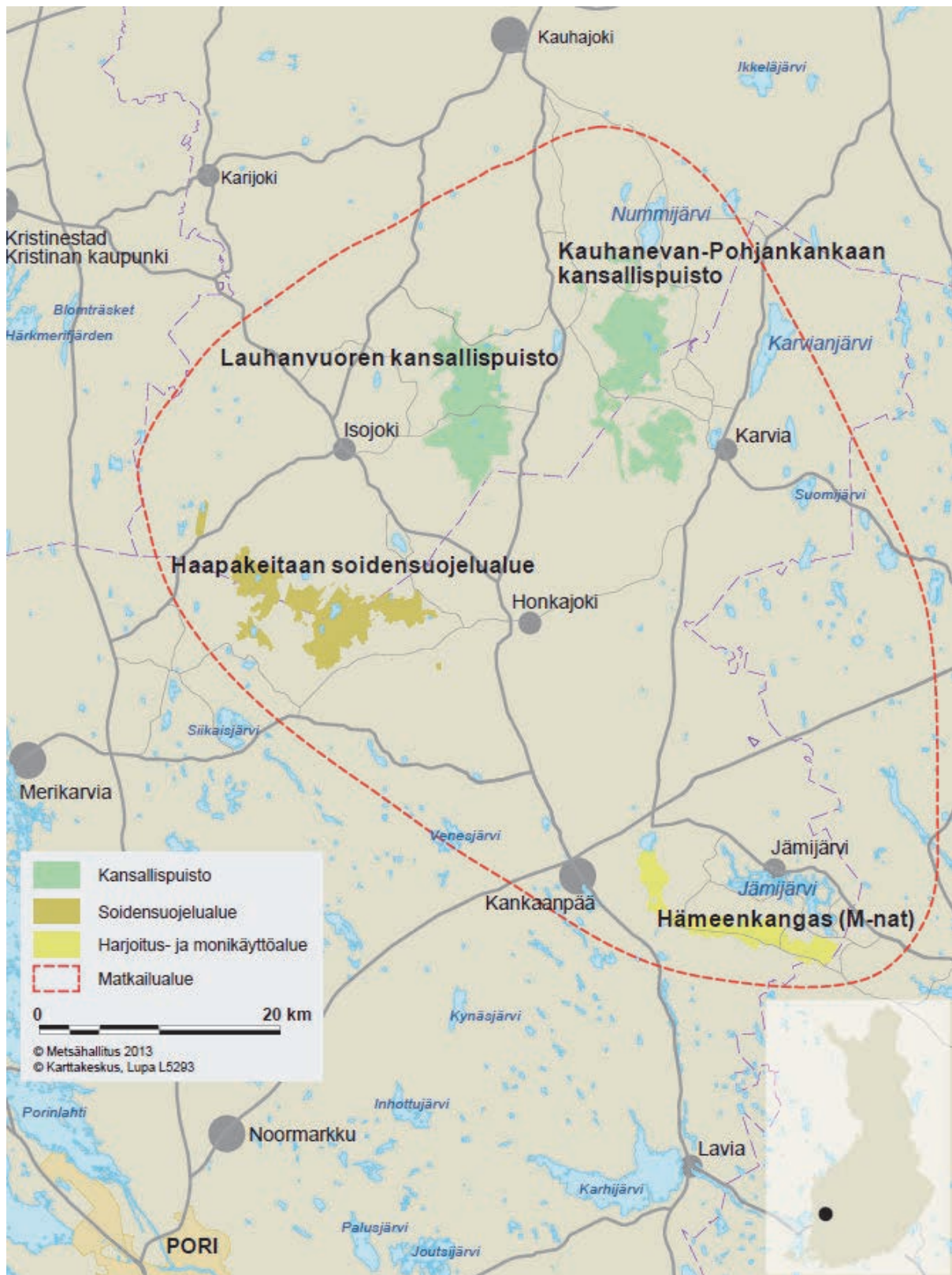
Metsähallituksen hallinnassa olevat Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistot, Haapakeitaan soidensuojelualue sekä Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalue muodostavat laajan luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön aluekokonaisuuden Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan maakuntien rajalla (kuva 2). Pieni osa Hämeenkaasta on Pirkanmaan maakunnan puolella.

Peltonen (2012) kuvaa aluekokonaisuutta luonteeltaan kaksijakoiseksi. Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistot sekä Haapakeitaan soidensuojelualue ovat luonnonsuojelualueita, jotka ovat pääosin maakunnallisesti tunnettuja virkistyskäyttö- ja luontomatkailukohteita. Niillä käy yhteensä noin 15 000 kävijää vuosittain. Puistojen ympärille on kehittynyt pienimuotoista yritystoimintaa. Lauhanvuoren alueella on myös merkittävää talvikäyttöä. Haapakeitaan soidensuojelualueen matkailukäyttö on paikallista ja keskittyy Mustasaarenkeitaan ja Huidankeitaan alueille. Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalueella on puolestaan paljon eri toimijoita ja käyttömuotoja, joista keskeisin on Puolustusvoimien harjoituskäyttö. Alueella harjoitetaan lisäksi metsätaloutta. Hämeenkaan matkailullinen ydin on Jämin alue: Jämin vaikutusalueen matkailuklusteriin kuuluu noin sata erilaista toimijaa. Hämeenkaalla vierailee noin 60 000 kävijää vuodessa, ja käyttö on ympärivuotista.

Suunnitelman tavoitteena on edistää alueen kehittymistä yhtenäiseksi luontomatkailukokonaisuudeksi, jotta alueen ja sen kohteiden tunnettavuus sekä luontomatkailijamäärät lisääntyvät. Tavoitteena on nostaa esiin luontomatkailussa piilevät mahdollisuudet yhtenä alueen elinvoimaisuutta ja paikallistaloudellisia vaikutuksia vahvistavana toimialana. Paikallisesta historiasta ja alueen erityispiirteistä kumpuaa vetovoimatekijöitä, joita ei vielä ole luontomatkailussa tuotteistettu. Suojelu- ja retkeilyalueet ovat kaikkien kohderyhmien saavutettavissa, ja tavoitteena on edistää niiden hyödynnettävyyttä luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot huomioiden.

Luontomatkailussa noudatetaan kestävän luontomatkailun periaatteita. Suunnitelman tavoitteena on laatia menetelmät kestävän luontomatkailun toteutumisen arvioimiseksi ja seuraamiseksi säännöllisesti. Suunnitelmassa kuvataan tavoitteet, keinot ja tehtävät luontomatkailun edistämiseksi yhteistyössä kaikkien luontomatkailutoimijoiden kanssa.

Sekä Satakunnan että Etelä-Pohjanmaan maakunnissa on juuri päivitetty matkailustrategiat (Satakuntaliitto 2012, Korttesluoma 2013), ja tämä suunnitelma edistää osaltaan niiden toimeenpanoa. Kaikilla kohdealueilla on myös laadittu hoito- ja käyttösuunnitelmat (Metsähallitus 2008, 2011, 2012a, 2012b), joihin luontomatkailusuunnitelma kytkeytyy.

Kuva 2. Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen, Haapakeitaan soidensuojelualueen ja Hämeenkankaan harjoitus- ja monikäyttöalueen sijainti punaisen viivan sisällä. © Metsähallitus 2014, © Karttokeskus, Lupa L5293.

3 Toimintaympäristö

3.1 Matkailun ja luontomatkailun yleiset trendit

Suomen matkailustrategian 2020 päivitetyn version (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010) mukaan Suomen matkailun kasvupotentiaali nojaa tulevaisuudessa erityisesti ulkomaiseen kysyntään, vaikka perusta onkin kotimaisessa matkailussa. Ulkomaisten matkailutulojen arvioidaan kaksinkertaistuvan kuluvalle vuosikymmenellä. Kasvu ei tule itsestään, vaan toimijoilta edellytetään uusia palveluja ja asiakaskeskeisten elämysten tuottamista, markkinointia ja myyntiä. Kohteiden ja palvelujen saavutettavuus ja ostamisen helppous ovat elinehtoja (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, ks. myös Harju-Autti 2011).

Matkailun yleisiksi trendeiksi listataan Suomen matkailustrategiassa seuraavat kolme trendiä:

- ympäristötietoisuuden korostuminen
- asiakasryhmien pirstaloituminen
- internetin merkityksen kasvu.

Suomeen suuntautuvan matkailun vahvuus on ollut koskematon ja puhdas luonto, ja siten suurimpia matkailuelinkeinoja koskettavia riskejä ovat erilaiset ympäristökatastrofit. Ympäristöasioiden sekä myös maisemallisten arvojen huomiointi nähdään oleellisena kaikkien elinkeinojen toiminnassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010). Eurooppalaisille Suomi näyttää ”viimeisenä erämaana”. Suomen turmeltumattoman luonnon lisäksi siisteys, sivistyneisyys ja turvallisuus ovat ulkomaalaisille tärkeitä asioita (Harju-Autti 2011).

Yksi Suomen matkailustrategiassa listatuista kehittämistoimenpiteistä on *Kestävän kehityksen huomioiminen matkailun liiketoiminnan prosesseissa ja palvelutarjoossa*. Ekosysteempipalvelut ovat korvaamattomia ihmisille, ja niiden kysyntä kasvaa väestön ja elintason kasvun mukana (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010).

Matkailijoiden näkemyksiä kestävästä matkailusta maaseudulla on tutkittu Keski-Suomen, Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueilla (Merilahti 2012). Tulosten perusteella lähes puolet asiakkaista on jossain määrin valmiita maksamaan korkeampaa hintaa kestävämmästä matkailutuotteesta. Kestävyyttä arvioitiin sekä ekologisesta, kulttuurisesta että sosiaalisesta näkökulmasta. Ympäristöasioiden oletetaan kuitenkin olevan maaseutumatkailuyrityksissä asiallisesti hoidettuja, vaikkei siitä erikseen mainittaisikaan.

Asiakasryhmien erilaistumisen taustalla on eri sukupolvien erilaiset elämäntavat: esimerkiksi ikääntyvät ihmiset ovat kulutuskykyisiä, aktiivisia ja vaativia, ja heillä on myös aikaa matkustaa. Toisaalta syntyy harrastusyhteisöjä ja alakulttuureja, jotka kuluttavat omanlaisiaan tapahtumia yms. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010). Asiakasryhmien erilaistumista ja uudenlaista segmentointia kuvaa hyvin Matkailun edistämiskeskuksen teettämä Modernien humanistien kohderyhmätutkimus Euroopan päämarkkinoilla (Rannisto 2012). Modernit humanistit, jotka Finnish Tourist Board/Visit Finland on aiemmin määritellyt asenteiden ja arvopohjan perusteella yhdeksi markkinoinnin kohderyhmäkseen, ovat potentiaalinen kohderyhmä Suomelle, ja alaryhmistä erityisesti aktiiviset perhe- ja elämysmatkailijat sekä tavalliset modernit humanistit viehättyvät suomalaisesta luonnosta ja lihasvoimalla liikkumisesta. Omaehtoinen luontokokemus saa olla yhdistettynä aktiviteetteihin: varsinkin vaellus ja patikointi, villieläinten katselu, pyöräily sekä maastohiihto viehättävät heitä (Wakonen 2012, Rannisto 2012).

Internetin merkityksen korostumisen myötä matkailupalvelujen markkinoinnin, ostamisen ja vertailun tavat ovat muuttuneet, ja varsinkin sosiaalisen median kautta leviävät suositukset ja palaut-

teet on osattava ottaa huomioon (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, Hietasaari 2011). Esimerkiksi Matkailun edistämiskeskuksen (2010) kansainvälisen luontomatkailututkimuksen mukaan tärkein tiedonhankintakanava luontomatkailukohteista oli kavereiden ja tuttavien suositukset ja kertomukset (44 % käyttää ensisijaisesti). Seuraavaksi tärkeimmät tietolähteet olivat kohteen omat verkkosivut (37 %) sekä matkanjärjestäjien ja alueiden verkkosivut (33 %). Raportissa (Matkailun edistämiskeskus 2010) esitellään lisäksi, miten eri aktiviteetteja harrastavat käyttivät tietolähteitä: esimerkiksi kohteiden omia verkkosivuja käyttivät erityisesti vaellusta (53 %) ja eläinten ja lintujen tarkkailua harrastavat (52 %). Etelä-Pohjanmaalla 2011 tehdyn asiakastutkimuksen (Matilainen & Merilahti 2012) mukaan maaseutumatkailuyritysten asiakkaista 69 % sai tietoa yrityksestä netin (hakukoneet, internet-mainokset, muut sivut) kautta ja 26 % sukulaisilta ja tuttavilta.

Luontomatkailukohteen valintaan vaikuttavat Matkailun edistämiskeskuksen (2010) mukaan eniten kohteen turvallisuus, luonto ja hintataso. Kaksi ensimmäistä toteutuvat Suomessa hyvin, hintatasoa sen sijaan pidetään korkeana. Monet muutkin tekijät, kuten esimerkiksi mahdollisuus oma-toimiseen harrastamiseen ja tarjolla olevan etukäteisinformaation määrä, vaikuttavat keskeisesti kohteen valintaan (Matkailun edistämiskeskus 2010, Työ- ja elinkeinoministeriö 2010).

Pelkästään Suomeen suuntautuvassa luontomatkailussa kohteen valintaan vaikuttavat eniten puhtas luonto ja turvallisuus. Seuraavat neljä kriteeriä ovat suunnilleen yhtä tärkeitä: hyvä palvelu, erämaisuus/luonnontilaisuus, hyvät liikenne yhteydet sekä saavutettavuus ja edullinen hintataso. Vähiten matkailijoiden odotuksia on vastannut hintataso, mutta muilta osin Suomen imago luontomatkailukohteena on erittäin hyvä (Matkailun edistämiskeskus 2010). Osa asiakasryhmistä matkaillee suhdanteista huolimatta, mikäli palvelut ja tuotteistot pysyvät kilpailukykyisinä: mitä korkeatasoisemmat palvelut, sitä paremmin ne kestävät myös yleisiä taloudellisia heilahteluita (Harju-Autti 2011).

Suomen matkailustrategiassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010) painotetaan infrastruktuurin kehittämistä. Siinä yhteydessä mainitaan kansallispuistojen sekä retkeily- ja kelkkareittien perustamisen ja ylläpidon rahoittamisen tärkeys matkailuyritysten menestymiselle.

Suomessa luontomatkailun kiinnostavimpia alueita ovat luontoaktiviteettimatkailijoiden keskuudessa järvisetu (61 %), rannikko (57 %) ja metsämaisema (57 %) (Matkailun edistämiskeskus 2010). Myös erämaa-alueet ja tunturimaiset ovat suosittuja. Suoalueet kiinnostavat reilua 10 %:a. Yli 70 % vastanneista haluaa harrastaa useita aktiviteetteja yhden käyntinsä aikana, joten alueen aktiviteettitarjonnalla voidaan vaikuttaa kohteen valintaan. Matkailun edistämiskeskuksen (2010) tutkimus tehtiin sellaisten henkilöiden keskuudessa, jotka olivat matkustaneet ulkomaille viimeisen kolmen vuoden aikana luontomatkailutarkoituksessa, eli harrastaakseen ainakin yhtä näistä lajeista: kalastus, pyöräily, vaellus, melonta tai eläinten ja lintujen tarkkailu luonnossa. Kalastusta ja melontaa harrastaneet osoittautuivat tutkimuksessa erityisen potentiaalisiksi kohderyhmiksi Suomen luontomatkailulle.

Matkailutoimialalla ovat vuosina 2008–2009 – taantumasta huolimatta – olleet poikkeuksellisen vahvan kasvun sektoreita aktiviteetteihin perustuvat alat, kuten urheilutoimintaa, kuntokeskuksia ja huvi- ja teemapuistoja edustavat alat (Harju-Autti 2011). Suunnitelma-alueen toiminnan, erityisesti lihasvoimin toteutettavan liikuntatarjonnan, kannalta ajatellen tilastot ovat lupaavia.

Matkailun edistämiskeskuksen (2013b) mukaan uusi matkailutrendi, joka on teemana noussut ylitse muiden, on mindfulness. Termille ei ole vielä suomenkielistä vastinetta, mutta teema on jo tullut Suomeenkin. Kyse on stressinhallintamenetelmästä, jossa harjoitetaan tietoista läsnäoloa (puhutaan hyväksyvistä tietoisesta läsnäolosta tai tietoisuustaidoista) ja sekä ympäristön että oman pään sisällön havainnointia arvioimatta ja arvostelematta mitään. Se on vastaus nykytyöympäristön haasteisiin, jotka edellyttävät suoriutumista monista tehtävistä yhtä aikaa. Suomessa osa-

taan jo tarjota stressinpoisto-ohjelmia perinteisen hyvinvointimatkailun rinnalla, mutta tarjonta on vielä vähäistä (Matkailun edistämiskeskus 2013b).

Mindfulness-kouluttajia ja -ohjaajia on Suomessa jo useita, ja aiheesta järjestetään erilaisia kursseja ja luentoja. Harjoituksiin voi olla yhdistettynä esimerkiksi joogaa. Suunnitelma-alueella on erinomaiset mahdollisuudet myös tämän trendin mukaisen tarjonnan kasvattamiseen ja erilaisten luonnonympäristöjen hyödyntämiseen. Erityisesti metsä on oivallinen ympäristö stressinhallinta-harjoituksiin. Hyvinvointipolut tai terapiapolut ovat juuri tähän tarkoitukseen perustettuja luontopolkuja erilaisine harjoituksineen. Mm. Metla on osallistunut polkujen rakentamiseen lähialueilla, esimerkkinä Parkanossa sijaitseva Villa Juliuksen hyvinvointipolku. Myös Seitsemisen kansallispuiston Runopolku on yksi toteutusmalli hyvinvointipolusta.

Matkailutoimialan menestystekijöitä sekä asiakas- että yritys näkökulmasta ovat erityisesti seuraavat asiat:

- Suomi on moderni, sivistynyt ja turvallinen luontomatkailemaa
- Kesän rinnalla talven tuotteistaminen on onnistunut
- Sijainti ja saavutettavuus
- Alueen muu vetovoima, esim. elinkeinon ja hallinnon keskittymät, aitous, kulttuuri
- Kilpailussa erottautuminen (sininen meri)
- Segmentointiosaamisella katetta ja tuottavuutta
- Asiakaskeskeisyys ja laatu osana asiakastyytyväisyyttä
- Oikean tuotemielikuvan luominen ja ylläpitäminen
- Ketjuuntuminen ja yhteistoimintaverkostot: brändäys, tieto- ja varaamoverkot, matkailukeskittymien yhteinen tahtotila.

Harju-Autin (2011) mukaan menestystekijöihin liittyy kuitenkin aina myös haasteita ja usein vastaan tulee valinnan paikkoja. Esimerkiksi julkinen tuki ohjaa panostuksia kansainvälisille markkinoille, vaikka kaikkien ei välttämättä tarvitse olla kansainvälisiä menestyäkseen. Erikoistumalla ja oikealla segmentoinnilla voidaan pärjätä kotimaassakin. Kansainväliselle kentälle tarvitaan kuitenkin lisää keihäänkärkituotteita (Hietasaari 2011). Ulkomainen matkailumarkkinointi ja maakuvan kehittäminen on Matkailun edistämiskeskuksen vastuulla, ja sen roolia pyritään myös vahvistamaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010).

Tärkeimpänä muutostarpeena suomalaisessa matkailussa nähdään asiakaskeskeisyyden ja asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen toimintaa ohjaavana tekijänä tuotantolähtöisyyden sijaan (Harju-Autti 2011). Toinen tärkeä kehittämiskohde on laatu, jota on jossain määrin laiminlyöty tehokkuuden nimissä. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota mm. henkilöstön kehittämiseen, teknologian hyödyntämiseen ja ympäristöstä ja turvallisuudesta huolehtimiseen.

Harju-Autti (2011) arvioi, että matkailukysyntä kasvaessaan myös monimuotoistuu ja muuttuu aktiveetti- tai teemapainotteiseksi. Yritysten tulee vaistota aiempaa herkemmin uudet matkailutottumukset ja -arvostukset. Amadeuksen (2010, sit. Harju-Autti 2011) mukaan matkailun kolme vahvaa trendiä ovat

1. *Matkailijat ovat osajia oman matkansa suunnittelussa, internet -matkapalvelujen ostajina koskien peruspalveluita, mutta tarvitsevat erityistoiveisiin matkapalveluja. Tässä matkatoimistojen toiminnan luonne on muuttumassa.*
2. *Matka-alan innovaatiot ovat keskittyneet matkan varaamiseen. Seuraava kehitysvaihe kohdistuu itse matkaan ja kokemuksiin, joissa teknologiaa hyödynnetään koko matkustuksen ketjussa. Sosiaalinen media ja mobiiliteknologia ovat yhä keskeisempiä välineitä.*
3. *Matkustajat haluavat siirtyä yhä enemmän valtavirroista erikoistumiseen, yksilöllisempiin matkaelämyksiin ja itse räätälöityihin matkoihin.*

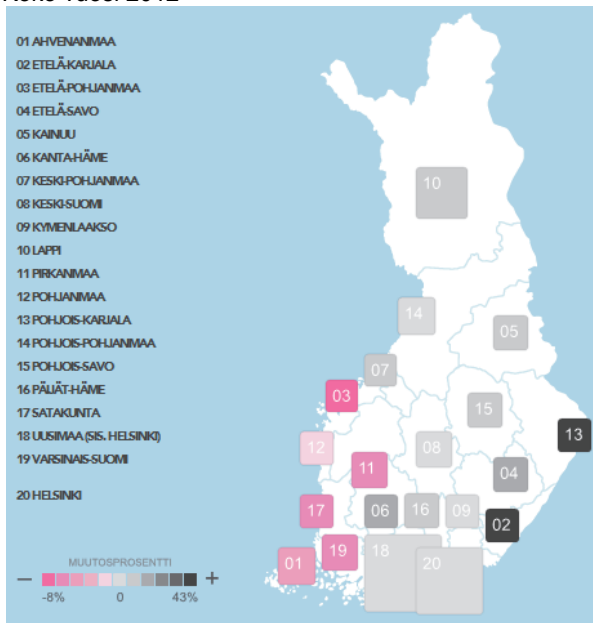
Seuraavassa esitettävässä Suomen matkailutoimialan SWOT-analyysissä riittää pohdittavaa myös yksittäisten matkailualueiden ja yritysten näkökulmasta (taulukko 1).

Taulukko 1. Suomen matkailutoimialan SWOT-analyysi (Harju-Autti 2011).

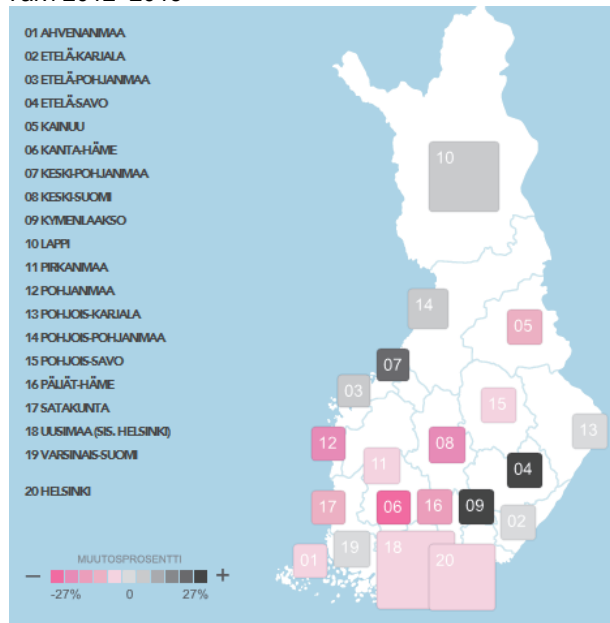
VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • Suomella on hyvä imago hyödynnettäväksi: moderni, turvallinen ja siisti • Luonto on vahva vetovoimatekijä, ”Euroopan viimeinen erämaa” ja talvituotteet • Matkailukeskusten kokonaisvaltainen kehittäminen ja Master Plan -suunnittelu • Ohjelma- ja liitännäispalvelut on jo kehitetty majoitustoiminnan vetovoimaksi • Runsas kylpylätarjonta vastaa suomalaisten ja venäläisten lyhytlomat tarpeisiin ja wellbeing-kysyntään • Kehittyneet ICT-järjestelmät ovat jo käytettävissä 	<ul style="list-style-type: none"> • Pienillä, yksityisillä yrityksillä ei taloudellisia voimavaroja kehittämiseen • Asiakkaan nykyisiä tarpeita ja tulevia odotuksia ei vielä kukaan tunneta riittävästi • Markkinointi on yritysten mielestä ongelmallista • Tuotekehitys ja yhteistyö ovat edelleen vaikeita prosesseja • Mikroyritysten vanheneva yrittäjäpolvi - nuorille ei riittävästi haastetta • Alan heikko houkuttelevuus • Työvoiman saatavuus sekä osaamisen ja kokemuksen puutteet
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • Kilpailukyvyyn parantaminen suhteessa kilpailijoihin ja kilpailijamaihin • Liiketoimintaosaamisen vahvistaminen • Uusien palvelukonseptien löytäminen, palvelumuotoilu • Uusien kysynnän kasvualueiden ja erityisryhmien löytäminen • Asiakkaiden arvojen ja odotusten asettaminen keskeiseksi ohjenuoraksi • kansainvälistymisen merkityksen sisäistäminen • Laadun kehittäminen • Aito verkostoituminen, yhteinen tuotteistaminen • Kasvun hakeminen • Kestävän kehityksen huomioiminen • Innovaatioihin rohkaiseminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Talouskehityksen häiriöt • Ympäristöriskit • Ilmastonmuutos • Uudet vetovoima-alueet suuntaavat matkailukysyntää pois Suomesta • Oman kilpailukyvyyn ylläpitoa ja kilpailussa erottumista ei oivalleta - pelätään vain kilpailua yleisesti reagoimatta siihen • Laatu-hintasuhde ei tyydytä asiakkaita • Kilpailun kiristyminen - osaajat ohittavat taantujat • Turvallisuudenhallintaprosessit pettävät • Saavutettavuuden parantamisessa ei onnistuta

Koko Länsi-Suomessa ovat yöpymisvuorokaudet Tilastokeskuksen tilastojen mukaan kokonaisuutena vähentyneet, kun ne kaikkialla muualla Suomessa ovat lisääntyneet (kuva 3, Matkailun edistämiskeskus 2013a). Kuvassa vaaleanpunaisen eri sävyt tarkoittavat miinusmerkkistä kehitystä. Vain talvikausi 2012–2013 on ollut Etelä-Pohjanmaalla reilut 8 % kasvun puolella.

Koko vuosi 2012

Talvi 2012–2013

Kuva 3. Yöpymisvuorokausien muutosprosentit alueittain koko vuonna 2012 ja talvikaudella 2012–2013 verrattuna edelliskauteen. Lähde: Matkailun edistämiskeskus 2013a.

3.2 Matkailun suunnitelmat ja keskeiset toimijat alueella

3.2.1 Matkailun suunnitelmat

Matkailun strategisen tason suunnitelmia on päivitetty Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla samoihin aikoihin: strategiat ovat valmistuneet molemmin puolin vuodenvaihdetta 2012–2013 (Satakuntaliitto 2012, Korttesluoma 2013). Pirkanmaalla aihepiiriä on lähestytty elämystalouden näkökulmasta, jossa matkailun rinnalla tarkastellaan myös kulttuuri-, urheilu- ja virkistystoimialoja sekä osaa vähittäiskaupasta ja polttoaineiden vähittäiskaupasta (Pirkanmaan liitto 2009). Pirkanmaallakin strategia tulee päivitysvaiheeseen.

Luontomatkailusuunnitelmassa on hyödynnetty seuraavien valtakunnallisten ja alueellisten strategioiden ja suunnitelmien tavoitteita ja toimenpiteitä sekä tutkimustuloksia:

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010 ja 2013): Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 ja Tuotekehityksen painopisteet vuosille 2014–2020.

Strategisten teemojen yhteisiä painopisteitä ovat mm. hiljaisuus ja kulttuurin ja luonnon yhdistäminen. Tuotekehityksessä painopisteitä ovat esimerkiksi kesä ja siihen liittyen helppotasoinen luonnossa liikkuminen sekä kestävä kehitys hengessä omalla lihasvoimalla liikkuminen. Hyvinvoinnin teema sisältää metsäelementin terveyden, virkistäytymisen ja voimaantumisen lähteenä.

Etelä-Pohjanmaan liitto (2005a ja b): Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava 2005, selostus 2005

Reitistöt ja niiden solmukohtat ovat tärkeällä sijalla Suupohjan kehittämisessä. Lauhanvuori ympäristöineen on matkailun vetovoima-alueita. Suunnittelussa tuetaan jopa ylimaakunnallisten virkistys- ja matkailualueiden muodostamia verkostoja ja niiden kehittämistä kokonaisuuksina.

Satakuntaliitto (2009 ja 2010): Satakunnan maakuntakaava 2009, selostus 2010

Jämin alue on matkailu- ja virkistyskäytön kannalta merkittävä matkailun kehittämisen kokonaisuus, jonka matkailupalveluilla on valtakunnallistakin merkitystä. Hämeenkanakaalla on otettava huomioon Puolustusvoimien ensisijaiset alueenkäyttötarpeet. Alueen matkailullinen vetovoima perustuu luonnonolosuhteisiin, maisemaan, kulttuuriympäristöihin ja -historiaan.

Satakuntaliitto (2012): Satakunnan matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelma 2012

Luonnossa nähdään hyödyntämätöntä potentiaalia Pohjois-Satakunnassa. Jämin alue on keskeinen osa maakunnallisesti kehitettävää matkailukokonaisuutta ”Luonnon ja elämysten Satakuntaa” sekä luontomatkailun että liikunnan ja elämysten aloilla. Välittömälle matkailutulolle on asetettu maakunnassa 60 %:n kasvutavoitteet vuoteen 2020 mennessä: seudullisesti tarvitaan ympärivuotisten tuotteiden kehittämistä, seutukuntatasoista yhteistyötä kärki-kohteisiin nojaten sekä myynnin ja markkinoinnin kehittämistä yhteisesti.

Pohjois-Satakunnan kehittämiskeskus (2010): Seudullisen elinkeinostrategian päivitys ja uudet toimintamallit

Matkailu- ja hyvinvointipalvelut on yhdistetty painopistealueeksi. Jämi on matkailun ainoa keihäänkärki, ja hiihto, ilmailu ja tyky-toiminta ovat Jämin alueen matkailuteemoja. Jämin brändin alla tuotetaan kaikki seutukunnan palvelut 50 km:n säteellä. Hyvinvointipalvelujen tuotannossa ja markkinoinnissa voidaan hyödyntää Jämi-keskusta.

Kortesluoma (2013): Etelä-Pohjanmaan matkailustrategia vuosille 2013–2017.

Matkailutulon kasvutavoitteena on 4 %:n vuosittainen kasvu vuoteen 2020 mennessä. Lauhanvuoren kansallispuisto on nimetty nousevaksi matkailuattraktioksi, jossa on vielä kehitettävää laajempien matkailijavirtojen houkuttelemiseksi ympärivuotisesti: investointeja, palvelutarjonnan monipuolistamista, verkostoitumista ja yhteistyötä laajemmalla alueella.

Pirkanmaan liitto (2009): Tampereen ja Pirkanmaan elämystalouden strategia 2010–2012 – elämykset euroiksi yhteistyöllä

Matkailutuotteiden, -palvelujen ja -kohteiden elinkaaret ovat lyhenemässä, eikä elämystä pystytä takaamaan, kokemus on aina subjektiivinen. Kestävä kehitys on itsestään selvyys, ei kilpailuetu. Luonto nähdään maakunnan vahvuutena ja luontomatkailu mahdollisuutena.

Metsähallitus: Hoito- ja käyttösuunnitelmat ja alueen kävijä- ja yritystutkimukset

- Hämeenkanakaan monikäyttö- ja harjoitusalueen sekä Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma (Metsähallitus 2008)
- Kauhanevan–Pohjankankaan Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma (Metsähallitus 2012a)
- Lauhanvuoren kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma (Metsähallitus 2011)
- Haapakeitaan alueen hoito- ja käyttösuunnitelma (Metsähallitus 2012b)
- Haapakeitaan soidensuojelun kävijätutkimus (Konttinen & Saari 2013)
- Lauhanvuoren kansallispuiston kävijätutkimus (Konttinen 2014a)
- Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuiston kävijätutkimus (Konttinen 2014b)
- Hämeenkanakaan harjoitus- ja monikäyttöalueen kävijätutkimus (Konttinen 2014c)
- Lauhanvuoren–Hämeenkanakaan alueen yritystutkimus (Konttinen 2014d).

Suupohjan elinkeinoitoimen kuntayhtymän strategiassa matkailua ei ole nostettu elinkeinojen kehittämisen painopistealueeksi (ks. Nurmela 2011). Alueella on muita vahvoja toimialoja, joihin elinvoimaisuus nojaa: esimerkiksi elintarviketeollisuus ja huonekaluteollisuus. Koko Etelä-Pohjanmaan maakunnassa matkailutulo (300 milj. €) oli vuonna 2008 kuitenkin noin kaksinker-

tainen verrattuna huonekalujen valmistuksen liikevaihtoon ja noin 130 miljoonaa euroa suurempi kuin puutalovalmistuksen liikevaihto (Korttesluoma 2013).

Pohjois-Satakunnassa pohdittu luontomatkailun kärkikohteiden verkostoa, Jämilandia, joka olisi kansainvälisesti korkeatasoinen ja jota markkinoitaisiin koti- ja ulkomaisten matkatoimistojen toimesta (Mattila 2007). Osa silloin valituista kohteista sisältyy tähän suunnitelma-alueeseen, joten jo tehtyä työtä voidaan hyödyntää luontomatkailusuunnitelman toteutuksessa.

Kuninkaanlähteelle on tehty kehittämissuunnitelma (Mattila 2002), jossa on analysoitu alueen tilaa ja kehittämismahdollisuuksia sekä esitetty ideoita alueen hyödyntämiseksi. Raportti sisältää yksityiskohtaiset suunnitelmat piirroksineen eri toimintojen kehittämiseksi, ja jopa luontotauluja on mietitty valmiiksi.

Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistoon kuuluva Katikankanjoni on osa Hyypänjokilaakson arvokasta kulttuurimaisema-alueita. Hyypänjokilaaksoon on laadittu käyttö- ja hoitosuunnitelma (Nummijärvi 2008), johon on merkitty mm. Hyypää halkova virkistysreitti Piiparista Katikkaan. Reitin toteutus ja ylläpito vaatii vastuutahon, ja sellaisiksi ehdotetaan kuntaa tai Metsähallitusta.

3.2.2 Matkailun palveluntarjoajat

Yrittäjät

Suunnitelma-alueen matkailupalvelujen keskittymä on erityisesti Hämeenkaan alue, jonka ympäristössä sijaitsee suurin osa alueen majoitus- ja ohjelmapalveluyrityksistä. Jämin alueella on runsaasti mökkimajoitustarjontaa kahden hotellin lisäksi. Jämillä on kolme keskusvaraamoja, joista palveluja voi tilata. Ravitsemispalveluja on saatavilla ravintolan ja kahvilan lisäksi pitopalvelu- ja ohjelmapalveluyrityksiltä. Ikaalinen ja Kankaanpää täydentävät Jämin tarjontaa kylpylöineen, hotelleineen, ravintoloineen ja maaseutumatkailupalveluineen.

Haapakeitaan välittömässä läheisyydessä ei yksityisiä matkailupalveluja enää ole tarjolla, ja alueen matkailijoita palvelevat esimerkiksi Siikaisten mökkimajoitusyritykset ja matkailukeskus. Lauhanvuoren kansallispuiston kupeesta löytyy muutamia majoitus-, ravitsemis- ja ohjelmapalveluja tarjoavia yrityksiä. Kauha-joella on lisää erilaisia majoitusvaihtoehtoja hotellimajoituksesta leirintäpalveluihin sekä monipuolisesti ravitsemispalveluja. Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuiston kävijät voivat hyödyntää samoja palveluja Lauhanvuoren vierailijoiden kanssa. Lisäksi Karvian puolella puistoa on saatavilla maaseutumatkailu- ja ohjelmapalveluja.

Lauhansarven luontomatkailukeskus Isojoella, Sahtiopisto taustalla. Kuva: Metsähallitus / Terttu Kontinen.

Monet ohjelmopalvelu- ja opasyritykset toimivat laajemmalla säteellä, esimerkiksi useamman kansallispuiston alueella. Reitit voivat myös ulottua maakunnasta toiseen. Kun palveluja tuotetaan kauempana omasta toimipisteestä, palvelun hinta nousee.

Koko aluetta yhdistävää matkailuorganisaatiota ei ole olemassa. Jämille on perustettu yhteismarkkinointihanke, johon pääsevät mukaan myös muiden alueiden toimijat. Hankkeen lopullisena tavoitteena on alueellisen markkinointiyhtiön perustaminen. Etelä-Pohjanmaan matkailuyritykset hyödyntävät esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan matkailu Oy:n myynti- ja markkinointipalveluja. Alueiden kunnat hoitavat myös itse matkailupalvelujen markkinointia. Matkailun kehittäminen on yleensä hankevetoista, ja esimerkiksi luontomatkailemisen kehittämiseen tähtäviä hankkeita on alueella ollut useita. Jämin hankkeissa on rakennettu paljon, ja mm. tätä raporttia laadittaessa on Jämille syntyneessä uusi luontokeskusrakennus.

Alueelle on syntynyt uusia yrityksiä ja uusia palveluja, jotka lisäävät mahdollisuuksia luontomatkailemisen kehittämiseen. Uudet yritykset tarjoavat esimerkiksi liikuntapalveluja, ja palvelutarjontaa on tulossa lisää erityisesti retkeilyyn ja muuhun luonnossa liikkumiseen. Luontotietouden lisäämisen kautta myös opastuspalveluja on enemmän saatavilla.

Yhdistykset

Yritysten lisäksi lukuisat yhdistykset tarjoavat liikunta-, elämys- ja muita palveluja, ja niillä on jopa poikkeuksellisen suuri rooli matkailu- ja tapahtumapalvelujen tuottajina. Esimerkiksi valtakunnallisestikin suosittua karavaanialuetta Kuninkaanlähteellä pyöritetään yhdistyksen voimin. Myös Jämin laskettelukeskus, Sotkan rinteet Kauhajoella ja Pesämäen moottoriurheilukeskus Honkajoella toimivat vapaaehtoisvoimin. Massatapahtumat kaikissa kohteissa ovat pääasiassa yhdistysten järjestämiä. Lisäksi matkailuopaspalveluja tuotetaan alueella yhdistyspohjalta.

Kunnat

Suunnitelma-alueen kunnissa asuu yhteensä noin 44 000 ihmistä. Väestöltään suurimmat kunnat ovat Kauhajoki (14 167 asukasta) ja Kankaanpää (12 153 asukasta).

Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalue sijaitsee Satakunnan ja Pirkanmaan alueilla, Kankaanpään, Jämijärven ja Ikaalisten kunnissa. Kankaanpään ja Jämijärven matkailun kehittämistehdävät hoitaa Pohjois-Satakunnan Kehitys Oy. Ikaalisissa on oma Kehittämisyhtiö Ikaalisten Kylpyläkaupunki Oy, jolla on myös mökkivuokrauspalvelua. Jämijärven kunta on panostanut voimakkaasti Jämin alueen kehittämiseen, ja se vuokraa myös omaa mökkiään asiakkaille. Lisäksi se on aktiivinen toimija erilaisissa tapahtumissa. Jämijärvi ja Kankaanpää hoitavat Hämeenkaan latuverkostoja. Kunnat ovat julkaisseet hoitamiensa latujen kartat omilla sivustoillaan.

Haapakeitaan soidensuojelualue sijaitsee Pohjois-Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan alueilla, Siikaisten, Honkajoen ja Isojoen kunnissa. Siikaisten kunta on investoinut Katselmankallion retkeilyvarustuksen rakentamiseen Haapakeitaan reunalla. Siikainen hoitaa myös alueensa matkailuinfon ja osallistuu matkailumarkkinointiin. Se on yksi Pohjois-Satakunnan Kehitys Oy:n omistajakunnista ja hyödyntää sen kehittämispalveluja. Honkajoen kunnalla on talonpoikaismuseo, myllymuseo ja Jyllin leirikeskus. Kunta osallistuu alueensa matkailumarkkinointiin ja palveluista tiedottamiseen.

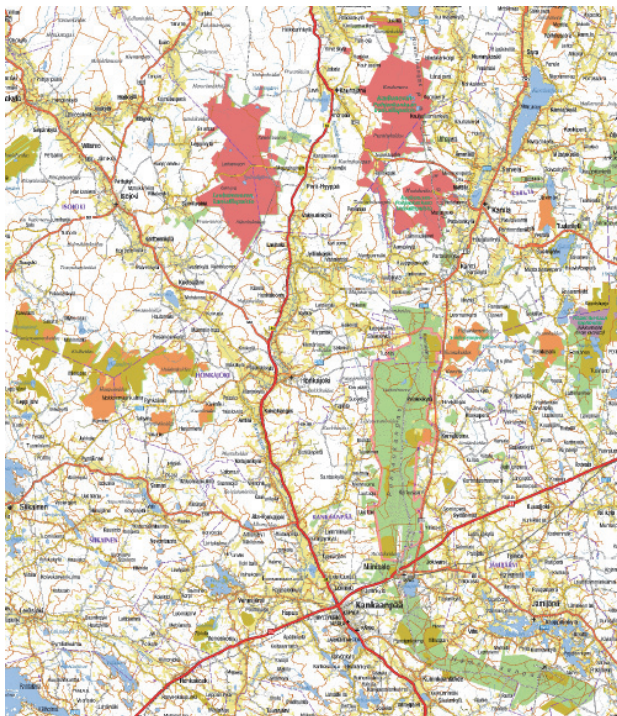
Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuiston itäisen puolen kunta Karvia on myös Pohjois-Satakunnan Kehitys Oy:n osakaskunta. Karviassa on panostettu lihasvoimalla liikkumiseen, ja alueella on investoitu esimerkiksi pyöräteihin. Pyöräilyn haastekampanjoita on järjestetty sekä Karviassa että Honkajoella.

Pohjois-Satakunnan seutukuntaa markkinoidaan ”Peremmälle sitte” -sivustolla ja -esitteellä. Sivusto esittelee matkailutarjonnan lisäksi myös seutukunnan muita elämisen mahdollisuuksia.

Lauhanvuoren kansallispuisto sijaitsee Isojoen kunnassa ja Kauhajoen kaupungissa, jotka ovat Pohjanmaan Matkailu ry:n jäsenkuntia ja hyödyntävät yhdistyksen myynti- ja markkinointitoimintaa. Kunnat osallistuvat itsekin aktiivisesti alueidensa matkailun edistämiseen ja markkinointiin. Isojoki ja Kauhajoki ylläpitävät myös Lauhanvuoren hiihtolatuja talvisin. Latukartat löytyvät talvisin kuntien verkkosivuilta.

Etelä-Pohjanmaan eteläisimmän seutukunnan Suupohjan seutuportaali esittelee seutukunnan tarjontaa ”Oikea elämän maku” -teemalla. Matkailu tukeutuu sivustolla Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistoihin sekä paikalliseen kulttuuriin ja tapahtumatarjontaan.

Metsähallitus

Kuva 4. Metsähallituksen omistuksessa olevat alueet suunnitelma-alueella (vihreä, punainen, sinapinkeltainen, vaaleanpunainen). © Metsähallitus 2014, © Maanmittauslaitos 1/MML/14.

(Metsähallitus 2013a). Suojelualueiden käyttöä ohjaavat lisäksi luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet (Metsähallitus 2010b) ja kunkin alueen hoito- ja käyttösuunnitelmat järjestys- sääntöineen (Metsähallitus 2008, 2011, 2012a ja 2012b).

Kun Metsähallituksen hallinnoimia alueita ja palveluvarustusta käytetään matkailun yritystoimintaan, tehdään yhteistyösopimus yrityksen ja Metsähallituksen luontopalvelujen välillä. Käyttöoikeussopimuksella yrittäjällä on oikeus käyttää sovittuja retkeilyrakenteita ja muuta palveluvarustusta yritystoiminnassaan. Käyttöoikeussopimus on maksullinen, ja siinä sovitaan myös yhteisestä markkinoinnista ja viestinnästä ja muista ehdoista. Alueiden lähellä sijaitsevat yritykset, jotka eivät järjestä kaupallisia retkiä Metsähallituksen alueille mutta tarjoavat esimerkiksi majoitusta itsenäisesti suojelualueilla vieraileville asiakkaille, voivat solmia maksuttoman yhteistyösopimuksen Metsähallituksen kanssa. Silloin kyse on kestävän luontomatkailun edistämisestä yh-

Metsähallitus hallinnoi ja hoitaa suunnitelma-alueen kansallispuistot, Haapakeitaan soidensuojelualueen sekä Hämeenkankea ja Pohjankankaan alueet. Niiden väliset alueet sen sijaan ovat yksityisomistuksessa (ks. kuva 4), mikä vaikuttaa alueen suunnitteluun ja käyttöön kokonaisuutena myös virkistys- ja matkailutoiminnan näkökulmasta. Esimerkiksi suojelu- ja retkeilyalueita yhdistävien reittien perustaminen edellyttää neuvotteluja yksityisten maanomistajien kanssa.

Metsähallituksen luontopalvelut hoitaa suunnitelma-alueen luonnonsuojelu- ja retkeilyalueita ja niiden palveluvarustusta, jotka ovat kävijöiden vapaassa käytössä sekä matkailuyrittäjien käytössä kestävän luontomatkailun periaatteiden mukaan.

Luonnonsuojelulaki ja sen perusteella annetut perustamissäädökset ovat keskeisimmät luonnonsuojelualueen hoitoa ja käytön ohjausta linjaavat asiakirjat, joissa määritellään mm. alueen suojelun tavoite sekä alueella kielletyt, luvanvaraiset ja sallitut toimet

dessä ja markkinointiyhteistyöstä. Yritys saa molemmissa sopimustapauksissa näkyvyyttä esim. sopimusalueeseen liittyvissä luontokeskuksissa ja Luontoon.fi-sivuilla sekä voi käyttää sopimuksessa määriteltyjen kansallispuistojen tunnuksia alueelle suuntautuvien matkailutuotteiden markkinoinnissa. Metsähallituksen alueilla tapahtumien järjestämiseen tarvitaan aina lupa.

Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalue koostuu sekä suojelualueesta että talousmetsistä, jotka ovat retkeilijöiden ja matkailuyrittäjien käytettävissä. Reittien käytöstä ja tapahtumien järjestämisestä yritykset tekevät sopimukset Metsähallituksen metsätalouden tulosalueen kanssa. Alue on ensisijaisesti Puolustusvoimien käytössä, joten kaikissa sopimuksissa on osapuolena myös Puolustusvoimat.

3.2.3 Matkailun kehittäjät

Maakuntaliitot

Maakuntaliitot vastaavat matkailun maakuntatasoisesta strategisesta kehittämisestä yhdessä muiden keskeisten matkailutoimijoiden, esim. matkailun alueorganisaatioiden, ELY-keskusten ja kuntien, kanssa (Kortesuoma 2013). Satakuntaliitossa on syksyllä 2012 päivitetty maakunnallinen matkailustrategia, Satakunnan matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelma (Satakuntaliitto 2012), Etelä-Pohjanmaalla strategiapäivitys valmistui tammikuussa (Kortesuoma 2013). Maakunnalliset matkailustrategiat ovat osaltaan maakuntaohjelmien toteutusta. Liitoilla on lisäksi matkailun edunvalvontavastuu, ja ne voivat myös rahoittaa suurempia matkailualuehankkeita (Kortesuoma 2013).

Oppilaitokset

Etelä-Pohjanmaalla maakuntaliitto on jakanut matkailustrategiaan liittyviä ja matkailun alueellisen kehittämisen tehtäviään Seinäjoen ammattikorkeakoulun hallinnoimalle Matkailun koordinointi Etelä-Pohjanmaalla (MATKO) -hankkeelle. Mm. maakunnan matkailustrategian päivitystyö on toteutettu MATKO:ssa. MATKO toimii aktiivisesti yhteistyössä alueen yritysten kanssa ja järjestää mm. matkailun ajankohtaisseminaareja, teemapäiviä ja koulutuksia ajankohtaisista aiheista sekä toimii linkkinä valtakunnallisiin matkailuorganisaatioihin.

Satakunnan ammattikorkeakoulussa on alkamassa maaseutumatkailun kehittämiseen liittyvä koordinaatiohanke, jossa on tulossa sekä maakunnallisia että alueellisia yritysten toimintaan, mm. tuotekehitykseen, liittyviä kehittämistoimenpiteitä (S.-M. Renfors, henk.koht. tiedonanto 14.6.2013).

Kehitysyhtiöt

Alueella keskeisenä kehittäjänä toimii jo edellä mainittu elinkeinoyhtiö Pohjois-Satakunnan Kehittämiskeskus Oy, jonka omistavat neljä kuntaa: Jämijärvi, Kankaanpää, Siikainen ja Karvia. PSKK mm. koordinoi ja hallinnoi osaa alueen matkailun kehittämishankkeista. Sillä on vetovastuu esimerkiksi Jämin yhteismarkkinointihankkeessa.

Etelä-Pohjanmaan puolella suunnitelma-aluetta toimii Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymä, joka vastaa yritysneuvonnasta ja -kehittämisestä sekä koordinoi kehittämishankkeita.

4 Suunnitelma-alue luontomatkailukohteena

Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistot, Haapakeitaan soidensuojelualue ja Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalue sijaitsevat kolmen maakunnan raja-alueella, jossa eri kulttuurit lyövät kättä. Asioilla voi olla eri nimityksiä riippuen siitä, millä puolella rajaa tai missä pitäjässä ollaan. Esimerkiksi suppaa kutsutaan Jämijärvellä vadiksi, ja Kyrönkankaantiellä on suunnasta riippuen muitakin nimiä: Hämeenkankaantie ja Pohjankankaantie.

Suunnitelma-alue houkuttelee Metsähallituksen (2013b) laskentojen mukaan noin 75 000 kävijää vuosittain. Tapahtumat tuovat alueelle väkeä sitäkin enemmän, yksistään Jämi Fly In -tapahtumassa vierailee noin 12 000 ihmistä.

Suunnitelma-aluetta yhdistää Kyrönkankaan (Hämeenkankaan tai Pohjankankaan) keskiaikainen tie, joka on yksi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä ja säilyttänyt historiallisen linjauksensa ja vanhan maantien luonteen. Tielinjaus seuraa Tampereelta Ylöjärven, Hämeenkyrön, Ikaalisten, Jämijärven, Kankaanpään ja Karvian kautta Kauhajoelle pääosin pitkiä sora- ja hiekkapohjaisia harjumuodostelmia, ja se on saanut nimensä itä–länsisuuntaisen Hämeenkankaan ja pohjois–eteläsuuntaisen Pohjankankaan mukaan (Museovirasto 2009). Osa Kyrönkankaantiestä, Kyrönkankaan kesätie, joka halkoo myös Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistoa, on museoitu seitsemän kilometrin matkalta vuonna 1982 (Liimatainen 2007).

Kyrönkankaantietä kutsutaan myös kuninkaalliseksi kulkureitiksi (Metsähallitus 2012a). Reitin Hämeenkankaan ja Pohjankankaan taitoskohdasta löytyy luonnonnähtävyys Kuninkaanlähde, joka on saanut nimensä kuningas Adolf Fredrikin pysähtytyä lähteellä 1752. Kyrönkankaantiehen liittyy monia historiallisia tarinoita, ja sen kerrotaan syntyneen sikalauman karattua Kyröstä Nummijärvelle (Kankaanpää 2005).

Toinen aluetta yhdistävä tekijä on erikoinen geologinen historia. Geologian tutkimuskeskuksen (2001) mukaan Hämeenkanngas on ainutlaatuinen, jääkauden loppuvaiheessa noin 11 000 vuotta sitten syntynyt saumamuodostuma kahden jäätikkökielekkeen välissä. Soininharjulla on korkein kohta, joka kohoo reilut 180 metriä merenpinnan ja 80 metriä Jämijärven pinnan yläpuolelle. Muodostuma on pääosin hiekkaa ja soraa. Mannerjäätikön perääntymisvaiheessa ilmasto viileni uudelleen, ja jäätikön kahden kielekkeen reunat pysähtyivät Hämeenkankaan kohdalle pariaksi sadaksi vuodeksi. Jäätikön sulamisvesien kuljettama ja lajittelema kiviaines kerrostui kielekkeiden väliseen saumaan muinaisen Itämeren Yoldia-merivaiheen aikana. Kun mannerjäätiköstä irtautuneet suuret jäälohkareet hautautuivat hiekkaan ja myöhemmin sulivat, syntyivät supat (vadit). Suurimmat supat ovat Koivistonvati, Niiniharjunvati, Isovati ja Pikkuvati. Hämeenkanngaalla muodostuu valtavat määrät pohjavettä, joka purkautuu lukuisina lähteinä: esimerkkinä Uhrilähde ja Kylmänmyllynlähde.

Hämeenkanngas jatkuu pohjoiseen Pohjankankaana, ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuiston harjualue kuuluu Pohjankankaan suureen harjumuodostelmaan (Metsähallitus 2012a). Kati-kankanjonin alueella virtaava vesi on uurtanut Pohjanmaan mittakaavassa poikkeuksellisen syviä ja jyrkkärinteisiä notkoja.

Lauhanvuoren laki on Länsi-Suomen korkeimpia kohtia. Lauhanvuoren kansallispuiston erikoista geologista historiaa todistavat vuoren rinteillä kehämäisesti kiertävät muinaiset rantavallit ja kivi-jadat, rantakivikot. Lakialue erottuu ympäristöstä rehevämpänä alueena, sillä se ei koskaan peitty-nyt veden alle mannerjään vetäytyessä seudulta. Lauhanvuoren kallioperä koostuu vanhemmista graniittisista kivilajeista ja nuoremasta, Suomessa harvinaisesta, hiekkakivistä, joka sijaitsee graniittisen peruskallion päällä laattamaisena muodostumana. Alueen hiekkakivikerrostuma on

ollut kestävä, eikä se ole vuosimiljoonien aikana kulunut Lauhanvuorella pois kuten muualla eteläisessä Suomessa (Metsähallitus 2011).

Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen, Haapakeitaan soidensuojelualueen ja Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalueen lisäksi suunnitelma-alueen ympäristössä on muutakin nähtävää ja koettavaa. Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan välimaastossa sijaitseva Hyyppänjokilaakso on nimetty valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuurimaisema-alueeksi (Ympäristöministeriö 2011). Jokilaaksoa reunustaa 20 kilometriä pitkä viljelyaukea, joka kapenee joen latvoja kohti. Samalla laakso muuttuu jyrkkärinteisemmäksi, syvemmäksi ja maisemaltaan vaihtelevammaksi. Latvahaarat virtaavat jopa 20 metriä syvissä, kymmenien metrien paksuisiin hienohiekkakerroksiin syöpyneissä kanjoneissa. Niiden välissä on jyrkkiä seläniteitä, kuten luonnonnähtävyys Kolmentuulenlakki ja Sianselkä Katikankanjonissa (Ympäristöministeriö 2011). Katikankanjoni liitettiin osaksi Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistoa vasta hiljattain.

Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistosta itään Karvian ja Parkanon kuntien alueella sijaitsee myös geologisesti arvokas ja maisemallisesti näyttävä Alkkianvuori, jonka lakiosat ja ylärinteet ovat, kuten Lauhanvuorellakin, pysyneet veden pinnan yläpuolella jääkauden jälkeen (WWF Suomi ym. 2012). Alkkianvuori on Metsähallituksen omistuksessa. Se oli aiemmin Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa, ja niiltä ajoilta alueella on luontotauluja ja muita retkeilyrakenteita. Alueelta löytyy pitkospolkuja, jotka tosin kaipaavat osin jo kunnostusta, ja kota. Alue on varsin vähäisellä käytöllä, vaikka se on maisemallisesti, geologishistoriallisesti ja luonnonsuojelullisesti tutustumisen arvoinen kohde.

Muinaisia rantakivikoita Alkkianvuoren rinteellä. Kuva: Metsähallitus / Terttu Kontinen.

Alueen luontomatkailun vetovoimatekijöitä pohdittiin suunnitelmaprosessin ensimmäisessä yritystyöpajassa Jämillä 7.2.2013. Pajassa oli mukana 14 alueen toimijaa, ja keskusteluja käytiin yhdessä koko ryhmän kanssa. Vetovoimatekijöitä löydettiin runsaasti, ja ne voidaan luokitella neljään ryhmään. Kutakin teemaa käsitellään tarkemmin seuraavissa luvuissa.

1. Luonto, maisemat, geologia ja historia
2. Sijainti ja maine
3. Maastot, reitit ja harrastusmahdollisuudet
4. Ravintoa ja terveyttä luonnosta.

4.1 Luonto, maisemat, geologia ja historia

Suunnitelma-alueita kuvataan yllätykselliseksi: ei voisi karttaa katsoessa kuvitella, mitä vastaan tulee. Aluetta on nimitetty myös Länsi-Suomen Lapiksi tai Pikku-Lapiksi. Metsät ovat monin paikoin helppokulkuisia, koska aluskasvillisuutta on vähän, kuten pohjoisemmassa Suomessa, ja tykkylumesta päästään talvisin nauttimaan eri puolilla suunnitelma-alueita. Esimerkiksi Lauhanvuoren laella sataa lunta (ja vettä) ympäröivää aluetta runsaammin. Myös runsaat suoalueet harjujen ja Lauhanvuoren rinteiden ympärillä ovat eteläisessä Suomessa harvinaisia.

Maisemat ovat kumpuilevia ja korkeuserot poikkeuksellisia näissä osissa Suomea. Geologisen historian tapahtumat ovat muovanneet maastoa niin, että ne ovat jättäneet jälkeensä ihasteltavaa: mm. suppia (vateja), kivijatoja, Toor-muodostumia, harjuja ja suoaltaita. Alueelta löytyy erikoisia luontotyyppisiä ja monipuolisia lajistoja: kasveja, lintuja ja hyönteisiä jne. Mm. kehrääjän hyrinää voi kuulla kesäisin sekä Lauhanvuorella että Kauhanevalla–Pohjankankaalla. Alue tarjoaa niin tavalliselle luontomatkailijalle kuin alan harrastajallekin loputtomasti tutkittavaa. Kameran linssin läpi maailma näyttää aina kiehtovalta, ja esimerkiksi soiden vaihtuvat ja mystiset valaistusolosuhteet saavat vaativammankin kuvaajan palaamaan alueelle yhä uudelleen.

Kyrönkankaan keskiaikaista kesätietä ovat kuninkaatkin kulkeneet, ja Kauhanevan–Pohjankankaan läpi kulkevalla kesätieellä pääsee helposti keskiaikaiseen tunnelmaan. Karvian matkailuyhdistys järjestää tien varrella loppukesästä mm. Topeliuksen eväshetken. Kuninkaanlähde on historiallisen taustansa lisäksi upea luonnonnähtävyys (ks. myös tämän julkaisun kansikuva).

Taulukkoon 2 on koottu suunnitelma-alueen kohteiden hoito- ja käyttösuunnitelmista tärkeimmät luonnonsuojelulliset ja kulttuurihistorialliset arvot, jotka samalla ovat alueen vetovoimatekijöitä.

Taulukko 2. Tärkeimmät luonnonsuojelulliset ja kulttuurihistorialliset arvot alueittain. Lähteet: Metsähallitus 2008, 2011, 2012a ja 2012b.

Alue	Luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot
Lauhanvuori	<ul style="list-style-type: none">• Geologisesti merkittävä hiekkakivivuori rantamuodostumiseen, Länsi-Suomen korkein kohta• Keidassuot, aapasuot ja boreaaliset luonnonmetsät• Luonnontilaiset lähteet ja lähdesuot lajistoineen• Purot eli luomat, joissa elää harvinainen purotaimen• Metsän käytön historia
Kauhaneva–Pohjankangas	<ul style="list-style-type: none">• Luonnontilaiset keidas- ja aapasuot• Lähteiden ja lähdesoiden lähdelajisto, esim. lähdesara• Harjumetsien uhanalainen eliölajisto• Runsaslukuinen ja arvokas lintulajisto, Etelä-Suomen monipuolisimpia lintuyhteisöjä• Hiljaisuus ja erämaisuus• Katikankanjoni osa Hyypänjokilaakson valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita• Kyrönkankaan kesätie, keskiaikainen suojeltu museotie
Haapakeidas	<ul style="list-style-type: none">• Luonnontilaiset keidassuot ja niiden harvinainen lintulajisto• Lammet ja järvet, pienialaiset luonnonmetsät• Hiljaisuus ja erämaisuus• Suoniittytalouteen liittyvä kulttuuriperintö
Hämeenkanngas	<ul style="list-style-type: none">• Valtakunnallisesti merkittävä harjukokonaisuus• Boreaaliset harjumetsät, niiden paahdeympäristöt ja -lajisto• Luonnontilaiset lähteet ja niiden uhanalainen lähdelajisto• Luonnontilaiset keidassuot• Kyrönkankaantie, keskiaikainen tie

Luontoon liittyvät harrastukset, luonnon tarkkailu, lintuharrastus, luontokuvaus ja luonnon nähtävyyksien katselu, ovat yleistyneet suomalaisten keskuudessa kymmenessä vuodessa. Luonnon tarkkailu on erityisesti keski-ikäisten ja maalla asuvien harrastus, luontokuvaus sen sijaan on suosittumpaa nuorten ja kaupungissa asuvien keskuudessa (Sievänen & Neuvonen 2011). Suunnitelma-alueella riittää runsaasti nähtävää ja koettavaa aktiivisimmillekin luontoharrastajille.

4.2 Sijainti ja maine

Suunnitelma-alue on itsessään suojelualueiden rypäs, ja päivämatkan sisällä on myös muita kansallispuistoja: esimerkiksi Seitsemisen ja Selkämeren kansallispuistot. Jämillä katsoen sekä Lauhanvuoren että Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistoon on autolla noin tunnin ajomatka, ja myös muilla kulkuvälineillä pääsee vuodenajasta riippuen: moottorikelkalla talvella, pyörällä kesällä, miksei myös hevosella.

Suunnitelma-alue nähdään vaihtoehtona Lapin kohteille: maisema ja luonto muistuttaa pohjoista, mutta alue on kuitenkin lyhyen matkan päässä suurista kasvukeskuksista. Iso asiakaspohja on lähellä. Jämi tunnetaan kohteista parhaiten valtakunnallisten ja osin kansainvälistenkin urheilutapahtumien johdosta, mikä vahvistaa myös luonto- ja liikuntamatkailua alueella. Lauhanvuori, Haapakeidas ja Kauhaneva–Pohjankangas ovat helposti saavutettavia kohteita myös Jämillä vierailleville urheilijoille ja heidän tukijoukoilleen.

Urheilutapahtumien tuoman tunnettuuden lisäksi Jämi on legendaarinen kohde ilmailijoiden piirissä. Monet ulkomailta tulevat ilmailijat eivät usko, ettei lentokentältä tarvitse järjestää kuljetusta hotelliin. Kaksi hotellia ja monet mökit sijaitsevat kentän vieressä. Ilmailu tuo alueelle paljon väkeä, ja erikoisin tapahtuma oli EU:n tukeman PEGASOS-tiedeprojektin hiukastutkijoiden noin kuukauden mittainen vierailu Jämillä alkukesästä 2013. Projektissa kartoitettiin ilman hiukkasia Zeppelin-ilmalaivasta käsin. Vierailu toi alueelle lukuisan joukon muita kävijöitä, jotka puolestaan tulivat katsomaan ilmalaivaa. Ilmailun suur tapahtuma Jämi Fly In järjestetään vuosittain heinäkuun alussa Jämillä, ja siihen osallistuu yli 10 000 kävijää.

Jämin lentokentät sijaitsevat hotellirakennusten vieressä. Kuva: Metsähallitus / Terttu Kontinen.

Hämeenkaan tuntevat monet armeijan käyneet, vaikka eivät muissa yhteyksissä olisi alueella liikkuneet. Niinisalon varuskunta on edelleen toiminnassa, ja alueella järjestetään vuosittain myös vierailevien joukkojen harjoituksia. Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalue onkin ensisijaisesti Puolustusvoimien käytössä, mutta matkailu- ja virkistyskäyttö on onnistuneesti sopeutettu alueelle. Puolustusvoimien läsnäolo tuo oman mausteensa alueella liikkumiseen.

Kansainvälisen luontomatkailun kannalta suunnitelma-alueen kahdella kansallispuistolla on suuri merkitys. Kansallispuistot ovat tunnettuja kaikkialla, ja ne kiinnostavat ihmisiä. Ne lisäävät alueen vetovoimaa itsestään.

4.3 Maastot, reitit ja harrastusmahdollisuudet

Suunnitelma-alueen keskeiset vahvuudet liittyvät laajaan kirjoon harrastusmahdollisuuksia sekä maastoihin ja reitteihin, jotka soveltuvat kaikille ja lähes kaikkiin harrastusmuotoihin maalla, vesillä ja ilmassa. Kohteista löytyy runsaasti retkeilyreittejä, jotka ovat helppokulkuisia kaikille väestöryhmille ikään katsomatta. Myös vaativampia kohteita löytyy. Esteettömästi pääsee liikkumaan Hämeenkancaalla useissa paikoissa, Lauhanvuorella ja Haapakeitaalla, jossa on myös esteetön näkötorni (Mustasaarenkeidas).

Lauhanvuoren kansallispuistoon perustetaan parhaillaan uusia rengasreittejä, jotka parantavat erityisesti puiston toiminnallisuutta: auton voi jättää yhteen paikkaan ja tehdä kierroksen maastossa. Uudet reitit tarjoavat myös erilaista nähtävää. Lauhanvuoren laelta lähtevän reitin varrella on aavemaista tunnelmaa edustava alue, jossa mäntypistiäiset ovat tuhonneet metsäalueen ja jossa myrskytuhot vielä tehostavat vaikutelmaa. Eteläisen reitin varrella voi ihailla myös upeaa suomaisemaa, jollaista alkuperäisillä reiteillä on vähän. Uudet polut on linjattu ja merkitty kesällä 2013, viitoituksia aletaan pystyttää mahdollisesti seuraavana vuonna. Reittien varrelle rakennetaan myös pitkososuutta Kivijatan kaakkoispuolelle vuonna 2014.

Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla on retkeilyä tukevia rakenteita ja polttopuuhuollettuja taukopaikkoja. Hämeenkancaalla laavuverkosto on Suomen tiheimpiä, mutta ihan kaikkia laavuja ei ole tarkoituksenmukaista huoltaa. Huollon piirissä olevat taukopaikat on listattu Hämeenkancaan Luontoon.fi-sivuille.

Kansallispuistojen retkeilyvarustusta kasvatetaan pikku hiljaa, mutta nykyiselläänkin taukopaikkaverkosto on melko hyvä. Esimerkiksi Lauhanvuoren Spitaalijärven keittokatos helloineen ja takkoineen on suosittu eväiden nauttimispaikka, ja rannassa on erikseen vielä nuotiopaikka. Eväretkeily onkin yksi keskeisimmistä aktiviteeteista, joita suunnitelma-alueen kohteissa harrastetaan. Taukopaikoilla on yleensä myös kuivakäymälät.

Yksi Hämeenkancaan monista laavuista sijaitsee Viidentienristeyksessä. Tämä laavu on polttopuuhuollon piirissä. Kuva: Metsähallitus / Terttu Konttinen.

Haapakeidasta lukuun ottamatta kohteet sopivat oivallisesti pyöräilyyn. Kansallispuistojen läpi kulkee valtakunnallinen pyöräilyreitti 44 ja alueella on myös paikallisia reittejä. Lisäksi Lauhanvuorelta järjestetään gps-ohjattuja polkupyöräretkiä Kauhanevan–Pohjankankaan ja Seitsemisen kautta Helvetinjärvelle (Gps-retket). Hämeenkanakaalla järjestettiin Jämi84-maastopyöräilykilpailut vuonna 2012 ensimmäisen kerran osana Jämi147-kestävyystriplakisoja ja toisen kerran elokuussa 2013. Osallistujille tehdyn Jämi 84 MTB 2013 -markkinatutkimuksen (2013) mukaan luonto ja maastot olivat reilulle 40 %:lle yksi tärkeimmistä syistä osallistua Jämin tapahtumaan. Osallistujat saivat nimetä kolme tärkeintä syytä. Maastopyöräilyä kehitetään Jämillä edelleen, ja tarkoitus on saada alueelle merkittäviä reittejä myös muiden kuin kilpailijoiden käyttöön.

Hiihto on suosittu harrastus Hämeenkanakaalla ja Lauhanvuorella, joissa kunnat pitävät latuja yllä. Lauhanvuorella latuverkostoa kehitetään merkitsemällä ladut maastoon pysyvästi ja perustamalla luisteluhiihtoon soveltuva reitti. Lauhanvuorella järjestetään vuosittain Lauhan hiihto, joka on Etelä-Pohjanmaan vanhin hiihtoretkitapahtuma, sekä Kauha-Hiihto, joka sekin järjestettiin jo 38. kerran keväällä 2013. Hämeenkanakaalla latuja käytetään myös isoihin hiihtotapahtumiin ja -kilpailuihin, esimerkiksi Pirkan hiihtoon ja Jämi42-SKI-kilpailuihin. SM-hiihdot järjestettiin Jämillä tammikuussa 2013. Kauhanevalla–Pohjankankaalla hiihdetään yleensä keväthangilla, siellä ei toistaiseksi ole valmiiksi ajettuja latuja.

Hiihtoa voi Jämillä harrastaa myös kesäisin hiihtoputkessa. Toisaalta alueella voi talvella pelata golfia (snowgolf). Jämillä on Suomen ensimmäinen täysimittainen 18-väyläinen talvigolfkenttä. Jämin Lumimaailmassa voi harrastaa curlingia, ja hiihtoputken vieressä on 9-väyläinen softgolfkenttä. Hiihtoputken ympäri on juuri rakennettu myös rullahiihtorata. Matkailuyritykset tarjoavat erilaisia liikunnallisia aktiviteetteja ryhmille.

Suunnitelma-alueen reitit soveltuvat usein myös ratsastukseen, ja esimerkiksi Hämeenkanangasta käytetään aktiivisesti sekä harjoitteluun että vaellusratsastukseen. Luomajärven Hevoskievarin ratsastusvaellukset Hämeenkanakaalle ovat niin suosittuja, että ne myydään loppuun jo puoli vuotta ennen tapahtumaa. Niinisalon Ratsastajat ry tekee jäsenistönsä kanssa vaelluksia Hämeenkanakaalle, ja joskus hevosia voi nähdä Jämillä hotellin edessä puomiin kytkettyinä, kun retkikunta käy iltakahvilla. Ratsastajat myös yöpyvät Hämeenkanakaalla hevosineen.

Hevosharrastus on suosittua koko suunnitelma-alueella, ja ratsastusta ja erilaisia ajeluja tarjoavia talleja ja matkailutiloja löytyy kaikkien kohteiden läheisyydestä: esimerkiksi Kankaanpäässä Petu-Eerikki, Siikaisissa Sammin Ratsutila, Kauhajoella Dimonan Talli ja Karviassa Hevostila Hippiina. Äfeltin työhevoseja Ikaalisista käytetään metsätöiden lisäksi myös matkailijoiden iloksi erilaisissa kärry- ja rekiajeluissa. Niinisalon ratsastajat ry tekee asemaanajonäytöksiä yhteistyössä Niinisalon varuskunnan ja tykistökillan kanssa. Perinnevaljakossa on neljä hevosta, etumiehet ja tykki, ja miehet ja hevoset toimivat täsmälleen kuten ennen. Näytöksiä järjestetään mm. valatilaisuuksissa, sotaveteraanien tapahtumissa ja puolustusvoimien paraateissa. Yhdistyksen hevosia on käytetty myös elokuvissa: esimerkiksi Härmä, Täällä pohjantähden alla, Kaksipäisen kotkan varjossa ja Raja 18.

Hämeenkanakas ja Jämi profiloituvat koiraystävällisenä paikkana. Osa hiihtoladuista on suunniteltu hiihdettäväksi myös koirien kanssa, ja alueella järjestetään agility- ja muita koiratapahtumia. Tarjolla on myös koiravaljakkoajeluja Hämeenkanakaan maastoissa. Koirille on suunnitteilla uusia ratoja, esimerkiksi vinttikoirien juoksurata ja latuja vetokoiraharrastajille, agility-kenttä ja alue, jossa koirat saavat oleskella vapaana. Lisäksi suunnitellaan taukotilaa, jossa olisi myös kokoustilat. Suunnitelmista uutisoi Kankaanpään Seutu -lehti kesäkuussa (Kummala 2013).

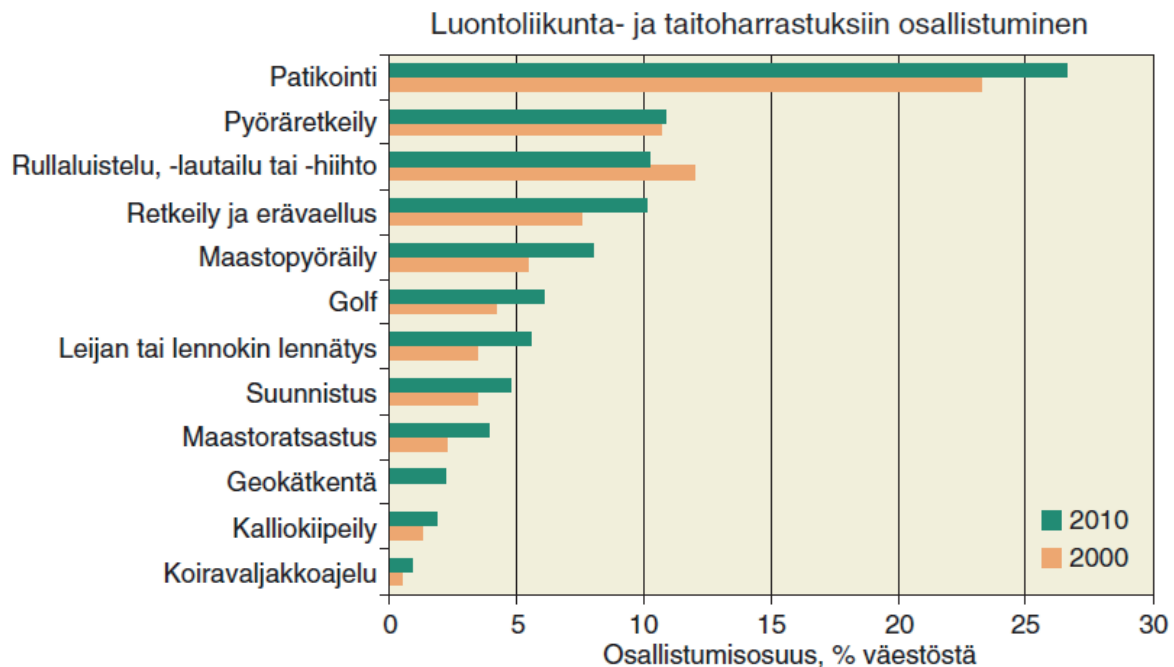
Hämeenkanakaalla on erikseen reitit moottoroiduille välineille, ja safaritoiminnasta vastaa Skönön safarit. Pohjois-Satakunnan luontosafariyhdistys ry rakentaa ja pitää yllä moottorikelkkareittejä,

joille myös matkailijat voivat ostaa kulkulupia. Kansallispuistoissa kelkkailu ei ole sallittua, mutta niiden ulkopuolella on kattava kelkkareitistö, jota paikalliset kelkkakerhot pitävät yllä. Reitistöt ovat yhteydessä toisiinsa, ja Jämiltä pääsee mm. Lauhansarven luontomatkailukeskukseen.

Alueella on vesistöjä, uimapaikkoja ja mahdollisuus harrastaa melontaa. Korsuretket järjestää Hämeenkaan ympäristössä melontaa ja kirkkovenesoutua sekä tilattuna että viikkotapahtumina, jos ilmoittautuneita on riittävästi. Suunnitelma-alueen keskellä virtaa Karvianjoki, jossa riittää reittejä aktiiviharrastajillekin ja jota pitkin voi meloa esimerkiksi Karviasta Kankaanpähän. Mökkiomistajilla on usein soutuveneitä, joita matkailijat voivat vuokrata tai käyttää.

Ilmailua voi Jämillä harrastaa monipuolisesti: lennokkeja, laskuvarjohyppyä, riippu- ja varjoliittoa sekä lentämistä pienkoneilla. Harrastajia tulee ympäri Suomen ja ulkomailta erityisesti kesäviihkonloppuisin sekä tapahtumiin. Keskeisiä ilmailutoimijoita alueella ovat Jämin ilmailijat -yhdistys sekä Tampereen laskuvarjokerho. Myös Kauhajoella on varsin aktiivista ilmailutoimintaa sekä Lamminmaan kentällä että Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuiston tuntumassa. Nummijärvi Fly In, josta on muodostunut talvikauden päälentotapahtuma, järjestetään maaliskuussa Nummijärven jäälentopaikalla. Tapahtumaan osallistuu noin 50 ilma-alusta.

Luonnossa liikkumista harrastaa eri tavoin yhä useampi suomalainen (Sievänen & Neuvonen 2011). Patikointi on ollut suosituin luonnossa liikkumisen laji, ja se on yhä kasvattanut suosiotaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä (kuva 5). Suunnitelma-alueen maastot soveltuvat erityisen hyvin monien suosittujen lajien harrastamiseen, ja alueelta löytyy niihin myös ohjausta. Vaihtoehtoja on runsaasti ja tarjontaa riittää monille aisteille. Alue profiloituu juuri lihasvoimalla liikkumisen keitaana. Tilaa on kaikille harrastajille, ja eri lajit täydentävät toisiaan ja voivat hyödyntää toistensa reittejä eri vuodenaikoina: mm. hiihtourat soveltuvat kesäisin lenkkeilyyn.

Kuva 5. Suomalaisten osallistuminen luontoliikunta- ja taitoharrastuksiin. Lähde: Sievänen & Neuvonen 2011.

4.4 Ravintoa ja terveyttä luonnosta

Kansallispuistojen ja muiden suojelualueiden erämainen hiljaisuus rauhoittaa levottoman mielen, ja mäntymetsissä on helppo hengittää. Retkeily suunnitelma-alueen metsissä ja soilla on hyvinvointimatkailua parhaimmillaan. Metsässä liikkumisen fyysiset ja henkiset terveysvaikutukset ovat kiistattomia: verenpaine laskee, päivittäiset murheet unohtuvat ja keskittymiskyky paranee (Korpela 2013). Työyhteisöille on tarjolla myös erilaisia luonnossa toteutettavia aktiviteetteja ja ohjelmia vaikkapa tyky-päivän viettoon.

Suunnitelma-alue on kaikkiaan hyvää marjastus- ja sienestysaluetta. Puhtaan pohjaveden alueina myös luonnonantimet ovat puhtaimpia mahdollisia. Mustikkaa ja puolukkaa poimitaan runsaasti, ja soilta löytyy myös hillaa ja karpaloa poimittavaksi asti. Herkkutatit, joita voi paikoin olla paljonkin, ovat usein toukattomia, mikä ei suinkaan ole itsestään selvää kaikkialla Suomessa. Luonnonantimien keräämiseen liittyvää matkailupalvelutarjontaa on alueella tulossa lisää, ja Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan liepeille on perusteilla luomukeruualue. Metlan tutkimusten mukaan marjastus ja sienestys on harrastuksena lisännyt suosiotaan erityisesti nuorten ja ikääntyneiden keskuudessa. Myös yrttien ja muiden luonnontuotteiden keruu on selvästi lisääntynyt 2000-luvulla (Sievänen & Neuvonen 2011).

Suojelualueet ovat poikkeuksellisen runsaita pohjavesialueita; puhdas vesi on alueen arvokas elementti. Vedellä voi olla myös parantavia vaikutuksia. Lauhanvuoren kansallispuiston Spitaalijärvi on saanut nimensä veden ”spitaalia parantavasta vaikutuksesta”. Veden pH on edelleen alhainen, ja se saattaa selittää parantamisvoiman. Myös Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuiston keskellä sijaitsevan Kauhalammin humuspitoisen veden sanotaan tekevän hyvää hiuksille ja iholle, ja lampi onkin suosittu uima-alue. Lammen rannalla on myös laituri uimareita varten.

Suunnitelma-alue on monilta osin kuin vastaus Suomen matkailustrategian jalkauttamiseen: helppoja maastoja liikkua kenelle tahansa, tarjoaa erämaista rauhaa ja hiljaisuutta sekä elementtejä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Alueella on mahdollisuus harrastaa miltei kaikkia lihasvoimalla liikkumisen lajeja, ja alueella on laaja valikoima erilaisia reittejä, kohteita ja aktiviteetteja kansainvälisillekin luontomatkailijoille ja erilaisten asioiden harrastajille. Paikallista historiaa ja kulttuuria on nähtävissä monessa muodossa, ja alue on lyhyen matkan päässä kasvukeskuksista.

Mustasaarenkeitaalla pääsee esteettömästi luontotorniin ja 1,3 km:n lenkille. Kuva: Metsähallitus / Terttu Konttinen.

5 Luontomatkailun nykytila

5.1 Kysyntä

Suunnitelma-alueen kaikissa kohteissa tehdään kävijälaskentaa Metsähallituksen toimesta, ja kävijä- ja yritystutkimukset tehdään suunnilleen viiden vuoden välein. Haapakeitaalla tutkimukset on tämän suunnitelmaprosessin yhteydessä tehty ensimmäistä kertaa (Konttinen & Saari 2013, Konttinen 2014d), mutta muista kohteista löytyy jo vertailutietoa (Kuivinen 2010a, 2010b, 2010c, Hankala & Tunturi 2007, Hankala 2008).

Alueen kohteissa käy vuosittain noin 75 000 kävijää (taulukko 3). Hämeenkanalla on monipuolisesti yöpymismahdollisuuksia, muissa kohteissa käydään useimmiten päiväselteään. Taulukossa 2 esitetään sekä lähialueilla että suojelu- ja retkeilyalueilla yöpyneiden viipymät. Kansallispuistoja pidetään paikallisten ja jossain määrin myös maakunnan asukkaiden virkistysalueina, mutta kauempaakin niihin tullaan: Lauhanvuorella lähes neljäsosa ja Kauhanevalla–Pohjankankaalla lähes viidesosa kävijöistä tulee yli 200 kilometrin etäisyydeltä. Kansallispuistoissa vajaa neljäsosa oli ensimmäistä kertaa alueella.

Länsi-Suomessa luontomatkailusta 64 % on länsisuomalaisten tekemiä, ja kuten koko Suomessa, eteläsuomalaiset muodostavat toisen suuren osan alueen luontomatkailijoista (Sievänen & Neuvonen 2011). Sievänen ja Neuvosen (2011) tutkimuksen mukaan valtion luontomatkailualueille matkustamiseksi ajetaan pidempiä matkoja ja niillä viivytään kauemmin kuin muilla luontokohteilla. Esimerkiksi omalla vapaa-ajan asunnolla viivytään selvästi lyhyempiä aikoja kuin valtion luontokohteissa.

Yöpymisellä on suuri vaikutus paikallistalouteen: yöpyjien tulovaikutus on vähintään nelinkertainen päiväkävijöihin verrattuna. Kaikkiaan kävijät jättivät alueelle noin 3 miljoonaa euroa ja edistivät työllisyyttä 37 henkilötyövuoden verran.

Monet lähialueiden asukkaat käyvät kansallispuistojen ja Hämeenkanan luonnossa säännöllisesti, jotkut jopa yli sata kertaa vuodessa, useat kymmeniä kertoja. Lauhanvuorella ja Hämeenkanalla hiihtomahdollisuudet ovat hyvät, ja latuja käytetään ahkerasti. Esimerkiksi Kankaanpäästä pääsee suksilla Jämille asti, matkaa kertyy reilut 20 km yhteen suuntaan. Viidentienristeyksessä voi pysähtyä vaikkapa paistamaan makkaraa, ja jälkiruokakahvit voi juoda Jämillä. Myös Kauhanevalla–Pohjankankaalla on sydänystäviä, jotka kävivät puistossa jopa sata kertaa edellisen vuoden aikana: yleensä kävelemässä, sauvakävelyllä tai pyöräilemässä. Kauhalampi houkuttelee kesäisin uimaan, ja myös lintuharrastus on suosittua Kauhanevalla–Pohjankankaalla.

Suunnitelma-alueella on noin 40 geokätköä, alueen kunnissa kaikkiaan noin 175 kätköä. Harrastus on vahvassa kasvussa, ja sen odotetaan lisäävän myös matkailua alueella. Kätköjä rakennetaan kohteisiin, joissa on geokätköjen lisäksi myös muuta nähtävää. Etelä-Pohjanmaalla on käynnistynyt hanke, jossa lapsille opetetaan kartanlukua ja muita harrastukseen liittyviä asioita. Satakunnan puolella geokätköilyä tuoteistetaan nykyaikaisen teknologian turvin: kätköjen reiteille sijoitetaan QR-koodeja, joista avautuvat kohteiden kuvaukset.

Taulukko 3. Tietoja suunnitelma-alueen kävijöistä. Lähteet: Konttinen & Saari 2013, Konttinen 2014a, 2014b, 2014c, Metsähallitus 2013b.

	Lauhanvuori	Kauhaneva– Pohjankangas	Haapakeidas	Hämeen kangas
Kävijöitä 2012	9 400	4 000	2 700	57 500
Päiväkävijöitä / yöpyjiä (suojelualueella)	82 % / 18 %	92 % / 8 %	100 % / 0 %	68 % / 32 %
Matkailijoista (pl. paikalliset) yöpyjiä suojelu- alueella ja lähialueilla	57 %	50 %	17 %	72 %
Matkailijoiden käynnin kesto (pl. paikalliset) (päiväkävijät h / yöpyjät vrk)	4,5 / 3,3	4 / 2,6	2,4 / 5,6	4,9 / 5,5
Alle 50 km:n etäisyydeltä tulevat	36 %	45 %	56 %	61 %
Yli 200 km:n etäisyydeltä tulevat	23 %	18 %	11 %	9 %
Ensikertalaisia	23 %	23 %	40 %	12 %
Käynnit alueella viimeisen vuoden aikana (keskimäärin)	6,7	6,3	2,6	32,2
Kävijöiden rahankäytön tulovaikutus	197 389 €	43 573 €		2 714 334 €
Kävijöiden rahankäytön työllisyysvaikutus	2 htv	1 htv		34 htv

Taulukkoon 4 on koottu kävijöiden alueella harjoittamat viisi keskeisintä aktiviteettia ja tärkeimmät virkistysmotiivit. Lauhanvuori ja Kauhaneva–Pohjankangas ovat samankaltaisia alueen käytön suhteen, ja myös keskeisimmät syyt käydä puistoissa ovat samat. Osa puistojen asiakaskunnastakin on samaa: yhdellä matkalla voidaan vierailla molemmissa puistoissa. Kiteytetysti voidaan sanoa, että alueen luontokokemuksesta, eväsretkeilystä ja maastossa reippailusta haetaan rentoutumista ja henkistä hyvinvointia.

Taulukko 4. Alueella harjoitettavat keskeisimmät aktiviteetit ja virkistysmotiivit. Lähteet: Konttinen & Saari 2013, Konttinen 2014a, 2014b, 2014c.

	Lauhanvuori	Kauhaneva– Pohjankangas	Haapakeidas	Hämeen kangas
Aktiviteetit	Kävely Luonnosta nauttiminen Luonnon tarkkailu Maiseman katselu Eväsretkeily	Luonnon tarkkailu Kävely Maiseman katselu Retkeily Lintuharrastus	Luonnon tarkkailu Kävely Maiseman katselu Retkeily Lintuharrastus	Kävely Eväsretkeily Hiihto Luonnon tarkkailu Lenkkeily
Virkistysmotiivit, miksi alueelle tullaan	Luonnon kokeminen Maisemat Rentoutuminen Poissa melusta ja saasteista Henkinen hyvinvointi	Luonnon kokeminen Maisemat Alueeseen tutustuminen Poissa melusta ja saasteista Rentoutuminen	Luonnon kokeminen Maisemat Alueeseen tutustuminen Poissa melusta ja saasteista Rentoutuminen	Luonnon kokeminen Kuntoilu Rentoutuminen Henkinen hyvinvointi Poissa melusta ja saasteista

Kävijätyytyväisyys on alueilla kokonaisuutena hyvä (taulukko 5). Tyytyväisyyttä mitattiin asteikolla 1–5 (erittäin huono–erittäin hyvä), ja arviot olivat keskimäärin nelosen molemmin puolin, joiltakin osin reilusti ylikin. Lauhanvuorella kävijätyytyväisyys on vuoden 2007 mittaukseen verrattuna vähän parantunut, Kauhanevalla–Pohjankankaalla osin hiukan heikentynyt. Jälkimmäisessä oli ajankohtaista uusia pitkospuut, mutta se tehtiin kävijätutkimuksen toteutuksen jälkeen. Kesä 2012 oli myös poikkeuksellisen sateinen, ja Kyrönkankaan kesätiekin tulvi loppusyksystä. Nämä tekijät ovat vaikuttaneet heikentävästi käyntikokemukseen kansallispuistossa.

Kansallispuistoissa ja Haapakeitaalla kaivattiin lisää palvelutarjontaa, mikäli se luonnonsuojelun ja hiljaisuuden kokemisen kannalta on mahdollista: reittejä, rakenteita ja yritysten tarjoamia palveluja mahtuisi lisää. Myös alueiden saavutettavuuteen, lähestymisopasteisiin, teiden kuntoon ja opastusrakenteiden riittävyys oli kohdealueilla usein kiinnitetty huomiota. Hämeenkanalla on runsaasti reittejä ja eksymisvaara suurempi kuin muissa kohteissa. Kävijöillä oli uusista viitoituksista huolimatta ollut vaikeuksia liikkua alueella: opasteita tarvittaisiin tiheämmin ja etäisyystolpat helpottaisivat etenemistä.

Hämeenkanalla myös polttopuuhuolto on jouduttu puuvarkauksista johtuen järjestämään eri tavalla. Puut tuodaan taukopaikoille rankoina, jotka kävijöiden on itse katkottava ja halottava klapeiksi. Työkalut ovat joskus olleet huonossa kunnossa ja paloämpäreitä on puuttunut. Koska vain osa taukopaikoista on polttopuuhuollettuja, tulisi kävijän osata tarkistaa kohteensa tilanne etukäteen Hämeenkanan Luontoon.fi-sivuilta, ettei tule pettymyksiä. Hämeenkanalla reittejä käyttävät monien lajien harrastajat, ja vaikka latupohjien käyttö ratsastukseen on kielletty, esiintyy kurittomuutta jonkin verran. Maastopyöräily on uralla sen jälkeen hankalaa.

Metsähallituksen kanssa yhteistyösopimuksen solmineita yrityksiä tai yrityksiä, joilla sopimus on tekeillä, on alueella yhteensä 50. Monet yritykset toimivat useammalla alueella, joten taulukossa 5 yhteistyöyritysten yhteenlaskettu määrä on todellista suurempi. Yrityksiltä ja muilta alueella toimivilta Metsähallituksen palvelujen laatu ja määrä saavat hiukan heikommät arvosanat kuin kävijöiltä. Heikoimmaksi yritykset arvioivat opastusaineistoja. Haastatteluhetkellä yrityksillä ei ollut käytettävissä alueiden karttoja, ja esitteetkin olivat osin loppuneet. Matkailijat olivat niitä usein kyselleet. Tätä raporttia kirjoitettaessa on Lauhanvuoresta, Kauhanevasta–Pohjankankaasta ja Hämeenkanasta julkaistu tulostettavat pdf-esitteet, joissa on mukana myös retkeilykartat. Opastusaineistojen lisäksi erityisesti lähestymisopasteisiin ja lähialueen tiestöön kaivattiin parannusta, jotta alueet olisivat paremmin löydettävissä ja saavutettavissa.

Taulukko 5. Kävijöiden ja yritysten tyytyväisyys Metsähallituksen palvelujen laatuun ja määrään. Lähteet: Konttinen & Saari 2013, Konttinen 2014a, 2014b, 2014c ja 2014d. Asteikko: 1 = erittäin tyytymätön, ... 5 = erittäin tyytyväinen. ↑ = kasvanut vuoteen 2007 verrattuna, ↓ = laskenut vuoteen 2007 verrattuna, ≡ = pysynyt samana vuoteen 2007 verrattuna.

Osa-alue	Lauhanvuori	Kauhaneva-Pohjankangas	Haapakeidas	Hämeenkanas
Kävijöiden tyytyväisyys palveluihin	3,98 ↑	3,81 ↓	3,33	3,76 ↑
Kävijöiden tyytyväisyys ympäristöön	4,23 ↑	4,11 ↓	4,17	3,95 ≡
Kävijöiden odotusten täytyminen	4,39 ↑	4,28 ↓	3,99	4,45 ↑
Kävijöiden kokemat häiriötekijät	4,64 ↑	4,66 ↑	4,55	4,41 ↑
Valtakunnallisesti vertailukelpoinen kävijätyytyväisyysindeksi	4,23 ↑	4,11 ↓	3,92	4,04 ↑
Kävijöiden tyytyväisyys palvelujen määrään	4,20 ↑	4,20 ≡	4,04	4,09 ↑
Yhteistyöyritysten määrä	16	17	2	30
Yritysten tyytyväisyys palvelujen laatuun	3,44			
Yritysten tyytyväisyys palvelujen määrään	3,72			

5.2 Matkailutarjonta

5.2.1 Yksityinen tarjonta

Eri tilastojen ja yritysten kotisivujen mukaan suunnitelma-alueelta ja sen lähikunnista löytyy yli 4 000 vuodepaikkaa ja reilut 140 ruokapaikkaa (taulukko 6). Jos myös sähköistetyt asuntovaunupaikat lasketaan vuodepaikoiksi neljällä kertoen, on vuodepaikkoja alueella yli 7 000. Matkailuala työllistää vajaat 900 henkilöä, ja välitöntä tuloa turismista kertyy noin 67 miljoonaa euroa vuodessa (Karppinen & Vähäsantanen 2012, Satamittari 2013, Haaga-Instituutti 2008, Santala 2014, S. Salkoaho, Ikaalisten kylpyläkaupunki, henk.koht. tiedonanto 30.8.2013).

Taulukko 6. Suunnitelma-alueen matkailuliiketoiminnan tunnuslukuja.

Seutukunta/kunta	Välitön matkailutulo milj. €	Matkailun välittömät työllisyysvaikutukset htv	Vuodepaikkoja	Sähköistettyjä vaunupaikkoja	Ruokapaikkoja
Suupohja	21	111	723	127	72
Pohjois-Satakunta	14	188	986	470	56
Ikaalinen	32	568	2 350	150	13
Yhteensä	67	867	4 059	747	141

Suunnitelma-alueella tehtiin keväällä 2013 yritystutkimus, jossa haastateltiin 82 alueen toimijaa. Mukana oli yritysten lisäksi yhdistyksiä ja kuntia. Tässä yhteydessä esitetyt tiedot ovat yritystutkimusraportissa (Konttinen 2014d) esitettyjä tuloksia tai niistä muodostettuja yhdistelmiä.

Yli puolet haastatelluista yrityksistä tarjosi majoituspalveluja, pääosin mökkimajoitusta. Noin kolmasosalla oli valikoimissaan ohjelma-, ravitsemis- tai kokous- ja juhlapalveluja. Yritystoiminta on usein pienimuotoista ja perheyrittämiseen pohjautuvaa. Erityisesti mökkimajoitustoimintaa harjoitetaan alueella yleensä sivutoimisesti. Pienillä resursseilla toimiminen asettaa rajat kehittämistyölle, toisaalta silloin haetaan yhteistyön kautta esimerkiksi tarvittavia toimintoja ja myyntivoimaa. Mm. Jämin Loma-Asunnot on useampien vuokramökkiryttäjien markkinointiyhteenliittymä, ja Jämillä on käynnistetty myös laajempi yhteismarkkinointihanke. Muillakin alueilla on syntynyt luontaisia yhteistyöverkostoja, joita hyödynnetään sekä palvelujen tuottamisessa että markkinoinnissa.

Taulukkoon 7 on koottu toimijoiden vetovoimaisimmat tuotteet ja palvelut. Perusmatkailutuotteiden, majoituksen, ravitsemis- ja ohjelmapalvelujen rinnalla on huomattava ratsastukseen liittyvien palvelujen runsaus. Ratsastusta tarjotaan sekä osana muita matkailupalveluja että keskittyen pelkästään siihen. Monet tarjoavat oman palveluvalikoimansa lisäksi myös toistensa palveluja kysynnän mukaan, ja matkailijoille esitellään myös muuta lähialueiden tarjontaa: mm. Ti-Ti Nallen Taloa Ikaalisissa, Parran laskettelukeskusta Teuvalla ja Seitsemisen kansallispuistoa Ylöjärvellä.

Suunnitelma-alueelle ja sen lähiympäristöön on hiljattain perustettu uusia yrityksiä, jotka tarjoavat mm. erilaisia liikunta- ja elämyspalveluja. Palveluja voidaan tuottaa myös kansallispuistoissa, ja yritykset etsivät uusia kumppaneita, joiden kanssa palvelukokonaisuuksia pystytään rakentamaan. Jämille on rakenteilla luontokeskus yksityisen toimijan rakentamana, ja uusi kaava mahdollistaa vuodepaikkojen lisäämisen alueella. Maastopyöräilyä kehitetään Jämillä uuden hankkeen turvin.

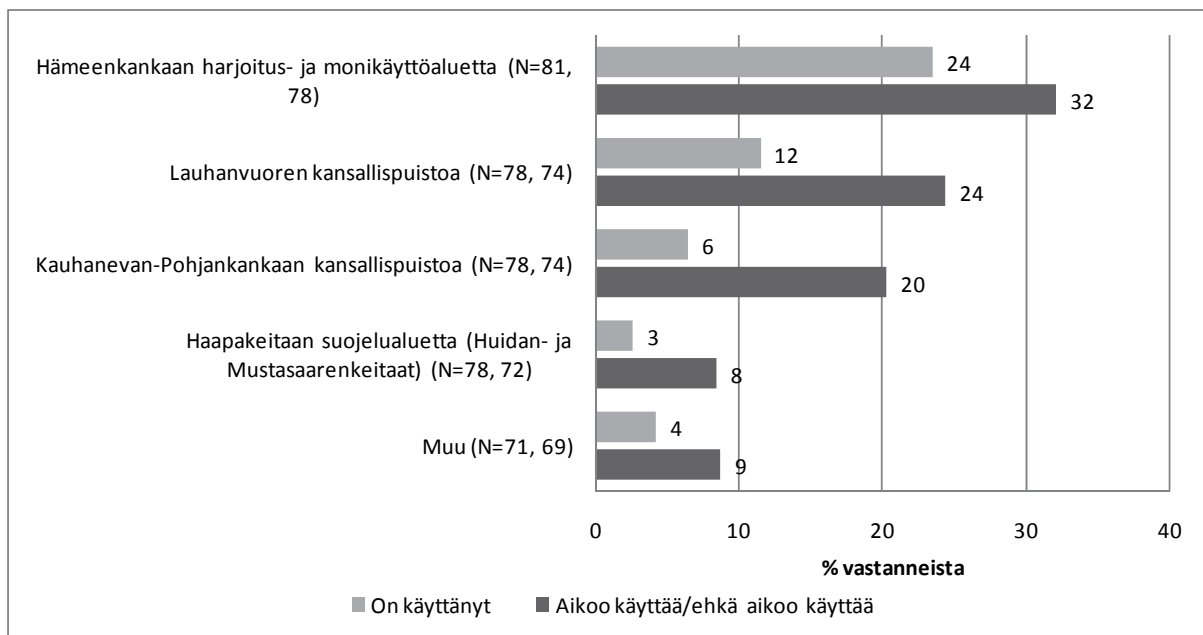
Taulukko 7. Yritysten vetovoimaisimmat tuotteet ja palvelut. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vaihtoehto.

Vetovoimaisimmat tuotteet ja palvelut	Kpl
Majoituspalvelut (mökki, hotelli, huoneisto, maatila)	41
Ohjelma- ja liikuntapalvelut, aktiviteetit, safarit	27
Ravitsemispalvelut (ravintola, pitopalvelu, juhlapalvelut, catering, yökerho)	21
Ratsastus (kenttä, maasto, näytökset)	11
Opastetut retket (luonto, valokuvaus, matkailuopastus ja -neuvonta)	10
Asiantuntijapalvelut	8
Matkailualue, käyntikohteet	7
Tapahtumat, kilpailut	7
Urheilu- ja liikuntakoulut ja -leirit	7
Puitteet ja infrastruktuuri	6
Tuotteet ja tavarat (mm. luomuliha, itse leivotut leivät, luontokuvat)	6
Huoltopalvelut ja urakointi	5
Hyvinvointipalvelut: työ, elämänhallinta	5
Kuntapalvelut	4
Kuntoutuspalvelut	4
Metsästys ja kalastus	4
Turve- ja savusaunat	3
Välineet ja laitteet (vuokraus, vapaa käyttö)	2
Muut	6
Vastanneita yhteensä	82

Suunnitelma-alueen kohteista Hämeen Kangasta käytetään eniten (kuva 6). Lauhanvuorella toimii reilu kymmenes, Kauhanevalla–Pohjankankaalla noin 6 % yritystutkimukseen osallistuneista. Alueella asiakkaidensa ja vieraidensa kanssa käyneet aikovat tehdä niin jatkossakin, ja joukkoon aikoo liittyä myös uusia toimijoita. Suurin osa matkailuyritysten asiakkaista käy kohdealueilla kuitenkin itsenäisesti käyttämättä järjestettyjä opas- tai ohjelmapalveluja.

Yleisimmin yritykset tarjosivat retkeilypalveluja, luontopolkuun tutustumista ja maastoruokailua sekä järjestivät tapahtumia Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla. Myös hiihtoa, lumikenkäkävelyä ja sauvakävelyä olivat monet järjestäneet. Jatkossa suosituimpien toimintojen tarjonta vahvistuu, ja esimerkiksi marjastukseen ja sienestykseen liittyviä aktiviteetteja on tulossa lisää.

Tapahtumat ovat usein suuria massatapahtumia, jotka ovat valtakunnallisestikin tunnettuja. Tapahtumien järjestäminen vaatii paljon työtä, ja toimijat itsekin toteavat, että lopussa tahtoo väsähtää ja jälkien siivous jäädä puolitiehen. Esimerkiksi eri materiaaleista tehtyjä tapahtumaopasteita ja muita rakenteita, joita ei jatkossa enää tarvita, on jäänyt maastoon vuoksiksi. Tapahtumiin tarvittaisiin yhä enemmän järjestäjiä, ja loppusiivous tulisi vastuuttaa selkeästi jollekin taholle. Toisaalta esimerkiksi Jämi 84 -pyöräilykisassa järjestäjät painottavat roskatonta tapahtumaa: osallistujia pyydetään kantamaan kaikki matkan aikana syntyneet roskat itse pois. Tapahtumien etukäteisinfora alueen toimijoille on myös pyydetty tehostamaan. Siihen on tarpeen rakentaa selkeä ja helppo toimintamalli, joita kaikki tapahtumanjärjestäjät noudattavat.

Kuva 6. Yritykset ja muut toimijat, jotka ovat käyttäneet aluetta tai aikovat käyttää sitä tulevaisuudessa.

Matkailutoiminta on alueella hyvin sesonkiluonteista painottuen kesään. Talvella piristystä tuovat hiihtoloma-ajat. Alueen matkailu nojaa perhematkailuun, mutta yritys- ja työmatkailu muodostaa tärkeän osan yritysten liikevaihdosta. Usein palveluja on tarjottava kaikille kohderyhmille, sekä yrityksille että yksittäisille matkailijoille. Matkailutoimijoilla on kiinnostusta panostaa luontomatkailuun jatkossa enemmän. Esimerkiksi alueen luontoa ja lajistoa sekä kulttuuriperintöä ja historiaa käsitteleville koulutuksille olisi runsaasti kysyntää. Metsähallituksen toivotaankin jakavan tietoa yhä enemmän ja kertovan ajankohtaisista alueeseen liittyvistä asioista säännöllisesti.

Kuten kävijöiden, myös yrittäjien ja muiden toimijoiden suunnitelma-alueita koskevat kehittämissuositukset liittyivät usein kohteiden saavutettavuuteen: lähestymisopasteisiin, viitoituksiin itse alueilla sekä karttamateriaalin käytettävyyteen. Reittivalikoimaa nähtiin tarpeellisenä lisätä kansallispuistoissa, jotta mielenkiinto puistoja kohtaan säilyy. Rakenteiden lisääminen parantaisi yritysten toimintaedellytyksiä: opastuksia ja maastoruokailuja tarjoaville yrityksille ovat taukopaikat tärkeitä, majoitusyrityksille riittää, että alueilla on tekemistä erilaisille kohderyhmille, jotta asiakkaat viipyisivät mahdollisimman pitkään. Isommat ryhmät kulkevat linja-autoilla, joten alueiden saavutettavuus on kiinni siitä, pääseekö bussilla kääntymään parkkipaikoilla.

Kohdealueiden talvikäytöstä on esitetty muutamia huomioita. Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuisto ei talvella sovellu opastuskohteeksi, koska teiden talviauraus ei ole säännöllistä eikä kohde siten ole saavutettavissa. Lauhanvuorella kiitellään olevan potentiaalia myös talvimatkailukohteena. Latureittivalinnoissa olisi kuitenkin maisemallisesti kehitettävää. Monet matkailijalle tärkeät yksityiskohdat kaipaavat myös hiomista erityisesti infomateriaaliin liittyen: Luontoon.fi-sivustolla mainitut latujen lähtöpaikat ovat kaukana puistosta. Ensi kertaa tuleva ei hoksaa, että puistoon pääsee autolla ja että parkkipaikkoja ja lähtöpaikkoja laduille on sielläkin. Lauhanvuoren talvea tulisi myös nostaa enemmän esiin. Latuviitoitukset ovat Lauhanvuorella olleet puutteelliset, mutta tilanne korjaantuu, kun ladut merkitään maastoon pysyvästi.

5.2.2 Metsähallituksen reitit ja palvelurakenteet

Suunnitelma-alueella on pelkästään Hämeenkanakaalla useiden kymmenien kilometrien mittainen reittiverkosto monine laavuineen ja muine rakenteineen (taulukko 8). Lauhanvuorella, Kauhanevalla–Pohjankankaalla ja Haapakeitaalla merkittyjä reittejä ja luontopolkuja on yhteensä noin 30 kilometriä.

Reittivalikoimaa myös laajennetaan: Lauhanvuorelle on tulossa kaksi ympyräreittiä, ja Kauhanevan–Pohjankankaan reitistö kasvaa Katikankanjonin osalta. Kansallispuistoissa lisätään myös muuta palveluvarustusta. Hoito- ja käyttösuunnitelmiin on kirjattu mm. laavujen rakentamista ja opasteiden lisäämistä. Lisäksi vanhoja rakennelmia, esimerkiksi pitkoksia, korjataan ja uusitaan. Suunnitelma-alueen kohteet esitellään palvelukartoilla liitteessä 1.

Hämeenkanakaalla useille laavuille ja kodille tai ainakin hyvin lähelle pääsee moottoriajoneuvoilla. Puolustusvoimien tekemiä uria ja teitä risteilee alueella runsaasti, ja ne ovat ajettavissa usein myös autoilla. Hämeenkanakaalla on tullut ongelmia ryhmien häiriökäyttäytymisestä, jatkuvista polttopuuvarkauksista, rakenteiden tarvelemisesta ja sotkemisesta. Rakenteita on rikottu ja poltettukin. Myös loppuja eväitä ja pakkauksia jätetään runsaasti taukopaikoille, mikä kuormittaa huoltohenkilöstöä ja aiheuttaa turhia kustannuksia.

Yksi Hämeenkanakaalla maastosta kerätyistä jätekuormista. Polkupyörä ei kuulu joukkoon. Kuva: Tero Lähtenmäki.

Häiriökäyttäytyminen on kausittaista: sitä on välillä useammin ja se painottuu ja toistuu eri puolilla aluetta. Muissa suunnitelma-alueen kohteissa vastaavaa ei esiinny kovin paljon. Joskus eväitä tai käärepapereita saattaa löytyä maastosta, ja esimerkiksi Kauhanevalla–Pohjankankaalla on katkottu huoltoporttien ketjuja, jotta on päästy autolla lähemmäksi taukopaikkoja. Hämeenkanakaalla tilanne on kuitenkin jo huolestuttava, ja valvontaan ja häiriöiden ehkäisyyn on jatkossa kiinnitettävä huomiota ennen kuin syntyy suurempaa tuhoa (ks. Kankaanpään Sanomien artikkeli liitteessä 3).

Suupohjan alueen reitistöistä ja kohteista on julkaistu opaskirja vuonna 2004 (Nousiainen 2004). Oppaassa on kuvattu Metsähallituksen ylläpitämän tarjonnan lisäksi myös muut alueen reitit ja rakenteet. Vuosien varrella reitteihin on tehty ja tehdään muutoksia, eikä opas enää kaikilta osin ole ajantasainen, mutta se sisältää mielenkiintoista tietoa alueesta ja sen käytettävyydestä yleensä.

Taulukko 8. Metsähallituksen luontomatkailun palvelurakenteet suunnitelma-alueella.

Reitit	Pituus	Palvelut ja muut rakenteet
Lauhanvuori		
Kesäretkeilyreitti	20,5 km	Pitkostettu osuus n. 2,7 km Luontotorni 6 levähdyspaikkaa 5 tulentekopaikkaa ja polttopuusuojaa Keittokatos, grillikatos Kellari 6 kuivakäymälää 7 pysäköintialuetta 3 telttailualuea 2 lähdettä Kaivo Uimalaituri ja uimakoppi Matkailuvaunualue 13 siltaa
Luontopolku	3 km	Luontotorni Kaivo (kämpä) Tulentekopaikka (kämpä) Kuivakäymälä (kämpä)
Paikallinen pyöräilyreitti	10 km	
Valtakunnallinen pyöräilyreitti	6 km	
Hiihtolatu	27 km	
Kauhaneva–Pohjankangas		
Kesäretkeilyreitti	4,5 km	Pitkostettu osuus n. 1,7 km Luontotorni 2 levähdyspaikkaa 2 tulentekopaikkaa ja polttopuusuojaa 3 kuivakäymälää 3 pysäköintialuetta 2 kaivoa Uimalaituri
Pyöräilyreitti		Osa paikallista ja valtakunnallista pyöräilyreitistöä
Haapakeidas		
Mustasaarenkeitaan luontopolku	1,1 km	Pyörätuolipitkos 360 m 2 levähdyspaikkaa Luontotorni (esteetön) 6 siltaa
Huidankeidas		Luontotorni
Hämeenkanngas		
Yhteensä		3 huollettua kotaa 9 huollettua laavua 21 laavua tai kotaa omatoimisen polttopuuhuollon piirissä 6 kuivakäymälää 2 inva-käymälää 2 asuntovaunualuetta (Jämi, Kuninkaanlähde) 3 kaivoa
Harjuluontopolku	4,5 km	Kota (myös liikuntaesteisille) Laavu
Koiviston kierros	4,5 km	Kota (myös liikuntaesteisille) 2 laavua Kuivakäymälä Telttailualue Lähde/kaivo
Pyöräilyreitti		2 valtakunnallista pyöräilyreittiä: 23 ja 44

Huidankeitaan (Haapakeitaalla) uudesta luontotornista on hienot näkymät allikoille. Kuva: Metsähallitus / Terttu Konttinen.

kailun pelisääntöjen terästäminen on kaikkien toimijoiden etu, ja siihen halutaan lisää työkaluja. Asiakkaiden opastus maastossa on alueella myös haasteellinen tehtävä mittavan uraverkoston vuoksi, ja Metsähallituksen kartta- ja opastusaineistoista on siinä paljon apua. Luontomatkailua halutaan kehittää ja laajentaa alueella.

Myös Haapakeitaan soidensuojelualueelle on ollut kiinnostusta solmia yhteistyösopimuksia. Yrityksillä ei ole järjestettyä retkeilypalvelua Haapakeitaalla, mutta asiakkaat käyvät siellä omatoimisesti. Opastusaineistoa halutaan asiakkaiden saataville, ja yhteistyön Metsähallituksen kanssa nähdään edistävän luontomatkailua alueella.

Yritykset toimivat osaltaan luonto-oppaina ja luontotietouden levittäjinä sekä edistävät kestävän luontomatkailun toteutumista. Yhteistyösopimuksella yritys saa näkyvyyttä Metsähallituksen asiakaspalveluverkostossa: esitteitä voi tuoda Seitsemisen luontokeskukseen, ja yrityksen palvelut mainitaan linkin kera sopimusalueen Luontoon.fi-sivustolla. Sopimusyritykset ovat toivoneet parempaakin näkyvyyttä verkkosivuilla: esimerkiksi viikon yrittäjän valintaa, jolloin valitun yrityksen palvelut olisivat korostetusti esillä tietyn ajan. Erilaisten yhteistyömallien toteutukselle ei ole mitään estettä, kunhan yritykset saavat samat mahdollisuudet tasapuolisesti.

5.3 Suunnitelma-alueen luontomatkailun SWOT

Suunnitelma-alueen luontomatkailun SWOT-analyysi laadittiin jo ensimmäisessä yritystyöpajassa Jämillä, ja siinä näkyy jossain määrin Jämi-painotteisuus (taulukko 9). Monet Jämin näkökulmasta esitetyt teemat koskevat kuitenkin myös muita suunnitelma-alueen kohteita.

Vahvuudet ovat myös mahdollisuuksia

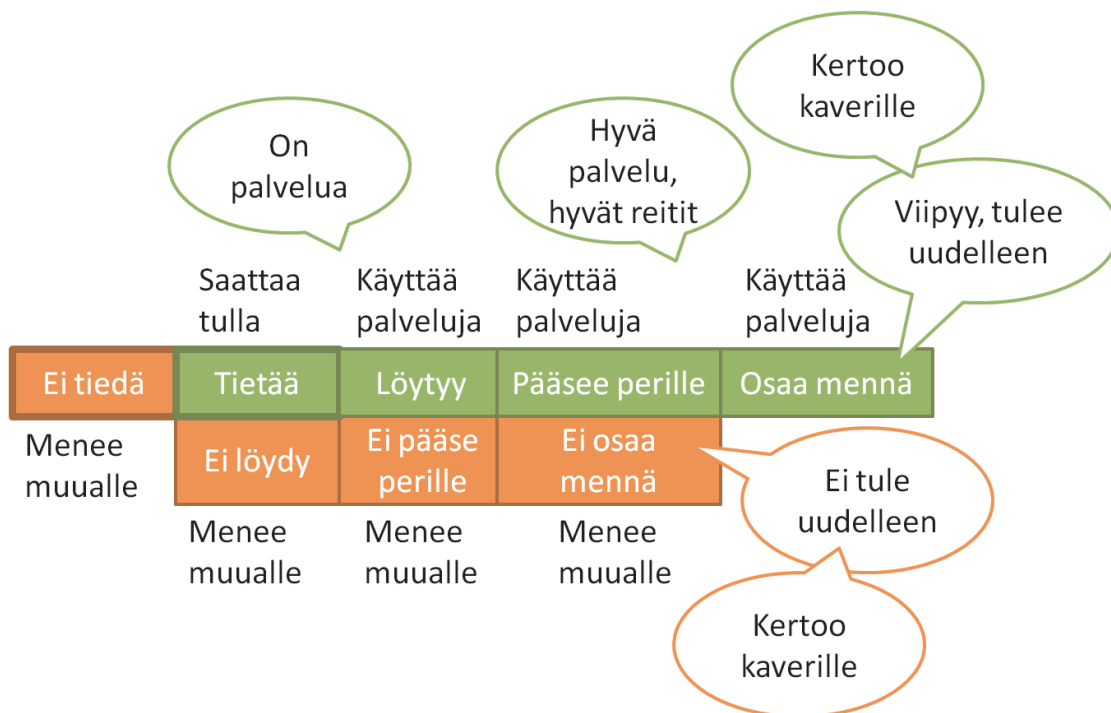
Alueen luontomatkailun vahvuuksissa oli näkökulmana palvelujen tuottaminen, ei niinkään olemassa olevat resurssit: erikoislaatuinen luonto ja maisemat. Luontoon ja maisemiin tukeutuvia matkailualueita Suomessa riittää, ja muut kohteet nähtiinkin ennemmin uhkana suunnitelma-alueen menestymiselle. Elementit, jotka ovat olemassa ilman ihmiskäden vaikutuksia ja jotka nimettiin alueen vahvuuksiksi, ovat alueen sijainti riittävän lähellä kasvukeskuksia sekä alueen geologia. Geologinen historia näkyy eri puolilla aluetta, ja jäljet ovat monilta osin harvinaisia ja ainutlaatuisia. Geologia on samalla myös mahdollisuus, sillä sitä ei ole kovin pitkälle matkailullisesti vielä tuoteistettu.

Luontomatkailun nykytilaa kuvaavat vahvuudet liittyvät toimijoiden ja palvelujen määrään ja monipuolisuuteen sekä harrastusmahdollisuuksiin. Alueelta löytyy tekemistä kaikille kohderyhmille unohtamatta myöskään monien yksittäisten lajien harrastajia: esim. ilmailijoita, hiihtäjiä ja koiranomistajia. Erityisesti urheiluun liittyvät tapahtumat pidentävät osaltaan matkailusesonkeja. Palveluja tuotetaan yhteistyössä toisten yritysten kanssa, ja myös Metsähallitus yhtenä alueen toimijana noteerataan vahvuudeksi. Puitteiden arvioidaan kelpaavan vaativammallekin matkailijalle. Kaikki vahvuuksiksi nimetyt asiat ovat myös alueen mahdollisuuksia.

Haasteet ovat voitettavissa

Luontomatkailun nykytilaan liittyviä haasteita löydettiin sekä fyysisestä ympäristöstä että sisäisestä toimintalogiikasta. Alueen tunnettuudessa, löydettävyydessä ja saavutettavuudessa on parannettavaa: markkinointipanostukset ovat vähäiset, lähestymisopasteet puuttuvat ja tieyhteydetkin ovat vaatimattomat. Kun vielä alueen sisällä opastus ontuu, on jokainen perille päässyt asiakas ylittänyt neljä kynnystä (ks. kuva 7).

Saavutettavuuskysymykset osaltaan johtavat siihen, että asiakaskuntaa on vähemmän kuin sitä voisi olla. Ja koska asiakaskuntaa on liian vähän, on palveluihin panostaminen taloudellisesti hankalaa. Kun palveluja ei ole käytettävissä, ei ole asiakkaitakaan. Työpajassa todettiin, ettei alueella oikein ole iltaelämää eikä palveluja lapsiperheille. Myös aukioloajat ovat sellaiset, ettei kaikkia asiakkaita pystytä palvelemaan. Viipymät jäävät lyhyiksi, mikä ei tosin kokonaan ole alueen palveluista kiinni, vaan ainakin osittain nykytrendiin liittyvää pirstaleista asiakaskäyttäytymistä. Hyvillä palveluilla ja hyvillä reiteillä voidaan vaikuttaa viipymään. Esimerkiksi Oulangan kansallispuistossa on varattu lisävuorokausia, kun on huomattu alueella olevan runsaasti laadukkaita reittejä ja paljon nähtävää.

Kuva 7. Alueen saavutettavuus asiakkaan näkökulmasta.

Luontomatkailun haasteena se, että toimijat itse eivät tunne eivätkä tunnista luonnon erityisyyttä alueella. Alue on liian tuttu, jotta sitä osattaisiin katsoa ”sillä silmällä”. Asiassa piilee mahdollisuus, ja kun vielä saadaan koko suunnitelma-alueella eri kohteiden välinen yhteistyö käyntiin, pystytään luonnon ihmeet esittelemään laajemmalle matkailijajoukolle.

Uhat pystytään välttämään

Uhkiksi tunnistetut asiat ovat tuttuja monilla pienillä matkailualueilla. Palvelut ovat etäällä toisistaan, ja pelätään, ettei toimivaa yhteistyötä matkailijoiden viipymän pidentämiseksi saada siitä syystä aikaan. Isot toimijat eivät ehkä löydä aluetta, puuttuu veturi, eivätkä pienet yritykset uskalla tai pysty ottamaan suuria riskejä. Suomessa on paljon muitakin luontokohteita, joita kehitetään vetovoimaisiksi keskuksiksi. Kilpailussa tulisi pysyä mukana ja ottaa oppia parhaimmasta päästä.

Samat toimijat järjestävät suuria tapahtumia vuodesta toiseen, ja heidän jaksamisensa on koetuksella. Jos uusia toimijoita ei saada mukaan, vaarana on tapahtumien taantuminen, niiden laadun heikkeneminen tai jopa loppuminen kokonaan.

Paikallista kysyntää on luontaisesti vähän, ja sekin suuntautuu joskus väistämättä isompiin keskuksiin, kun kaivataan vaihtelua. Yritysmatkailuun heijastuvat muuta matkailua enemmän talousuhdanteet. Jos taloustilanne on heikko, ei yritysten kysyntä välttämättä riitä täydentämään sesonkien väliaikoja, kun perhematkailussakin on hiljaista.

Uhat voisivat olla myös heikkouksia, mutta onneksi ne ovat vasta uhkien asteella. Niihin voidaan suhtautua ennakoiden tekemällä suunnitelmia ja toimenpiteitä, joilla ne käännetään mahdollisuuksiksi ja lopulta vahvuuksiksi.

Mahdollisuuksia yhteistyön kautta

Mahdollisuuksien joukkoon on jo löydetty elementtejä, joiden toteuttamisen kautta uhkia ei tarvitse pelätä. Verkostoitumalla lähialueiden kanssa vältetään sekä palvelujen hajanaisuudesta aiheutuvat ongelmat että monet muut uhat: voi löytyä isompia toimijoita alueelle, saadaan lisäresursseja tapahtumiin, voidaan lisätä paikallista kysyntää ja voidaan keksiä uusia tuotteita ja palveluja myös yritysryhmien käyttöön taloustilanteista huolimatta. Yritystutkimuksen perusteella alueen toimijat suhtautuvat yhteistyöhön terveellisen tavoitteellisesti ja harkiten. Koska kaikilla on käytettävissä rajallisesti resursseja, on yhteistyöstä tultava joko lisää käsipareja tai yritysten kohdalla myynnin kasvua. Näkyvyyden parantamisessa ja sitä kautta kävijämäärien lisäämisessä yhteistyö on ainoa keino.

Mahdollisuudet nojaavat usein tuotekehitykseen ja uudenlaiseen segmentointiin. Etsitään sellaisia asiakasryhmiä, joita ei tähän saakka ole erityisesti huomioitu, ja hyödynnetään aluetta rakentamalla uusia reittejä ja palveluvarustusta näitä ryhmiä varten. Ideoita on runsaasti. Taloudellisessa taantumassa on tyypillistä kotimaisen ja lähialuematkailun lisääntyminen, ja se nähtiin tämän alueen mahdollisuutena. Sijainti on siinä mielessä iso etu: monet suuret kasvukeskukset ovat kohtuullisen matkan päässä. Ja alueellehan pääsee myös lentämällä.

Yhteismarkkinointihankkeelle on erityisesti Jämin alueella asetettu suuria odotuksia. Resurssien yhdistämisellä uskotaan saatavan paljon aikaan alueen tunnettuuden lisäämisessä ja sitä kautta matkailupalvelujen myynnin kasvussa. Viipymän pidentäminen on itsessään haaste, mutta toimijat näkivät sen myös mahdollisuutena. Jos viipymää saadaan pidennettyä, pystytään palvelujakin tuottamaan enemmän, ja positiivinen kierre on mahdollinen.

Taulukko 9. Suunnitelma-alueen luontomatkailun SWOT.

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • Paljon erilaisia toimijoita • Monipuolisuus, paljon palveluja • Sijainti • Lentäminen hyvillä korpikenttäpalveluilla • Perinteet lentämisessä • Hiihtäminen, monipuolinen verkosto • Yhteistyö palvelujen tuottamisessa • Yrittäjien ja MH:n välinen yhteistyö • Tapahtumat • Geologia • Tasokkaat puitteet • Koiralatu • Sesongin pituus, ympärivuotisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Aukioloajat palveluissa (ravintola) • Iltaelämän puute • Asiakaskunta liian pientä vielä, jotta voisi panostaa tiettyihin palveluihin • Opasteet Jämille (3-tie, Tampere–Pori jne.) • Tieyhteydet heikohkot (kapeus, pöly) • Sisäiset opasteet, kieliversiot, etäisyystiedot reiteillä, yhtenäisyys • Lapsiperheiden palvelut puuttuvat • Alueen sisäisen yhteistyön vähyys, yhteistyökulttuurin ja koordinaation puute • Viipymän lyhyys • Heikko tunnettuus • Markkinointipanostukset vähäisiä • Luonnon erityisyyttä ei tunneta
Mahdollisuudet	Uhkat
<ul style="list-style-type: none"> • Verkostoituminen lähialueiden kanssa • Sijainti • Lentäminen • Luonnon saavutettavuus eri keinoin • Kotimainen matkailu lisääntyy • Viipymän pidentäminen • Yhteismarkkinointi • Tapahtumat, erikoistuminen, perheet, oheistapahtumat, yhteistyö tapahtumissa • Reittien kehittäminen (pyöräily, koiravaljakot, mönkijät, melonta) • Leirikoulut • ”Ituja” tuotteistukseen olemassa • Keksittävä jotain uutta, mitä muualla ei ole • Koiratapahtumat • Yhteistyö urheilujärjestöjen kanssa, isot kisat 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajatellaan liian pienesti • Mennään merta edemmäs kalaan, paikallisen kysynnän vähäisyys • Palvelujen hajanaisuus • Suomessa paljon luontokohteita • Taloustilanne, yritysasiakkaat • Yrittäjien ja tapahtumanjärjestäjien jaksaminen • Yritysveturin puuttuminen

5.4 Johtopäätökset nykytilasta

Lauhanvuoren ja Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuistojen, Haapakeitaan soidensuojelualueen ja Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalueen kohteet sijaitsevat lähekkäin ja muodostavat mielenkiintoisen luontomatkailukokonaisuuden. Aluetta ei kuitenkaan kokonaisuutena ole tuotteistettu tai markkinoitu luontomatkailijoiden käyttöön. Myöskään Metsähallituksen hallinnoimia suojelu- ja retkeilyalueita ei käytetä yritystoiminnassa niin paljon kuin kestävän luontomatkailun kannalta olisi mahdollista. Kansallispuistojen statusta ei hyödynnetä luontomatkailussa riittävästi. Kansallispuistostatus lisää esimerkiksi Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusten (Selby ym. 2010) mukaan alueiden matkailua ja tuo paikkakunnalle imagoa, josta se hyötyy.

Suunnitelma-alueen suojelukohteet ylläpitävät huomattavaa määrää uhanalaisia ja harvinaisia lintuja, kasveja ja muita eliölajeja, ja maastonmuodot ja maisemat ovat yllättäviä verrattuna alueen sijaintiin Suomen kartalla. Aluetta kutsutaankin Länsi-Suomen Lapiksi, jonka geologishistorialliset erityispiirteet lisäävät kohteen kiinnostavuutta. Geologista potentiaalia ei vielä ole luontomatkailussa täysin hyödynnetty.

Alueen matkailuyritykset ovat melko pieniä ja toimivat usein osa-aikaisesti. Tarjonnan pienimuotoisuus johtaa myös kysynnän pienimuotoisuuteen ja päinvastoin. Resursseja kehittämiseen ja

kasvamiseen on rajoitetusti. Mahdollisuuksia on kuitenkin yhteistyössä, jota jo paikallisesti tehdään tarvepohjalta. Markkinointiyhteistyöltä odotetaan paljon, ja myös tuotekehitykseen liittyvää yhteistyötä on kehittymässä alueella. Laajempi verkostoituminen on välttämättömyys sekä alueen sisällä että laajemmassakin piirissä, kun luontomatkailun avulla halutaan lisätä matkailijoiden viipymää.

Metsähallituksen ja yritysten välinen yhteistyö on lisääntymässä ja tiivistymässä. Yhteistyösopimuksia solmitaan paljon, ja esimerkiksi kiinnostus osallistua Metsähallituksen järjestämiin luontoalan koulutustilaisuuksiin on runsasta. Metsähallitukselta odotetaan myös säännöllistä tiedotusta ajankohtaisista asioista, ja sen toivotaan olevan nykyistä näkyvämpi toimija alueella.

Luontomatkailuun panostetaan paljon myös yksityisten toimijoiden taholta, ja kiinnostus alan kasvattamiseen on laajaa. Jämin luontokeskusta rakennetaan yksityisin voimin, ja myös monilla muilla suunnitelma-alueen yrityksillä on halua toimia jonkinasteisina luontomatkailun infopisteinä. Uusia yrityksiä ja uusia luontomatkailuun liittyviä palveluja on kehitetty ja kehittymässä. Myös muut yritysten tarjoamat teemat kuin puhtaasti luontopalvelut ovat yhdistettävissä luontokohteisiin. Silloin syntyy uudenlaisia yhdistelmiä, joita voidaan hyödyntää myös yritysmatkailupalvelujen monipuolistamisessa. Sellaisia palveluja ovat esimerkiksi ryhmäliikuntapalvelut ja erilaiset työhyvinvointiin liittyvät palvelut.

Jos verrataan alueella laadittua luontomatkailun SWOT-analyysia matkailun valtakunnalliseen SWOTiin, voidaan esittää joitakin huomioita. Yhteisiä piirteitä löytyy mahdollisuuksien maailmasta: on luotettava verkostojen voimaan, kehitettävä uutta ja etsittävä uusia kohderyhmiä. Valtakunnallisessa SWOTissa pohditaan asiakkaiden tarpeiden, arvojen ja odotusten ymmärtämistä ja ensisijaisesti niiden mukaan toimimista. Asiakastarpeita ei alueellisessa SWOTissa sen sijaan kovin syvästi analysoitu, vaan mietittiin lähinnä tarjontaa suhteessa erilaisiin asiakasryhmiin. Luontomatkailun osalta tunnistettiin kuitenkin joitakin heikkouksia tai haasteita, jotka ovat asiakkaan kannalta oleellisia. Ne liittyivät usein kohteiden ja niiden palvelujen saavutettavuuteen. Valtakunnallisesti tunnistetaan uhkaksi se, ettei saavutettavuuden parantamisessa ehkä onnistuta. Se on keskeinen kysymys myös suunnitelma-alueella, mutta ratkaistavissa, sillä ongelmakohdat on tunnistettu.

Hämeenkaan Kylmänmyllynlähde on luonnonnähtävyys, joka on saavutettavissa myös pyörätuolilla. Kuva: Metsähallitus / Terttu Konttinen.

Suunnitelma-alueella on luontomatkailussa paljon kehittämispotentiaalia. Luontomatkailu on matkailuteemana erittäin ajankohtainen, ja alueen mahdollisuudet ovat linjassa sekä nykytrendien että valtakunnallisen matkailustrategian kanssa. Se tarkoittaa sitä, että kehittämiseen on helpompi saada ulkopuolista rahoitusta. Luontomatkailulla on lisäksi nostetta sekä alueen yksityisten toimijoiden että Metsähallituksen ja muiden julkisten toimijoiden keskuudessa. Kehittämisen lähtökohdat ovat siis erittäin hyvät. Yritysten kannalta on keskeistä pohtia, missä määrin volyyymia halutaan kasvattaa.

6 Luontomatkailun tavoitetila ja periaatteet

Luontomatkailun tavoitetilaa tarkastellaan yrityspajoissa määriteltyjen tavoitteiden sekä kohteiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa luontomatkailulle asetettujen tavoitteiden kautta. Alueelle ei ole laadittu erillistä opastusviestintäsuunnitelmaa, jossa opastusviestinnälle olisi asetettu koko aluetta koskevia tavoitteita. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa on asiaa kuitenkin käsitelty aluekohtaisesti. Suomen kansallispuistoissa on tätä raporttia kirjoitettaessa meneillään profilointityö, jossa määritellään puistojen ydinviestit. Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan ydinviestit avataan luvussa 6.2.

6.1 Alueen luontomatkailun visio

Lauhansarven luontomatkailukeskuksessa Isojoella pidettiin 14.3.2013 toinen yritystyöpaja, johon osallistui järjestäjien lisäksi 23 yrittäjää ja kuntien ja yhdistysten edustajaa. Pajassa mietittiin alustavasti visioon sisältyviä teemoja sekä alueen luontomatkailun tärkeimpiä kehittämistoimenpiteitä. Luontomatkailun vision ja tavoitetilan työstämistä jatkettiin vielä kolmannessa työpajassa 6.5.2013 Karviassa Loma-Raisossa, jonne saapui puhujien lisäksi 17 osallistujaa.

Suunnitelma-alueen luontomatkailun visio kiteytyi sekä luonnon ominaisuuksien, luonnossa liikumisen että luontomatkailupalvelujen näkökulmasta seuraavanlaisiksi ehdotelmiksi:

- *Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Satakunnan rajan molemmin puolin sijaitseva luonto- ja liikuntomatkailun keidas tarjoaa sekä ainutkertaisia luontoelämyksiä että maastoja ja palveluja kaikenlaiseen liikkumiseen kuninkaallisen kulkureitin varrella.*
- *Alue on tunnettu ja vetovoimainen luontokohde, josta löytyy ainutlaatuisia maisemia, geologishistoriallisesti erityisiä muodostelmia, arvokkaita soita, erämaata ja hiljaisuutta, harvinaisia lajeja löydettäväksi ja kaikille sopivia reittejä samoiltaviksi. Mäntykankaat ovat puhtaan veden ja luonnon antimien lähteitä.*
- *Matkailijan palvelut on tuotettu laadukkaasti ja kestävän luontomatkailun periaatteiden mukaisesti, ja alue on helposti saavutettavissa. Alueen historia ja kulttuuri sekä paikalliset tuotteet maustavat matkailijan kokemusta, ja ihmisen hyvinvoinnin edistäminen on palvelujen tärkeä tehtävä.*

6.2 Metsähallituksen asettamat tavoitteet alueen luontomatkailulle

Kunkin suunnitelma-alueen kohteen luontomatkailulle on niiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa asetettu omat tavoitteensa. Suojeluarvojen osalta tähdätään kaikissa kohteissa mm. luontotyyppien, alueiden luonnontilaisuuden, lajitojen ja maisemien suojeluun. Seuraavassa tiivistetään luontomatkailulle asetettuja tavoitteita kohdekohtaisesti.

Lauhanvuoren kansallispuistossa on luontomatkailun osalta tarkoitus

- kehittää aluetta vetovoimaisena ja monipuolisena virkistyskäyttökohteena sekä kesä- että talvisesonkien aikana
- lisätä kävijöiden viipymää ja
- kehittää palvelurakenteita, reittejä, taukopaikkoja ja viitoituksia, suhteessa kävijämäärä-odotuksiin ja suuretkin ryhmät huomioiden (Metsähallitus 2011).

Kansallispuistojen profilointityöryhmässä Lauhanvuoden kansallispuistoa kuvaavaksi ydinviestiksi valittiin ”*Lakeuden vuori*”. Ydinviesti avattiin seuraavasti:

Nouse Länsi-Suomen korkeimmalle vuorelle. Huipun näkötorvista avautuvat huikeat maisemat laakean Pohjanmaan metsiin ja merelle saakka. Matkustat samalla ajassa menneeseen. Vuoren rinteiden avarat mäntykankaat ja laen rehevä kuusikko kätkevät jääkauden jälkiä, laajoja pirunpeltoja ja muinaisia rantatörmiiä. Tule myös talvella: latuverkosto pidetään hyvässä kunnossa.

Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistolle on asetettu noin 30 vuoden aikajänteelle suuntautuva visio: ”*Kauhaneva–Pohjankangas on erämainen lintukeidas kuninkaallisen kulkureitin varrella*”. Puiston luontomatkailun tavoitteeksi on asetettu

- hallittu kehittäminen yhteistyössä paikallisten ja maakunnallisten tahojen kanssa
- käytön ohjaaminen vetovoimaiselle retkeily- ja luontomatkailuvyöhykkeelle: Salomaa – Nummikangas – Lapinkaivo, Katikankanjoni
- kehittää Katikankanjonin palveluvarustusta ja kohdetta (myös osana Hyypänjokilaakson valtakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta) sekä
- kehittää Lapinkaivosta käyntikohde (Metsähallitus 2012a).

Profilointityöryhmän ydinviestin mukaan Kauhaneva–Pohjankangas on ”*Lintukeidas keskiaikaisen tien varrella*”. Ydinviestiä selostettiin näin:

Näe eteläisen suoluonnon helmi, erämainen lintukeidas keskiaikaisen kulkureitin varrella. Kyrönkankaan tie vie sinut avariien mäntykankaiden halki Kauhanevan kermien ja kuljujen äärelle. Kevätaikaan Kauhanevan monipuolinen ja arvokas linnusto konsertoi moniäänisesti. Muina aikoina koskematon suoluonto kutsuu hiljaisuudellaan ja rauhallaan.

Haapakeitaan soidensuojelualue on tarkoitus

- säilyttää vetovoimaisena, erämaisena, luonnontilaisena ja hiljaisena lähivirkistyskäyttökohteenä (Metsähallitus 2012b).

Hämeenkankaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa on luontomatkailun kehittämistavoitteeksi asetettu

- palvelujen kehittäminen lihasvoimin liikkujille
- selkeän ja hyvin merkityn reitistön luominen eri pääkohderyhmille ja
- käytön ohjaaminen eri tavoin maaston kulumisen estämiseksi (Metsähallitus 2008).

Hämeenkancaalla liikkuu suurten massatapahtumien aikaan yhä enemmän väkeä, mikä on haaste käytön ohjaukselle. Esimerkiksi hiihdon SM-kilpailut toivat alueelle paljon ihmisiä ja valtakunnallista näkyvyyttä myös jatkoa ajatellen. Lisäksi esimerkiksi Jämi 147 -Craft Tripla tuo Jämille urheilijoita huoltojoukkoineen ja katsojineen kolmesti vuodessa: talvella hiihtäjiä, kesällä maastopyöräilijöitä ja syksyllä juoksijoita.

Opastusviestinnän tavoitteena on alueilla ensisijaisesti kävijöiden ja alueen toimijoiden luontotiedon ja -taitojen lisääntyminen ja sitä kautta luontoarvojen säilyminen. Viestinnällä pyritään lisäämään arvostusta luontoa kohtaan (ks. Metsähallitus 2008 ja 2011).

6.3 Suunnitelma-alue luontomatkailukohteena vuonna 2020

Koko suunnitelma-alue

Karvian toukokuisessa työpajassa pohdittiin pienryhmissä, millaisena luontomatkailualue halutaan nähdä vuonna 2020. Ajatukset keskittyivät monilta osin juuri siihen, mitä toiminnallisesti yhtenäisellä ja saumattomaan yhteistyöhön perustuvalla luontomatkailualueella voidaan saavuttaa:

- luontomatkailualue on tunnettu ja vetovoimainen laajemman markkinointiyhteistyön ansiosta
 - alueen tunnettavuus on lisääntynyt koko Länsi-Suomessa
- kansainvälisyys on lyönyt läpi, ja yrityksissä hallitaan pääkielet perustasolla
- turismi on lisääntynyt ja se perustuu luontoon ja mökkeilyyn
- luontomatkailu on dynaamista ja interaktiivista
- erityispiirteet kohteissa ovat erilaiset, ja ne ovat alueen vahvuuksia: aktiivinen urheilukeskus, luontokohde ym.

Joku kuvasi suunnitelma-aluetta Länsi-Suomen erämaana, jossa yksinkertaiset luontaiset asiat on nostettu vahvuudeksi ja itsestäänselvyydet otettu käyttöön ja jossa niitä myös arvostetaan.

Suunnitelma-alueen kohteet

Karviassa tarkasteltiin suunnitelma-alueen kohteita myös erikseen. Millaisia ne ovat vuonna 2020?

Lauhanvuoren, Kauhanevan–Pohjankankaan, Haapakeitaan ja Hämeenkankaan alueiden nähtiin tukevan ja täydentävän toisiaan. Palvelukeskittymien välillä on helppo liikkua itsenäisesti sekä käyttää erilaisia palveluja ja aktiviteetteja. Palvelurakenteet ovat kunnossa, yritysten palvelut laadukkaita ja alueella on myös hyvät ostosmahdollisuudet. Opastusviestintä on kattavaa ja hyödyn-tää virtuaalista ja mobiiliteknologiaa. Kohteet itsessään ovat erilaisia ja tarjoavat monenlaisia elämyksiä erilaisiin tunnelmiin:

- Lauhanvuori on rauhoittava, luontopainotteinen perhematkailukohde ja hyvinvointikohde, jossa on ohjelmalveluja perheille ja myös muille ryhmille, alue on tunnettu ja käytettävissä ovat kattavat opasteet
- Kauhaneva–Pohjankangas ja Haapakeidas ovat suo- ja lintuharrastajien kohteita, erä- ja elämyspaikkoja, joissa tarjotaan opastettuja kierroksia ja joissa vierailaan usein muista kohteista käsin
- Hämeenkangas on kasvava aktiviteettikeskus, jossa on myös runsaasti majoituspalveluja ja joka palvelee hyvin monipuolista kävijäkuntaa. Jämillä on kehitetty pyöräilyä ja perhematkailua, siellä on kaikkia palveleva korkeatasoinen ravintola, jatkettu kiitotie, jonne pääsee matkustajakoneella, ja pyörätieverkosto ulottuu Ikaalisten kylpylään saakka.

Ryhmissä ei tämän syvemmälle kohteiden tulevaisuuteen menty. Ideointia jatketaan alueilla, yrityksissä ja toimijoiden kesken, ja ideat konkretisoituvat myöhemmin luontomatkailutuotteina ja -palveluina sekä viestinnällisinä teemoina.

6.4 Yhteenveto alueen luontomatkailun tavoitteista

Suunnitelma-alueen luontomatkailun tavoitteet voidaan tiivistää neljään teemaan, jotka on seuraavassa esitetty sekä tavoitteiden että niiden toteuttamisessa tarvittavien päätoimenpiteiden muodossa:

1. Alue on yhtenäinen, tunnettu ja vetovoimainen geologiapainotteinen luontomatkailukohde Suomessa ja kansainvälisillä luontomatkailumarkkinoilla
 - yhtenäisen luontomatkailualueen muodostaminen
2. Alue on luonnon ja lihasvoimalla liikkumisen keidas, joka noudattaa kestävän luontomatkailun periaatteita
 - reitistöjen ja palvelurakenteiden kehittäminen
3. Alue on asiakkaiden saavutettavissa
 - opastusviestinnän, opasteiden ja markkinoinnin kehittäminen
4. Alue tarjoaa koettavaa kaikille aisteille, tekemistä, näkemistä ja puhtaita luonnonantimia
 - palvelujen ja aktiviteettien kehittäminen

Kehittämissuunnitelma ja toimenpideohjelma rakennetaan näiden tavoitteiden ja kehittämiskokonaisuuksien perustalle.

7 Luontomatkailun ympäristövaikutusten arviointi ja seuranta

7.1 Kestävän luontomatkailun periaatteet

Kestävän luontomatkailun periaatteet on otettu Metsähallituksessa käyttöön vuonna 2004. Ne kuvaavat tavoitetilaa, johon pyritään. Periaatteissa huomioidaan ekologisen kestävyuden lisäksi myös sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen kestävyys. Näkökulmia tarkastellaan yksityiskohdaisemmin luvussa 7.2.

Matkailuyritysten kanssa tehtävissä yhteistyösopimuksissa myös yritykset sitoutetaan kestävän luontomatkailun periaatteiden edistämiseen, ja periaatteet koskevat myös luonnonsuojelu- ja retkeilyalueilla vierailevia kävijöitä. Kestävää luontomatkailua harjoitetaan Metsähallituksen hallinnassa olevilla suojelu-, erämaa- ja suojeluohjelma-alueilla seuraavien yhdeksän periaatteen mukaisesti (Metsähallitus 2010a). Jokaiseen periaatteeseen on liitetty lisäksi niitä kuvaavia konkreettisia tavoitteita.

1. Luontoarvot säilyvät ja toiminta edistää luonnon suojelua

- Luonto on tärkeä matkan syy.
- Kävijöille kerrotaan luonnosta ja sen suojelusta.
- Matkailu ei häiritse luontoa, kaikki alueet eivät sovellu matkailukäyttöön.
- Ryhmät ovat pieniä, kuljetaan reiteillä aina kun mahdollista.
- Matkailua kanavoidaan palveluvarustuksen sijoituksella ja ohjeilla.
- Rakennetaan ympäristöön sopeutuvasti, luonnonkauniit alueet säilytetään rakentamattomina.
- Luonnon kulumista ja muita ympäristövaikutuksia seurataan, tarvittaessa niihin puututaan.

2. Ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän

- Toimitaan luonnon ehdoilla, vältetään kaikkea ympäristön kuormitusta.
- Tavoitteena on ympäristöä säästävä ja roskaton retkeily.
- Polttopuuta käytetään säästeliäästi.
- Päästöt veteen ja ilmaan minimoidaan ja suositetaan uusiutuvia energialähteitä.
- Metsähallitus ja yrittäjät antavat hyvän esimerkin ympäristönsuojelusta.

3. Arvostetaan paikallista kulttuuria ja perinteitä

- Tutustutaan avoimin mielin paikalliseen kulttuuriin.
- Paikallinen kulttuuri otetaan mahdollisuuden mukaan huomioon tiedon ja elämismahdollisuuksien tarjonnassa.
- Käytetään paikalliset olot hyvin tuntevia oppaita.

4. Asiakkaiden arvostus ja tietämys luonnosta ja kulttuurista lisääntyvät

- Hankitaan tietoa etukäteen.
- Tieto löytyy helposti ja on tarjolla kiinnostavassa muodossa.
- Annetaan mahdollisuus osallistua alueen hoitoon.
- Oppaat ovat hyvin koulutettuja.

5. Asiakkaiden mahdollisuudet luonnossa virkistymiseen paranevat

- Otetaan huomioon kaikki luonnossa liikkujat.
- Palvelut mitoitetaan kysynnän ja kohteen mukaan.

- Tarjotaan luonnonrauhaa ja opastettuja luontoretkiä.
- Matkailutuotteita kehitetään yhdessä yrittäjien kanssa.

6. Asiakkaiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi vahvistuvat

- Suositetaan lihasvoimin liikkumista.
- Huolehditaan asianmukaisesta retkeilyvarustuksesta.
- Tarjolla on helppoja ja vaativia retkikohteita.
- Tarjotaan mahdollisuus luontoelämyksiin.
- Rakenteet, reitit ja ohjelmopalvelut ovat turvallisia.

7. Vaikutetaan myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen

- Käytetään mahdollisuuksien mukaan paikallisten yrittäjien tuotteita ja palveluja.
- Työllistetään mahdollisuuksien mukaan paikkakuntalaisia, mutta huomataan, että myös muualta tulleet ihmiset ja ideat voivat olla voimavara kotiseudun kehittämisessä.

8. Viestintä ja markkinointi on laadukasta ja vastuullista

- Asiatiedot ovat luotettavia.
- Tiedotus on avointa ja vuorovaikutteista.
- Markkinointi ei ole ristiriidassa luonnonsuojelun kanssa.

9. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä

- Asiakkaiden mielipiteet ovat tärkeitä.
- Järjestetään koulutusta yhdessä yrittäjien kanssa.
- Annetaan kaikille kiinnostuneille mahdollisuus osallistua suunnitteluun.
- Yhteistyössä asetetaan etusijalle ne, jotka sitoutuvat näihin kestävän luontomatkailun periaatteisiin

Alueen toimijat suhtautuvat kestävän luontomatkailun periaatteisiin hyvin myönteisesti ja kokevat voivansa soveltaa niitä myös omaan toimintaansa (Konttinen 2014c). Yrittäjät ja muut toimijat ovat sitä mieltä, että periaatteet toteutuvat alueella jo varsin hyvin, vaikka ne tunnetaan osin heikostikin. Luontomatkailussa ekologinen kestävyys koetaan yritysten taholta jopa itsestäänselvyytenä. Yksittäiset matkailijat eivät sitä välttämättä noudata, mutta todetaan, ettei kaikkea voida valvoakaan. Uusien yhteistyösopimusten solmiminen lisää tietoisuutta kestävän luontomatkailun periaatteista ja antaa sitä kautta evästyksiä myös matkailijoiden ohjeistukseen periaatteiden noudattamiseksi.

Koivuniemi (2006) toteaa, että taukopaikkojen roskaantuminen liittyy suoraan käyntikertojen määrään ja alueen kokoon. Vaikka esimerkiksi suurilla taukotuvilla on ohjeistusta roskattomaan retkeilyyn, suureen kävijämäärään mahtuu aina sellaisia, jotka eivät piittaa tai eivät huomaa ohjeistusta.

Hämeenkanalla ongelmaksi muodostunut tärvely ja roskaaminen on seurausta suurempien ryhmien vierailuista, joissa saattaa olla myös alkoholia mukana. Syyt retkeilyyn eivät silloin liity luontoon, ja luontoarvotkin jäävät toissijaisiksi. Joillakin alueilla on ehdotettu ryhmäkokojen rajoittamista tai suurempien ryhmien oleskelun porrastamista alueella (Koivuniemi 2006). Valvonta on kuitenkin vaikeaa, ja Hämeenkanan kaltaisilla alueilla voitaneen vain pyrkiä saamaan tärvelijät kiinni esimerkiksi riistakameroiden avulla (tarvitaan luvat). Rakenteiden rikkomiseen, polttopuuvarkauksiin ja roskaamiseen pyritään kehittämään ratkaisuja yhteisvoimin yrittäjien ja muiden toimijoiden kanssa.

7.2 Luontomatkailun kestävyysarviointi ja seuranta

Luontomatkailulla on väistämättä vaikutuksia ympäristöön ja sen eliölajeihin, vaikka matkailijoita olisi vähemmänkin (Törn 2007, ks. myös Sulkava & Norokorpi 2007). Törnin (2007) mukaan esimerkiksi maaston tallominen vähentää kasvipeitteisyyttä, muuttaa lajivalikoimien esiintymistiheyttä ja lisää eroosiota, esim. hevosilla liikkuminen lisää vieraslajien määrää maastossa. Törn (2007) toteaa, että peruttamattomien ympäristövaurioiden syntymistä voidaan ehkäistä ja kestävä luontomatkailun toteutumista edistää hyvällä kohdekohtaisella suunnittelulla, seurannalla ja nopealla reagoinnilla yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

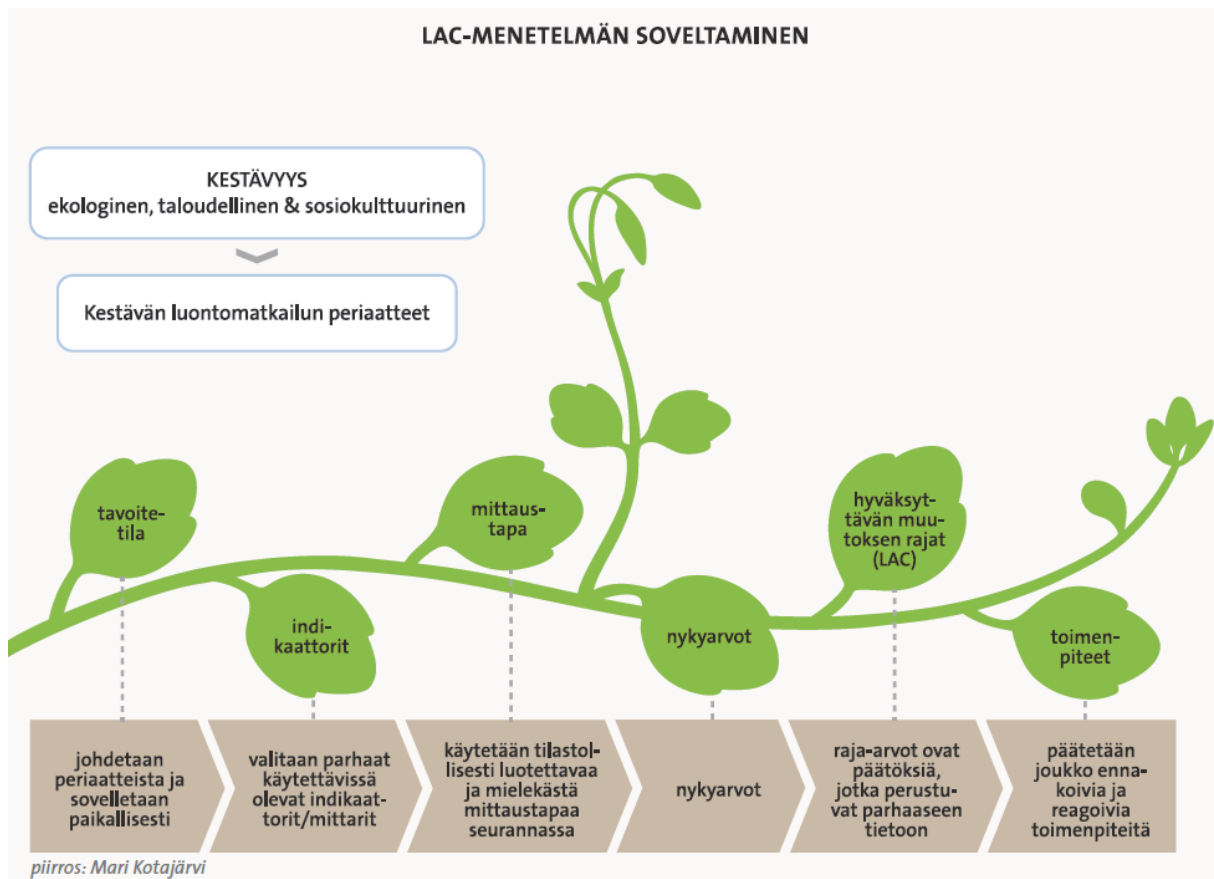
Suunnitelma-alueella on luontomatkailun negatiivisia ympäristövaikutuksia ehkäisty mm. rakenteiden avulla, erilaisilla huoltotoimilla ja erävalvonnalla. Luonnonsuojelun osalta on lisäksi tehty mm. linnuston seuranta ja hoitotöiden, esimerkiksi lehtojen hoitojen, seuranta joillakin alueilla. Lintujen seurannassa toimenpiteinä ovat linjalaskennat 5–10 vuoden välein. Tämän suunnitelman yhtenä tavoitteena on tuottaa systemaattinen työkalu luontomatkailun ympäristövaikutusten arviointiin ja seurantaan yhteistyössä eri intressiryhmien kanssa.

Metsähallituksessa luontomatkailun ympäristövaikutuksia arvioidaan ”hyväksyttävän muutoksen rajat” (LAC, Limits of Acceptable Change) -menetelmällä systemaattisesti jo ainakin niillä monilla luontomatkailualueilla, joilla on tehty luontomatkailusuunnitelmat: esimerkiksi Merenkurkun saariston maailmanperintöalueella (ks. Meriruoho 2011), Pohjois-Karjalassa Kolin–Ruunaan alueilla (ks. Laukkanen 2010) ja Saimaalla (ks. Laukkanen 2009).

Soininen (2007) puhuu luontotyyppien ja ekosysteemien kantokyvystä, joka on eri tyypeillä erilainen ja riippuu mm. alueen käytön voimakkuudesta ja ajoituksesta, alueen sijainnista ja eliölajeista. Kantokyky on suurin mahdollinen ihmisen aiheuttama muutos, joka ei muuta tyyppiä toiseksi. Eri luontotyypeille tulisi löytää sopiva kävijämäärä, jonka aiheuttama häiriö ei kuitenkaan muuta tyyppiä toiseksi (Soininen 2007). Hyväksyttävän muutoksen rajojen määrittelyssä on tästä kyse: etsitään sellaisia indikaattoreita ja raja-arvoja, jotka ilmentävät luonnon tilaa tai sen muutosta siinä määrin, että kestävä luontomatkailulle asetetut tavoitteet toteutuvat. Mm. Soinisen (2007) tutkimus oli aikanaan osa kestävä luontomatkailun mittariston kehittämistä Metsähallituksessa.

Metsähallituksessa luontomatkailun ympäristövaikutusten mittausperusteet muodostetaan kaikilla suojelualueilla kestävä luontomatkailun periaatteista (kuva 8). Kutakin periaatetta kuvaavalle tavoitteelle asetetaan mittarit, joilla tavoitteiden toteutumista seurataan. Mittareille löytyy eri seurantamenetelmien ja tutkimusten kautta nykytila-arvot, ja lisäksi asetetaan tavoitetilä sekä sallitut raja-arvot, joiden uhatessa ylittyä tai ylittyessä on ryhdyttävä toimenpiteisiin. Systemaattisen arvioinnin ja seurannan avulla mahdolliset puutteet havaitaan helpommin, ja myös korjaavat toimenpiteet on määritelty etukäteen. Raja-arvojen ylittymistä pyritään monilta osin ehkäisemään jo ennakoivilla toimenpiteillä. Ennakoivia toimenpiteitä ovat mm. yhteistyösopimukset yritysten kanssa sekä niihin liittyvä koulutus. Myös opastusviestinnällä on tärkeä rooli kävijöiden ohjauksessa. Ennakoivasta työstä hyvä esimerkki on myös ympäristökasvatustyö yhteistyössä koulujen kanssa.

Seurattavia indikaattoreita ovat suunnitelma-alueella mm. maaston kuluminen, uhanalaisten kasvien esiintyminen, petolintujen pesinnän onnistuminen ja erilaiset kävijöiden tyytyväisyyttä kuvaavat tekijät. Kuten nykytilan ja tavoitteiden kuvaamiseen, myös seurantaan käytetään alueelta kerättävää tutkimus- ja palautetietoa, jota saadaan mm. kävijätutkimuksista, yritystutkimuksista, asiakaspalautteesta ja erilaisista seurantaraporteista ja -aineistoista.

Kuva 8. Luontomatkailun ympäristövaikutusten arvioinnissa Metsähallituksessa käytetty lähestymistapa hyväksyttävän muutoksen rajoista (Erkkonen & Kyöstiä 2013).

Suunnitelma-alueella käyttöönotettavat mittarit matkailun kestävyysarviointia ja seuranta varten on kuvattu liitteessä 4. Nykyarvot on saatu viimeisistä kävijä- ja yritystutkimuksista, joiden aineistot on kerätty vuosina 2012 ja 2013. Kävijöiden ja yritysten tyytyväisyyttä kuvaavat keskiarvoluvut perustuvat viisiportaiseen asteikkoon, jossa 1 on heikoin mahdollinen (esim. erittäin huono) ja 5 paras mahdollinen (esim. erittäin hyvä). Tavoitearvot on asetettu viiden vuoden päähän. Tavoitteita voidaan pitää realistisina, ja niiden saavuttaminen edellyttää panostamista joihinkin asioihin aiempaa enemmän sekä Metsähallitukselta että alueen muilta toimijoilta. Yhteistyö on tässäkin yhteydessä avainasemassa: esimerkiksi kaikkien toimijoiden osallistuminen kävijöiden ohjaukseen kestäväan ja vastuulliseen käyttäytymiseen luonnossa on suureksi eduksi. Luontotiedon jakamiseen ja luontoelämysten tuottamiseen voivat kaikki luontomatkailutoimijat osallistua.

Eri tutkimustulokset ja seuranta-aineistot kertovat suunnitelma-alueen luontomatkailun kestävyysarvot nykytilasta sen, että kestävyys ei yleisesti ole uhattu. Raja-arvot ovat pääsääntöisesti nykyarvojen alapuolella. Rakenteiden turvallisuudessa on pitköspuiden huonosta kunnosta johtuen ollut Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistossa huomautettavaa, ja raja-arvo on suurempi kuin puiston saamat asiakasarviot. Tilanne on jo korjattu, kun pitköspuut on uusittu kesällä 2013.

Yritystutkimuksen perusteella alueella ilmeni opastusviestintään ja kestäväan luontomatkailun periaatteiden tunnettuuteen liittyviä puutteita. Opastusviestintää on parannettu Luontoon.fi-sivustoilta ladattavissa olevien pdf-esitteiden ja retkeilykarttojen myötä, ja kestäväan luontomatkailun periaatteet tulevat tunnetuiksi yhteistyösopimusten ja niihin liittyvien ajankohtaistilaisuuksien

myötä. Uusia yhteistyösopimuksia solmitaan useita kymmeniä kuluvan vuoden aikana. Sopimusten avulla pystytään tehostamaan myös kävijöiden ohjausta kestävän luontomatkailun suuntaan.

Erityisesti Hämeenkanalla muuta kuin luonnon vuoksi harjoitettavaa retkeilyä on syytä seurata, ja erilaisten tarvelemisten, luonnon roskaamisen ja polttopuuvarkauksien ehkäisyyn on tarpeen kehittää toimivia keinoja (ks. liite 3). Väärinkäytökset vaikuttavat myös luontomatkailijoiden retkeilykokemukseen: se saattaa heikentää alueen vetovoimaa luonnonsuojelullisista riskeistä puhumattakaan.

Hämeenkanalla kestävän luontomatkailun periaatteet eivät ole ainoa alueen käytössä huomioitava näkökulma. Ensisijainen toimija on Puolustusvoimat, ja Metsähallituksen metsätalouden tulosyksiköllä on omat tavoitteensa alueella. Luontomatkailu on vain yksi käyttömuoto, joka on sovitettava yhteen muiden käyttötapojen kanssa.

Yleisesti voidaan pohtia luontomatkailun volyymin kasvattamista ja siihen liittyviä riskejä. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa suojelualueet on jaettu vyöhykkeisiin, joista vain osa on matkailu- ja virkistyskäytössä. Rakenteiden ja palvelujen sijoittelulla kävijöitä voidaan ohjata alueille, joissa suojeluarvot eivät ole vaarassa. Matkailuyrityksille volyymin pienuus tarkoittaa kannattavuushaasteita, jolloin kestävän luontomatkailun taloudellinen puoli voi ontua. Keskeinen kysymys on, miten saavutetaan riittävä asiakasmäärä luontomatkailuyrittäjyyden kannattavalle harjoittamiselle niin, että myös esim. ekologinen kestävyys toteutuu. Asiaa voidaan katsoa myös toisin päin: pystyvätkö yritykset panostamaan palveluihin, jotta matkailijoille on riittävästi tarjontaa ja jotta he haluavat tulla alueelle ja viipyä yön yli tai pidempään. Jos matkailupalveluja puuttuu, on mahdollista kasvattaa vain päiväkävijöiden määrää, ja silloin luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset jäävät väistämättä pienemmiksi. Kävijämäärien lisääntymisestä aiheutuvat ympäristölliset ja sosiaaliset haitat kuitenkin voivat olla yhtä suuret: maasto kuluu, luontoa roskataan, esiintyy häiriökäyttäytymistä, palveluyrityksissä käydään vain vessassa jne.

Lauhanvuoren ja Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuistojen kävijöiden nykyiset aluetaloudelliset vaikutukset niin euromääräisesti kuin henkilötyövuosinakin ovat melko vähäiset. Palvelurakenteita kehittämällä ja uusia reittejä esimerkiksi Katikankanjoniin ja Lauhanvuorelle merkittävällä voidaan osaltaan houkutella alueelle uusia kävijöitä. Aluetaloudellisten vaikutusten kasvattaminen edellyttää kuitenkin aina paikallisen yritystoiminnan aktiivisuutta, kun puistoissa voi liikkua jokamiehen oikeudella ilmaiseksi. Käytännössä Metsähallitus tarjoaa puitteet myös yritystoiminnan harjoittamiselle suojelualueilla. Se toimii paikallistalouden edistäjänä tekemällä yritysten kanssa yhteistyösopimuksia ja tarjoamalla sitä kautta näkyvyyttä omissa markkinointikanavissaan. Metsähallitukselta saa myös materiaaleja ja opastusta luontotietouden välittämiseen asiakkaille. Metsähallituksella on valtakunnallisia luontoon liittyviä kampanjoita ja teemapäiviä, joita yrityksetkin voivat hyödyntää ohjelmatarjonnassaan, esimerkiksi Suomen luonnon päivää elokuun lopulla.

Suunnitelma-alueen yrityksistä kaikki eivät suoraan toimi luonnossa kuten esimerkiksi ohjelmapalveluyritykset tekevät, vaan ympäröivä luonto voi tuoda niille olemassa olollaan kilpailuetua (vrt. Petäjästä & Selby 2012). Molemmissa tapauksissa kestäväällä luontomatkailulla on merkitystä alueen vetovoiman säilymisen kannalta, ja siksi kaikilla alueen toimijoilla riittää mielenkiinto olla mukana edistämässä sitä. Yhteistyösopimuksista on oltu erittäin kiinnostuneita, mikä on luontomatkailun kehittämisen lähtökohtana erinomainen.

Kulttuurinen kestävyys liittyy paikallisuuden arvostamiseen ja huomioimiseen luontomatkailussa. Tarjonta nojaa siihen, ja siitä syntyy ainutlaatuisia kokemuksia myös asiakkaille. Paikallinen kulttuuri on erottautumistekijä, jolla aluetta nostetaan esiin. Yrityshaastatteluissa on esitetty paikalliskulttuuriin perustuvan tarinallisuuden lisäämistä myös opastusviestinnässä. Se toisi uudenlaista

mielenkiintoa luontokohteisiin. Uuden teknologian käyttöönotto opastusviestinnässä lisää mahdollisuuksia myös paikallisten tarinoiden hyödyntämiseen ja visuaaliseen esittämiseen.

Sosiaalista kestävyyttä edistetään yhteistyöllä: tiedotus on avointa ja kaikille annetaan mahdollisuus osallistua suunnitteluun. Paikallista elämää kunnioitetaan. Käytännössä se tarkoittaa yhteydenpitoa erilaisin keinoin, osallistumista alueen tilaisuuksiin, paikallisuuden huomioimista päätöksissä ja paikallisuuden esiin nostamista viestinnässä.

Oulangan kansallispuistossa on juuri tutkittu puiston sosiokulttuurisen kestävyuden sertifiointimallia ja paikallisten osallistamisen keinoja (Huhta 2013). Oulangalle on myönnetty kansainvälinen PAN Parks -sertifikaatti, jonka tavoitteena on luonnonsuojelun ohella vahvistaa sosiokulttuurista kestävyyttä. Huhta tutki pro gradu -työssään hoito- ja käyttösuunnitelmien valmisteluprosesseja ja paikallisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia niissä. Hän havaitsi, että osa sidosryhmistä jäi vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle, eli sertifikaatti ei taannut sosiokulttuurisen kestävyuden toteutumista. Matkailutoimijoiden osalta tilanne oli kuitenkin parempi. Kyse on hyvin moniulotteisista ja -tasoisista päätöksentekoprosesseista, ja kun toimijajoukko koostuu monenlaisista ihmisistä, monet asiat vaikuttavat lopputulokseen. Tasa-arvon toteutumisen todettiin olevan toimijoiden itsensä ratkaistavissa. Voidaan ajatella, että jatkuva vuorovaikutus alueen toimijoiden kanssa ja läpinäkyvät prosessit edistävät sosiokulttuurisen kestävyuden toteutumista.

8 Markkinointi ja viestintä

Metsähallituksen luontopalveluilla on toimintaa tukeva viestintäohjelma, jota suunnitelma-alueenkin viestinnässä noudatetaan. Alueelle ei ole tehty erillistä viestintäsuunnitelmaa. Markkinointia ja opastusviestintää toteutetaan yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Markkinointi- ja viestintäyhteistyöstä on sovittu yrittäjien kanssa yhteistyösopimuksissa, ja esittelymateriaaleja on toimitettu myös muille tahoille, esimerkiksi kuntiin ja matkailumarkkinoinnista vastaaviin organisaatioihin.

Suunnitelma-alueen asiakaspalvelua hoidetaan keskitetysti Seitsemisen luontokeskuksesta (taulukko 10). Lauhanvuorta on esitelty näyttelyn muodossa Muurahaisen luontokeskuksessa, mutta nykyisellä käytöllään se on yleisölle auki vain pyydettyä. Lisäksi Lauhansarven luontomatkalukseksessa on esillä luontotauluja. Monien kuntien kotisivuilla on esitelty suunnitelma-alueen kohteita, ja niistä löytyvät vähintään linkit Luontoon.fi-sivustoille. Usein sivuilla on kerrottu myös alueiden historiasta ja palveluista. Etelä-Pohjanmaalla edistetään lähialuematkailua Seikkailu Suupohjassa - löytöretkiä lähelle -hankkeen turvin, ja kohteita esitellään sosiaalisessa mediassa (Facebook ja blogit) kuvin ja tekstikuvauksin (Suupohjan kehittämissyhdystys 2014). Sekä Lauhanvuoren ja Kauhannevan–Pohjankankaan että Haapakeitaan käyntikohteita on esitelty sivustoilla. Sivustot ovat tavoittaneet erilaisia kohderyhmiä yli odotusten. Perheenäitien lisäksi esittelyt ovat tavoittaneet mm. moottoripyöräilijöitä, erityisryhmien ohjaajia ja varttunutta väkeä.

Toukokuun lopulla 2013 avattiin Nuuksion kansallispuiston kupeeseen Espooseen Suomen luontokeskus Haltia, joka on ”portti maamme kaikkiin kansallispuistoihin”. Haltian päänäyttely koostuu kaikkien Suomen 37 kansallispuiston luonnon esittelystä uutta teknologiaa hyödyntäen (Haltia 2013). Haltian luontokeskus on yksi tiedotus- ja markkinointikanava myös suunnitelma-alueelle.

Suunnitelma-alueen kohteet ovat päässeet lehtien palstoille silloin tällöin. Esimerkiksi Lauhanvuoresta on ollut koko sivun artikkeli Maaseudun tulevaisuudessa keväällä 2013, ja siinä esiteltiin luonnon lisäksi myös alueella toimivia matkailuyrityksiä. Hämeen Kangasta on esitelty monipuolisesti alueen lehdistössä, ja se on ylittänyt usein myös valtakunnallisen uutiskynnyksen urheilukilpailujen tai muiden tapahtumien, kuten Zeppelin-vierailun, ansiosta.

Vain Lauhanvuoren kansallispuistosta on aiemmin tehty oma alue-esite, jota on saanut painettuna ja eri kieliversioina. Suomenkieliset painetut esitteet ovat loppuneet, ja uusia versioita painetaan aikaisintaan vuonna 2014. Tätä raporttia kirjoitettaessa on kohteista Haapakeidasta lukuun ottamatta julkaistu sähköiset tulostettavat esitteet, joissa on myös alueiden palvelukartat. Hämeen Kangaan alueesta on tehty kesä- ja talviversiot erikseen ja kieliversiotkin englanniksi ja ruotsiksi. Esitteisiin on linkit alueiden Luontoon.fi-sivustoilta, joissa on myös laajemmin tietoa alueista, niiden luonnosta, historiasta ja palveluista. Haapakeitaalta vain Mustasaarenkeitaalla on Luontoon.fi-sivustolla omat kohdesivut, ja myös Huidankeitaalle toivotaan omaa kohdesivustoa.

Luontoon.fi-sivuston retkikohteiden etusivujen katselukertojen lukumääriä seurataan vuosittain. Suunnitelma-alueen kohteiden Luontoon.fi-sivuja on vuonna 2012 katseltu seuraavasti:

- Lauhanvuoren kansallispuisto: 11 449 kertaa
- Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuisto: 6 865 kertaa
- Mustasaarenkeidas: 1 404 kertaa
- Hämeen Kangas: 3 595 kertaa.

Hämeen Kangaan harjoitus- ja monikäyttöalueen sivuston katsomiskertojen määrä on alueen kävijämäärään nähden varsin vaatimaton. Sivuston löydettävyydestä muut kohteet -otsikon alla on tullut jonkin verran palautetta. Ihmiset eivät välttämättä ymmärrä etsiä aluetta sieltä. Jämin kes-

kusvaraamojen sivuilta löytyvät linkit Hämeenkaan Luontoon.fi-sivustolle ja/tai pdf-karttoihin.

Suunnitelma-alue ja sen palvelut löytyvät Retkikartta.fi-karttapalvelusta. Retkikarttapalvelun käytettävyydestä on annettu palautetta: paikan löytäminen palvelusta voi olla vähän vastaavia karttapalveluja käyttäneelle vaikeaa, ja palvelusymbolien esitystapa päällekkäisinä kuvakkeina on vaikeaselkoinen. Oikeat tiedot on etsittävä klikkaamalla tai tulostuksen lisätiedoista. Palvelusymbolien toivotaan olevan näkyvissä kartalla yhdellä kertaa.

Kumppaniviestinnällä varmistetaan se, että kestävän luontomatkailun vaatimukset vetovoimatekijöiden säilyttämisessä ymmärretään ja että myös kumppaneiden alueita koskeva viestintä tukee sitä tavoitetta. Matkailijoiden aito luontokokemus halutaan säilyttää myös jatkossa. Metsähallitukselle on toisaalta esitetty toive osallistua alueen suurempiin tapahtumiin ja esitellä niissä hallinnassaan olevia alueita ja toimintaansa yleisölle.

Aluekokonaisuudella ei ole yhteistä tunnusta tai logoa. Yhteistä nimeä etsittiin yritystutkimuksen haastatteluissa, ja ehdotuksia saatiin jonkin verran. Nimiehdotuksissa etsittiin mm. alueelle yhteistä piirrettä tai historiallista tekijää. Sellaisena voidaan pitää Kyrönkangasta: ”Kyrönkaan luontoa-alue” oli yksi ehdotetuista nimistä. Metsähallituksessa tunnuksia on vain kansallispuistoilla, eli Hämeenkankaalta ja Haapakeitaalta logot puuttuvat. Sopimusyrittäjät voivat käyttää tunnuksia puistoihin suuntautuvan luontomatkailutarjontansa markkinointiin sopimuksen mukaisesti, ja mitä enemmän sopimusyrittäjiä on, sitä enemmän puistotkin pääsevät esiin. Aluekokonaisuuden luontomatkailumarkkinoinnissa ja opastusviestinnässä myös yhteinen tunnus olisi käyttökelpoinen.

Metsähallituksen luontopalvelujen yhteistyötahoja suunnitelma-alueen matkailuun liittyvässä viestinnässä ja markkinoinnissa ovat mm. alueen

- matkailuyritykset
- kunnat
- yhdistykset
- kehitysyhtiöt
- matkailun markkinointiyhtiöt
- Jämin yhteismarkkinointihanke
- muut matkailuinfo- ja asiakaspalvelupisteet.

Taulukko 10. Suunnitelma-alueen opastusviestinnän ja markkinoinnin nykyiset kanavat.

Kanavat	Sisältö
Palvelupisteet Seitsemisen luontokeskus Muurahaisen matkailukeskus Lauhansarven matkailukeskus Haltia	Metsähallituksen luontokeskus Näyttely Infopiste Suomen luontokeskus, kaikki kansallispuistot esillä
Verkkosivustot Luontoon.fi-sivustot: Kansallispuistot <ul style="list-style-type: none"> • Lauhanvuori • Kauhaneva–Pohjankangas Muut luonnonsuojelualueet <ul style="list-style-type: none"> • Mustasaarenkeidas Muut alueet <ul style="list-style-type: none"> • Hämeen kangas Retkikartta.fi-sivusto Ymparisto.fi-sivustot	Valtakunnallisessa Luontoon.fi-verkkopalvelussa esitellään retkikohteet, niiden palvelut, reitit ja luontoharrastusmahdollisuudet. Sivustolta löytyvät myös linkit yhteistyöyritysten sivuille. Retkeilyreitit ja -rakenteet löytyvät Retkikartta.fi-karttapalvelusta. Ymparisto.fi:n alueellista ympäristötietoa -sivustolla esitellään Natura-alueet kunnittain
Esitteet ja muut julkaisut	Lauhanvuoren kansallispuisto: painettu esite, englannin, ruotsin ja saksankieliset versiot, pdf-esite, jossa reittikartta Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuisto: pdf-esite, jossa reittikartta Hämeen kangas: pdf-esitteet, joissa reittikartat kesälle ja talvelle erikseen
Maasto-opasteet	Kaikissa kohteissa Hämeenkanalla viitoituksia on uudistettu, Lauhanvuorella uudistetaan ja ladut merkitään maastoon pysyvästi
Sosiaalinen media	Facebook: <ul style="list-style-type: none"> • Lauhanvuori • Kauhaneva–Pohjankangas Yhteiso.luontoon.fi: <ul style="list-style-type: none"> • Vieraskirjassa on Lauhanvuoresta yksi kirjoitus ja 5 kuvaa, Kauhanevalta 4 kuvaa
Alueiden tunnukset	Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen tunnus- ten käyttöoikeus 20 yhteistyöyrityksellä (2014)

Kävijätutkimusten perusteella kävijät ovat omien kokemusten ja puskaradion jälkeen hankkineet tietoa alueista useimmiten Luontoon.fi-sivuilta, kartoista sekä esitteistä ja oppaista. Alueet olivat kävijöille useimmiten kuitenkin tuttuja entuudestaan. Hämeenkanalla korostui karttojen merkitys tietolähteenä, mikä on runsaasta reittiverkostosta johtuen ymmärrettävää. Muita verkkosivuja ja luontokeskuksia on usein myös käytetty tiedon hankintaan. Aiemmin tehtyihin kävijätutkimuksiin verrattuna on sähköisten kanavien osuus odotetustikin kasvanut.

Metsähallituksen alueiden verkkosivuihin oltiin kohtuullisen tyytyväisiä (keskiarvo 3,5–3,7 asteikolla 1–5), joskin Haapakeidas sai keskinkertaiset arviot (3,1). Sivustohan kattaa vain Mustasaarenkeitaan. Huidankeidas jää ulkopuolelle, ja suojelualueen reunalla on myös Siikaisten kunnan omistuksessa oleva Katselmankallio lintutorneineen, laavuineen ja autiotupineen. Yhteistyötä palveluntarjoajien kesken esitettiin myös alueen markkinoinnissa.

Yritykset pitivät Luontoon.fi-sivustoa varsin käyttökelpoisena myös asiakkaiden informoinnissa (Konttinen 2014c). Kun alueista löytyvät myös kieliversiot, pystytään tietoa jakamaan kansainvälisillekin asiakkaille, mitä pidettiin erityisen hyvänä asiana. Luontoon.fi-sivusto sai yrityksiltä keskiarvoksi 3,9. Muu opastusaineisto sen sijaan arvioitiin Metsähallituksen palveluista kaikkein

heikoimmaksi. Asiakkaille jaettavia karttoja oli erityisesti Hämeenkanalla odoteltu pitkään, ja myös muilla alueilla puuttuivat ajantasaiset kartta-/esitemateriaalit. Lauhanvuorella oli puutteita latuviitoituksissa, ja lähestymisopasteissa oli parannettavaa kaikilla alueilla. Tulostettavat pdf-kartat ovat valmistuneet kesällä 2013, ja tilanne on niiltä osin helpottunut ratkaisevasti. Muun opastusaineiston kohentaminen on hankerahoituksesta kiinni, ja esimerkiksi lähestymisopasteiden hankinta on investointilistalla.

Etelä-Pohjanmaalla on julkaistu 2012 joulukuussa palvelukohteiden seudullinen opastussuunnitelma, jossa on mm. listattu viitoituskelpoiset kohteet ja tehty ehdotukset niiden viitoittamiseksi. Suunnitelma ottaa kantaa myös Lauhanvuoren ja Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuistojen ja niiden ympäristössä palveluja tarjoavien matkailuyritysten tienvarsiviitoituksiin (Karjalainen & Kulonen 2012).

Satakunnassa vastaavanlainen palvelukohteiden opastussuunnitelma on tehty yhteisesti Varsinais-Suomen kanssa vuonna 2009 (Tiehallinto 2009). Opastuksen toteuttamiskustannuksista vastaa palvelukohteen opasteluvan haltija (Karjalainen & Kulonen 2012). Kansallispuistojen lähestymisopasteet kustantaa siten Metsähallitus, luontomatkailuyritysten viitat ovat yritysten itsensä vastuulla.

9 Kehittämissuunnitelma

Suunnitelma-alueen kehittämistarpeita on kerätty koko suunnitelmaprosessin ajan kävijätutkimusten, yritystutkimuksen, työpajojen ja muun yhteisen keskustelun avulla. Metsähallitus kerää sopimusyrittäjiltä palautetta alueiden käytöstä myös vuosittain, ja toimijat ovat osallistuneet hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimiseen kaikilla kohdealueilla.

Suunnitelma-alueen luontomatkailun nykytilan arvioinnin perusteella voidaan todeta, että luontomatkailussa on sekä potentiaalia että kehitettävää: kävijät ovat ihastuneita näkemäänsä ja kokeemaansa, mutta kävijämäärät ovat Hämeen Kangasta lukuun ottamatta vähentyneet ja luontomatkailuun pohjautuva yritystoiminta on pienimuotoista. Luonnosta, historiasta, sijainnista ja harrastusmahdollisuuksista kumpuaa paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Aluetta ei tunneta, sitä ei löydetä eivätkä sen palvelut ole kokonaisuutena matkailijoiden saavutettavissa. Intoa luontomatkailun kehittämiseen on kuitenkin paljon, teema on ajankohtainen ja alueen vahvuudet linjassa valtakunnallisten strategioiden kanssa, joten kehittämisen lähtökohdat ovat alueella erinomaiset.

Alueen luontomatkailulle on edellä esitetty taustaa, tavoitteita ja perusteita, ja kehittämissuunnitelmassa ne konkretisoidaan ja viedään käytännön tasolle. Kehittämissuunnitelman runko muodostuu tavoitteista, joita alueen luontomatkailulle asetettiin. Tässä luvussa puretaan tavoitteet keinoiksi ja toimenpiteiksi sekä nimetään vastuutahot ja alustavasti myös rahoituslähteet.

9.1 Yhtenäisen luontomatkailualueen muodostaminen

TAVOITE 1. Alue on yhtenäinen, tunnettu ja vetovoimainen geologiapainotteinen luontomatkailukohde Suomessa ja kansainvälisillä luontomatkailumarkkinoilla

Lähtötilanteena ovat alueen luontomatkailun tunnistetut heikkoudet: alueen sisäinen yhteistyö on vähäistä eikä maakuntarajat ylittävää yhteistyökulttuuria ennestään juuri ole olemassa. Yksittäiset yritykset ovat kuitenkin tehneet yhteistyötä satunnaisesti. Kukaan ei selkeästi vielä koordinoi yhteistyötä, ja Metsähallitukselle on ehdotettu yrityshaastattelussa koordinaattorin roolia.

Alueen heikko tunnettuus oli koko suunnitteluprosessinkin kannustin. Markkinointipanostukset ja osin sen seurauksena myös asiakasvirrat ovat olleet pieniä. Alueella on myös viivytty vain lyhyitä aikoja. Paikalliset toimijat eivät tunne tai tunnista alueen luonnon erityisyyttä riittävästi eivätkä osaa täysimääräisesti hyödyntää sitä asiakastyössään.

Petäjästä ja Selbyn (2012) mukaan matkailulla ei ole Länsi-Suomen vahvalla maatalousalueella ollut niin suurta aluetaloudellista merkitystä kuin Pohjois-Suomessa. Myös selkeät perinteet luontomatkailutoiminnalle ja siihen liittyvälle yhteistyölle ovat puuttuneet. Erityisesti sopimus pohjaisen yhteistyön todettiin olevan harvinaista, vaikka verkostoyhteistyöllä pienetkin yritykset voisivat erikoistua omaan tuotantoonsa nykyistä paremmin, pienentää investointitarpeita ja hyödyntää resursseja entistä tehokkaammin. Yhteistyöllä saadaan parhaimmassa tapauksessa tasattua myös kausivaihteluja. Petäjästä ja Selbyn (2012) tutkimustulokset osuvat hyvin myös suunnitelma-alueen kuvaukseen, ja heidän raportistaan löytyy pohdittavaa, kun yhteistyötä rakennetaan.

Yhtenäisen luontomatkailualueen muodostaminen ja siihen liittyvät toimenpiteet korjaavat onnistuessaan heikkoudet ajan mittaan (taulukko 11). Yhteistyö rakentuu luottamuksen varaan, ja ennen kuin luottamus saavutetaan, tarvitaan käytännön kokemuksia ja aikaa. Kokonaisuus syntyy yksittäisten esimerkkien kautta ja kannustamana. Viestinnällä voidaan myös tehdä paljon: kerrotaan muiden palveluista ja tuotteista ja suositellaan asiakkaille koko alueen tarjontaa.

Alueen hahmottaminen kokonaisuutena vaatii jonkin yhteisen nimittäjän ja sen tekemistä tunnetuksi. Alueen erityisen geologisen historian perusteella on tarkoituksenmukaista selvittää mahdollisuudet päästä osaksi Geopark-verkosta. Joka tapauksessa tarvitaan yhteinen nimi, esimerkiksi ”Kyrönkankaan luontoalue” tai ”Kyrönkankaan Geopark”, tehdään siitä kuva (tunnus, logo) ja otetaan se käyttöön kaikessa luontomatkailutarjonnassa: brändätään se. Brändin alla markkinoitavien tuotteiden ja palvelujen laadulle voidaan asettaa laatukriteerit, jotta palvelut ovat myös niiltä osin yhteneväiset. Kansainvälisille markkinoille on helppoa mennä tuottamalla palvelut ja reitit Outdoors Finland -hankkeessa laadittujen suositusten ja ohjeistusten mukaisesti (Matkailun edistämiskeskus 2013a). Outdoors Finland -retkeilyportaaliin pääseminen edellyttää standardien mukaan rakennettuja palveluja. Koulutusta aiheeseen on tarjolla säännöllisesti.

Suomessa on paljon kilpailua myös luontomatkailumarkkinoilla, ja monia matkailualueita ja -keskuksia kehitetään voimakkaasti luontoon liittyvien aktiviteettien kautta. Pohjois-Suomi on esimerkkejä täynnä, ja hiljattain on Outdoors Finland -hankkeessa rakennettu retkeilyportaali, jossa pilottialueena on toiminut Etelä-Suomi Varsinais-Suomesta Etelä-Karjalaan. Portaalissa esitellään alueen kriteerit täyttävät pyöräily-, vaellus- ja melontareitit sekä käyntikohteet. Löytyykö tältä suunnitelma-alueelta jotain sellaista, mitä muualta ei löydy? Brändin lisäksi luontoon, historiaan ja palveluihin (olemassa oleviin ja uusiin) liittyvät erottautumiskykyiset ominaisuudet on tunnistettava ja hyödynnettävä alueen markkinoinnissa.

Näkyvyyttä ja tunnettuutta saadaan verkostojen kautta, ja mitä laajempia verkostoja muodostetaan, sitä enemmän saadaan näkyvyyttä. Kansallispuistoja on lyhyellä etäisyydellä useita, ja yhteistyö niiden asiakaspalvelupisteiden kanssa avaa uusia mahdollisuuksia. On puhuttu myös lähimatkailun kasvattamisesta, ja sen henkiin herättäminen onnistuu yhteistyöllä. Alueen tarjontaa voidaan esitellä muissa infopisteissä niin virtuaalisesti kuin painetunkin materiaalin muodossa.

Taulukko 11. Yhtenäisen luontomatkailualueen muodostamiseen liittyvät tehtävät.

Keino	Toimenpiteet	Vastuutaho	Rahoitus
Yhteistyö palvelujen ja tapahtumien tuottamisessa, verkottuminen	Tutustuminen alueen palvelutarjoihin	Yritykset	Oma rahoitus
	Palvelujen tarjonta eri puolilla aluetta	Yritykset	Oma rahoitus
Yhteisten luontomatkailupalvelujen rakentaminen, sopimukset, työnjako, resurssien optimointi	Yhteisten luontomatkailupalvelujen rakentaminen, sopimukset, työnjako, resurssien optimointi	Yritykset	Oma rahoitus
	Esitteiden ja yritysfonin jakelu	Yritykset, muut toimijat	Oma rahoitus
Yhteistyön organisoiminen	Luontomatkailualueen yhteisen nimen valinta ja sen brändäys, yhteinen tunnus	Yritykset, Metsähallitus	Oma rahoitus MH: perus- ja hankerahoitus
Kaikkien verkostojen hyödyntäminen	Verkostoituminen lähikansallispuistojen asiakaspalvelupisteiden kanssa: Luontotalo Arkki, Merenkurkun saariston maailmanperintöalue	Yritykset, Metsähallitus	Oma rahoitus MH: perus- ja hankerahoitus
Aluetuntemuksen ja opasvalmiuksien lisääminen	Luonto- ja aluetietoiskut yrittäjille	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
Kansainvälisyyden kehittämisen	Ajankohtaisista asioista tiedottaminen yrityksille	Metsähallitus	MH: perusrahoitus
	Geopark-selvitys	Metsähallitus	Hankerahoitus
	OF-kriteeristön noudattaminen palvelutuotannossa	Yritykset, Metsähallitus, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunnan yrittäjät	Oma rahoitus MH: perus- ja hankerahoitus

9.2 Reitistöjen ja palvelurakenteiden kehittäminen

TAVOITE 2. Alue on luonnon ja lihasvoimalla liikkumisen keidas, joka noudattaa kestävän luontomatkailun periaatteita

Tavoitteen 2 toimenpiteet, päinvastoin kuin tavoitteessa 1, liittyvät suunnitelma-alueen vahvuuksiin ja niiden edelleen vahvistamiseen sekä mahdollisuuksien hyödyntämiseen (taulukko 12). Alueella on jo olemassa monipuoliset reittiverkostot erilaisia liikunnallisia harrastuksia ajatellen, ja reittien kehittäminen lisää sekä toiminnallisuutta että parantaa alueiden käyttömahdollisuuksia ja käyttöturvallisuutta. Lauhanvuoren rengasreitit vähentävät autolla liikkumisen tarvetta, eikä tarvitse kulkea samaa polkua edestakaisin: on enemmän nähtävää. Alueella on mahdollista ratsastaa ja pyöräillä, ja Lauhanvuorella pääsee jatkossa hiihtämään perinteisen lisäksi myös luistelemalla. Luonnon saavutettavuus eri keinoin nähtiin alueen mahdollisuutena: tarjonta lisää kysyntää.

Tiensä päähän tulleiden rakenteiden korjaamiseen on olemassa suunnitelmat alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa, ja niitä korjataan mahdollisuuksien mukaisessa järjestyksessä. Kauhanevala–Pohjankankaalla koko Kauhalammien pitkospuulenkki on uusittu vuoden 2013 aikana, Lauhanvuorella osa rakenteista uusitaan lähivuosina ja rakennetaan myös uutta. Rakenteiden kunto vaikuttaa keskeisesti turvallisuuden kokemiseen ja kävijätyytyväisyyteen.

Kauhanevan–Pohjankankaan kävijämäärät ovat laskeneet, mutta Katikankanjonin uusien reittien, laavun ja opasteiden myötä on odotettavissa vilkastumista alueella. Katikka on todella omaleimainen ja kaunis luontokohte, joka on tähän saakka ollut tienvarsiopastuksen puuttuessa vain paikallisten tietoisuudessa. Myös lähialueen muut kohteet kannattaa huomioida luontomatkailutarjonnassa: esimerkiksi Alkkianvuori ja Hyypänjokilaakso, Kantin kylän luontokohteet ja Veneskoski Kankaanpäässä.

Kohteiden lähialueiden tiestöjen kuntoon suhtaudutaan kahtalaisesti: toisaalta pölyäville hiekkateille haluttaisiin asfalttipinta, toisaalta heikommassa kunnossa olevien teiden nähdään pitävän hupiajelijat poissa ja edistävän kohteiden säilymistä rauhallisina. Riittävän leveät ja pölyämättömät tiet ovat kuitenkin turvallisuustekijä kevyelle liikenteelle sekä viihtyisyystekijä mökkivuokraajille ja vakituiselle asutukselle. Erityisesti Jämijärven ja Jämin välinen tie on kapea, ja tiellä liikkuu liikennevirran seassa usein kävelijöitä, potkukelkkailijoita ja pyöräilijöitä. Tiellä liikkuu myös raskasta kalustoa ja leveitä maatalouskoneita, jolloin tie käy ahtaaksi. Teiden parannuksilla pystytään parantamaan kohteiden saavutettavuutta ja myös ohjaamaan liikennettä toivotuille väylille.

Kestävän luontomatkailun toteutumisen seurantaan on tämän suunnitelman yhteydessä rakennettu mittarit, joita seurataan jatkossa säännöllisesti. Tavoitearvojen toteutuminen on kaikkien toimijoiden vastuulla, vaikka itse mittaaminen sisältyykin Metsähallituksen prosesseihin. Tavoitteet eivät toteudu itsestään, ja vaikka kävijämäärien lisääntymistä tavoitellaan, on huolehdittava alueen vetovoiman säilymisestä jatkossakin. Kestävän luontomatkailun edistämisestä yhteistyössä hyötyvät kaikki: esimerkiksi roskattomaan retkeilyyn ohjaaminen myös yrityksissä helpottaa kaikkien työtä. Siisti ympäristö miellyttää silmää ja lisää kävijätyytyväisyyttä. Polttopuuvarkauksien ehkäiseminen yhteisvoimin takaa sen, että laavuilla on aina polttopuita retkeilijöiden käytössä.

Taulukko 12. Reitistöjen ja palvelurakenteiden kehittämiseen liittyvät tehtävät.

Keino	Toimenpiteet	Vastuutaho	Rahoitus
Rakenteiden ja reittien kunnostaminen ja lisääminen maastossa	Pitkospuiden kunnostaminen Kauhanevalla–Pohjankankaalla ja Lauhanvuorella	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Uusien rengasreittien perustaminen Lauhanvuorella	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Luisteluhiihtoladun perustaminen Lauhanvuorella	Alueen kunnat	Kunnat
	Laavujen rakentaminen Lauhanvuorella	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Katikankanjonin polkureitistön perustaminen	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Katikankanjonin laavun rakentaminen	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Spitaalijärven keittokatoksen kunnostaminen	Metsähallitus	MH: perusrahoitus
Tiestöjen kunto	Kauhaneva–Pohjankangas: Kyrönkankaantien kunnostus	Tienhoitokunta	Oma rahoitus, kunta
	Jämintien leventäminen tai pyörätie	Tiehallinto	Tiehallinto
	Mielahdentien asfaltointi	Tiehallinto	Tiehallinto
	Kauhanevalle–Pohjankankaalle P-paikka, jossa pääsee kääntymään bussilla	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
Alueiden siisteys: nurkat kuntoon alueilla ja yrityksissä	Roskattoman retkeilyn ohjauksen tehostaminen	Metsähallitus, yritykset	MH: perusrahoitus
Luontomatkailun kestävyysvarmistaminen	Kestävän luontomatkailun seurantamenetelmän käyttöönotto: vuosittaiset seurannat, kävijä- ja yritystutkimukset 5 vuoden välein, silmä määräiset arvioinnit, valvontaraportit jne.	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Hämeenkaan kävijöiden häiriökäyttäytymisen estäminen: valvonta, ohjaus	Metsähallitus, yritykset	MH: perusrahoitus Oma rahoitus

9.3 Opastusviestinnän, opasteiden ja markkinoinnin kehittäminen

TAVOITE 3. Alue on asiakkaiden saavutettavissa

Kolmannessa tavoitteessa palataan ensin alueen luontomatkailun heikkouksien korjaamiseen, siten mahdollisuuksien hyödyntämiseen (taulukko 13). Lähestymisopasteet puuttuvat kohteista usein kokonaan, ja alueiden sisäisistäkin viitoituksista ovat sekä kävijät että alueella toimivat antaneet runsaasti palautetta. Opasteiden kattavuuden (tiheys) ja informatiivisuuden (etäisyystiedot) lisäksi on pyydetty myös ainakin englanninkielisiä opasteita ja luontotauluja. Tauluissa voisi olla myös tarinallisuutta, joka lisäisi niiden linkittymistä paikalliskulttuuriin. Opasteiden tulee olla tyyliltään yhteneväisiä kaikilla alueilla.

Opastusviestinnän kehittäminen on iso ja tärkeä kokonaisuus ja edellyttää monenlaisten asioiden huomioimista: tavoitteen asettelusta kohderyhmien määrittelyyn ja materiaalien ja opasteiden suunnittelusta ja tuottamisesta jakeluverkoston muodostamiseen. Opastusviestinnän ja viestintäverkoston kehittämiseen rakennetaan erillinen hanke, jossa tuotetaan opastusaineistot (ml. opasteet), rakennetaan jakeluverkosto ja ohjeistetaan toimijat käyttämään eri välineitä ja kanavia. Viestintäverkoston on ajateltu ulottuvan tätä suunnitelma-alueella laajemmalle alueelle: kokonaisuudessa voisi olla mukana Selkämeren kansallispuisto ja joidenkin teemojen osalta myös Merenkurkun saariston maailmanperintöalue. Opastusviestinnässä hyödynnetään uutta teknologiaa Selkämeren kansallispuistossa jo käytössä olevan virtuaaliopasmallin pohjalta (ks. Metsähallitus 2013c). Laajemman alueen opastusviestinnän kehittämisessä voi tulla ajankohtaiseksi laatia koko alueen kattava opastusviestintäsuunnitelma.

Markkinointipanostukset ovat olleet koko aluetta ajatellen vähäiset, ja vastausta ongelmaan haetaan erityisesti yhteistyöstä. Jämin yhteismarkkinointihankkeelta odotetaan tuloksellisuutta. Hanke ei kuitenkaan kata kaikkia toimijoita, joten tarvitaan muitakin keinoja. Opastusviestintäverkoston kehittämishankkeessa rakennetaan malli, jolla sopimusyritykset saavat nykyistä enemmän näkyvyyttä Metsähallituksen verkkosivuilla. Virtuaalioppaaseen saadaan erilaisia hakutoimintoja, joilla yrityspalveluja voidaan hakea kohdistetusti.

Kansainvälisille markkinoille rakennettavissa palveluissa kanava on Outdoors Finland, jonka kanssa ja avulla palveluista saadaan standardit täyttäviä sekä päästään maailmalle. Metsähallitus tekee jo yhteistyötä Outdoors Finland -hankkeen kanssa.

Koillismaalla on ollut jakelussa useamman kansallispuiston yhteinen tiedotuslehti, jossa esitellään kohteita, toimijoita ja alueiden retkeilytarjontaa. Lehti on ajaton, joten sitä voi olla jakelussa pidemmän aikaa ja laajemmalla alueella. Vastaavanlaisen lehden tuottamista ehdotettiin myös suunnitelma-alueelle.

Alueiden ja palvelujen saavutettavuuteen liittyy myös tiedonkulun parantaminen paikallisesti. Tapahtumien järjestämiseen Metsähallituksen alueilla on haettava lupa. Hämeenkanalla lupamenettely kattaa Metsähallituksen lisäksi myös Puolustusvoimat. Tapahtumilla voi olla merkitystä muillekin toimijoille kuin niiden järjestämisessä mukana oleville. Maastoja käytetään moniin tarkoituksiin, ja jos reitit suljetaan tapahtuman vuoksi, on tieto oleellinen muille alueen käyttäjille. Tapahtumista tiedotetaan monien yritysten, keskusvaraamojen ja kuntien verkkosivuilla, mutta tietoa ei välttämättä osata systemaattisesti tarkistaa. Tapahtumista tiedottamiseen voisi luoda tiedotepohjan, jotta tieto olisi aina samassa formaatissa ja eri tahojen tarpeet tulisi otettua huomioon. Tiedote lähetettäisiin kaikille alueen toimijoille esimerkiksi sähköpostilla.

Matkailun pienimuotoisuuden takia palveluja ei pystytä tarjoamaan aina, kun ihmisiä on liikkeellä. Ongelma näkyy erityisesti ravintolapalvelujen saatavuudessa. Palvelutarjonta edellyttää tiettyä

ryhmäkokoja, jotta sitä voidaan tuottaa kestäväällä tavalla. Myöhempään illalla tuleville ryhmille ei ilman tilausta ole paikkoja auki luontomatkailukohteissa. Esimerkiksi tilausten vastaanottajat voisivat kysyä palvelutarpeista etukäteen, jotta muut yritykset osaisivat paremmin vastata kysyntään. Asioista voitaisiin sopia palveluntarjoajien yhteisissä palaverissa. Yhteistyöstä sopiminen on tärkeää resurssien kohdentamisessa ja hyödyntämisessä aiempaa paremmin. Palveluja pystytään tuottamaan asiakaskeskeisemmin yhteistyön avulla.

Sopimusyritysten toiminnalla on keskeinen merkitys alueen tunnettuuden lisäämisessä. Kansallispuistoihin suuntautuvien luontomatkailutuotteiden markkinoinnissa voidaan käyttää puistojen tunnuksia. Mitä enemmän puistoihin suuntautuu sopimuksen alaista toimintaa, sitä enemmän puistot saavat näkyvyyttä. Alueen yhteisen tunnuksen laatimisesta on puhuttu edellä.

Sopimusyrityksillä on toisinaan ollut vaikeuksia tulkita maksulliseen käyttöoikeussopimukseen liittyviä sääntöjä: milloin asiakkaat ovat maksullisia retkeilijöitä ja missä määrin ja milloin taas eivät. Myös asiakasmäärien dokumentointiin kaivattiin sähköistä ja helppoa järjestelmää, jonka avulla oltaisiin automaattisesti ajan tasalla eikä tarvitsisi vuoden päätyttyä kaivella asiakastietoja erikseen Metsähallituksen seurantaan varten. Tiedot voisi syöttää järjestelmään saman tien, kun ryhmä on osallistunut luontoretelle.

Taulukko 13. Opastusviestinnän, opasteiden ja markkinoinnin kehittämiseen liittyvät tehtävät.

Keino	Toimenpiteet	Vastuutaho	Rahoitus
Lähestymisopasteet ja opasteet alueiden sisällä	Lisätään lähestymisopasteet kunkin kohdealueen keskeisille väylille.	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Viitotetaan uudet luontopolut ja -reitit: Lauhanvuori, Katikankanjoni	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Hiihtolajien pysyvä merkintä maastoon Lauhanvuorella	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Korjataan kohteet, joissa on eksoyminen vaara	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Lauhanvuorella sijaitsevien pysäköintialueiden info puistoon tultaessa ja Luontoon.fi-sivustolla	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
Yhteinen virtuaaliopas ja jakelupisteet	Asiakaspalvelu- ja infopisteverkoston muodostaminen	Metsähallitus, yritykset	MH: perus- ja hankerahoitus
	Virtuaalioppaan rakentaminen erilliseen verkkosivustoon	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Kosketusnäyttöjen hankinta infopisteisiin	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
Opastusmateriaalit: luonto, historia, kulttuuri	Luontotietousmateriaalin tuottaminen	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Luontoseinäkkeiden toteuttaminen infopisteisiin	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Yritysten luontotietousmateriaalin tuottaminen	Metsähallitus, yritykset	MH: perus- ja hankerahoitus
Yhteismarkkinointi	Yritysten palvelujen esittelymallin rakentaminen hakutoimintoihin virtuaalioppaaseen	Metsähallitus, sopia- musyritykset	MH: perus- ja hankerahoitus
	Jämin yhteismarkkinointihanke	Pohjois-Satakunnan Kehittämiskeskus Oy yritykset, muut osallistujat	Markkinointiin osallistuvat, hanke
	Tarjouspyyntöjen ja tiedustelujen reaaliaikainen toimittaminen palvelujen tarjoajille	Keskusvaraamot	Oma rahoitus
	Metsähallituksen alueiden ja toiminnan esittely tapahtumissa	Metsähallitus, tapahtumanjärjestäjät	MH: perusrahoitus
	Alueellisen tiedotuslehden toimittaminen kertaluontoisesti (vrt. Koillismaa)	Metsähallitus	MH:n perus- ja hankerahoitus, yhteistyökumppanit
Palvelujen ja alueiden saavutettavuus	Tapahtumista tiedottaminen, tiedotusmallin rakentaminen	Tapahtumanjärjestäjät, Metsähallitus	Oma rahoitus, MH:n perus- ja hankerahoitus
	Aukioloaikojen sovittaminen kysyntään ja kysynnästä tiedottaminen	Palvelujen tarjoajat, tapahtumanjärjestäjät	Oma rahoitus
Kansallispuistojen näkyvyyden parantaminen	Yhteistyösopimusten solmiminen aktiivisesti	Metsähallitus, yritykset	MH:n perusrahoitus
Sopimussyhteistyön helpottaminen	Sähköinen työkalu kävijöiden seurantaan	Metsähallitus	MH: perus- ja hankerahoitus
	Ohjeistus sopimuksen tulkintaan	Metsähallitus	MH: perusrahoitus

9.4 Palvelujen ja aktiviteettien kehittäminen

TAVOITE 4. Alue tarjoaa koettavaa kaikille aisteille, tekemistä, näkemistä ja puhtaita luonnonantimia

Suunnitelma-alueella on jo luonnostaan paljon nähtävää ja koettavaa sekä puhtaita luonnonantimia. Paikalliset käyttävät alueita runsaasti sekä monenlaiseen kuntoiluun että marjastukseen ja sienestykseen. Kaikki turistit eivät uskalla lähteä maastoon yksin, ja alueen yritysten mukaan yhä enemmän kysytään lyhytkestoisia opastuksia marjametsään tai pienelle retkelle. Erityisesti kysyntää on vanhempien asiakkaiden keskuudessa: tarvitaan jonkinlainen tuki ja turva metsäretkelle. Toisaalta on huomattu, että alueen maastot ovat helppokulkuisia kaikille, ja niitä tulisikin markkinoida enemmän esimerkiksi Etelä-Suomen senioriväestölle (taulukko 14).

Aiemmin on jo todettu, että alueella pystyy harrastamaan kaikkea lihasvoimalla liikkumista. Mahdollisuudet tuotekehitykseen ovat loputtomat, ja pienellä muokkauksella samojakin palveluja voidaan kohdistaa eri kohderyhmille. Tapahtumissa voidaan huomioida yhä enemmän perhematkailu ja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa järjestää tekemistä koko perheelle. Tarvitaan yhteistä ideointia ja organisointia.

Monipuolisuus on alueen valtti, ja paketoimalla ja asettamalla näkemiset ja kokemukset helposti saavutettavaan muotoon palveluja käytetään kauempaakin. Usein jo tietoisuus esimerkiksi alueiden monista käyntikohteista riittää. Silloin on mahdollista kasvattaa asiakkaiden viipymää, mikä on alueen luontomatkailun kehittämisen tavoite. Pääkohteiden lisäksi alueella on paljon muutakin nähtävää, ja listalle kannattaa ottaa myös esimerkiksi Alkkianvuori ja Hyypänjokilaakso. Myös lähimatkailua kasvattamalla pystytään lisäämään alueen tunnettuutta, ja sillä voi olla laajemmat myönteiset seuraukset kuin äkkiseltään osataan ajatella.

Retkitarjonnan suunnittelussa kannattaa hyödyntää mm. kävijätutkimuksista saatavaa tietoa. Kävijät viipyvät kansallispuistoissa ja Hämeenkanalla yhdellä käynnillä yleensä noin neljä tuntia, ja myös ohjattu retki voisi kestää suunnilleen saman verran. Esimerkiksi luonnon tarkkailu, luonnosta nauttiminen ja rentoutuminen ovat tärkeitä asioita luonnossa liikuttaessa. Luontoon tullaan usein myös eväiden kanssa. Tuttuun ja rentouttavaan perusrunkoon voidaan liittää muita toimintoja, jotka tekevät kokemuksesta ainutlaatuisen.

Lähilomailusta puhutaan yhä enemmän. Etelä-Pohjanmaan hankkeiden lisäksi esimerkiksi Turun ammattikorkeakoulun (2014) Vihreä polku -sivustolla esitellään lähimatkailua ja mm. siihen keskittyvä matkatoimisto Nopsa Travels, joka tarjoaa reittiehdotuksia lähilomailuun erilaisilla teemoilla. Matkatoimiston palvelut ovat ilmaisia, ja sinne voi tarjota uusia reittejä ja kohteita esiteltäviksi. Lähilomailussa on kyse kotiseudun tukemisesta, ja oman alueen lähilomaturistit ovat matkailun kohderyhmää siinä missä kauempaakin tulevat. Esim. ruoka-, ohjelma- ja hyvinvointipalveluja voidaan kuluttaa missä tahansa. Omaa aluetta neuvotaankin kokemaan välillä turistin silmin.

Luontomatkailusuunnitelman yhtenä tavoitteena oli pohtia keinoja myös alueen kansainvälisen tunnettuuden lisäämiseen. Mahdollinen Geopark-status ja -verkosto toisivat kokonaan uusia ulottuvuuksia kansainväliseen luontomatkailuun. Matkailun edistämiskeskuksen koordinoima Outdoors Finland -hanke vastaa alueiden kansainvälistymisen kysymyksiin kesäaktiviteettien osalta, on apuna tuotekehityksessä ja lisää tuotteiden kansainvälistä näkyvyyttä ja kontakteja (Matkailun edistämiskeskus 2013a). Outdoors Finland järjestää mm. reittien tuotteistamiseen liittyviä koulutuksia myös suunnitelma-alueella. Etelä-Pohjanmaalla laaditaan syksyllä 2013 Outdoors Finland -ohjeistuksen mukaisesti reittikuvauksia matkailustrategian perusteella valituista retkikohteista.

Lauhanvuoren kansallispuisto on yksi kohteista. Valittu reitti käydään läpi turistin silmin, digitoidaan se ja tehdään siitä kansainvälisille markkinoillekin kelpaava kuvaus.

Sekä alueiden saavutettavuuteen, kestäväan luontomatkailuun että tuotteistamiseen liittyy eri kohteisiin siirtymisen järjestäminen. Yksityisautoilun vähentäminen kohteiden välisessä liikenteessä on mahdollista, kun retkiä paketoidaan ja tarjotaan keskitetysti. Esimerkiksi yhdistykset ja työyhteisöt tekevät retkiä bussikyydeillä muutenkin, mutta Jämsiltä ja Eteläpään matkailukeskuksesta on mahdollista järjestää retkiohjelmaa alueen luontokohteisiin siten, että se sisältää myös bussikuljetuksen. Oheen voidaan järjestää opas-, ruokailu- ja muitakin palveluja erilaisilla teemoilla. Ryhmämatkojen järjestämisessä on kuitenkin otettava huomioon, että ryhmien tulisi olla mahdollisimman pieniä. Isommissa ryhmissä on suurempi häiriöriski sekä luonnon että muiden luontomatkailijoiden kannalta.

Taulukko 14. Palvelujen ja aktiviteettien kehittämiseen liittyvät tehtävät.

Keino	Toimenpiteet	Vastuutaho	Rahoitus
Eri asiakasryhmille soveltuvat palvelut	Segmentointi, esim. iäkkäät eteläsuomalaiset, ja tarjonnan suuntaaminen heille asiakaskeskeisesti	Yritykset	Oma rahoitus
	Eri harrastajaryhmien löytäminen: koira-harrastajat, melojat, pyöräilijät, leirikoulu-laiset, sienestäjät, marjastajat, käsityöläiset jne.	Yritykset	Oma rahoitus
	Yritysten kannustinmatkailu	Yritykset	Oma rahoitus
Ostosmahdollisuudet	Paikallisten tuotteiden tarjonnan parantaminen matkailijoille	Yritykset	Oma rahoitus
	Lähialueen palvelujen yhteismarkkinointi	Yritykset	Oma rahoitus
Muiden lähikohteiden esiin nostaminen	Esim. Alkkianvuoren ja Hyypänjokilaakson esittely tarjonnan joukossa	Yritykset, Metsähallitus	Oma rahoitus, MH:n perus- ja hankerahoitus
Ekologinen kestävyys	Bussiretket kohteisiin oheisohjelmien kera	Yritykset	Oma rahoitus

Luontomatkailuun liittyvien erilaisten teemojen tuotteistamisella tavoitetaan uusia kohderyhmiä: geologisesta historiasta saadaan mielenkiintoisia ja nykyaikaisella teknologialla myös nuorempaa yleisöä kiinnostavia näyttelyjä ja retkiohjelmaa, ja infoa saadaan jakeluun ajasta ja paikasta riippumatta (taulukko 15). Alueella on useita kohteita, joissa esiintyy harvinaisiakin lintulajeja, joten lintuharrastajille voidaan järjestää myös kansainvälisiä palveluja. Työhyvinvointiin on ideoitu uudenlaisia palveluja, ja sen ympärille voidaan rakentaa erilaisia kannustinohjelmia ja sitouttamiskeinoja, joilla asiakasmääriä saadaan lisättyä.

Työhyvinvointipalveluissa voidaan hyödyntää hyvinvointipolkuja, joita lähialueilla on jo olemassa ja joita voidaan erilaisilla teemoilla perustaa kevyin kustannuksin uusiakin. Mindfulness-teema on alueella iso mahdollisuus, ja siihen voidaan yhdistää hyvin monia jo olemassa olevia toimintoja.

Taulukko 15. Palvelujen ja aktiviteettien kehittämiseen liittyvät tehtävät: teemamatkailutuotteet.

Keino	Toimenpiteet	Vastuutaho	Rahoitus
Teemamatkailutuotteet	Tuotekehityksessä huomioidaan kansainvälisyys ja Outdoors Finland -kriteerit		
Geologia (Geopark-status mahdollinen)	Geologiateeman alle soveltuvien kohteiden verkoston muodostaminen ja tietomateriaalin tuottaminen uutta teknologiaa hyödyntäen, geologiaan perustuvien matkailutuotteiden rakentaminen	Metsähallitus, opas- ja muut yritykset	MH: perus- ja hankerahoitus Oma rahoitus
Työhyvinvointi	Uudenlaisten työhyvinvointituotteiden rakentaminen luontoon, mindfulness-teema	Yritykset, Metsähallitus (luvat, sopimukset)	Oma rahoitus
Luonto ja liikunta	Ryhmä- ja luontoliikuntatuotteiden rakentaminen	Yritykset, Metsähallitus (luvat, sopimukset)	Oma rahoitus
Pyöräily	Pyöräilytuotteiden rakentaminen (gps-retket, muut)	Yritykset	Oma rahoitus
Kulttuuri/historia	Alueen kulttuurihistoriaan liittyvän esittelymateriaalin tuottaminen, tuotteiden rakentaminen	Metsähallitus, yritykset	MH: hankerahoitus Oma rahoitus
Lintuharrastus	Lintuharrastukseen liittyvien luontomatkailutuotteiden rakentaminen	Yritykset, Metsähallitus (luvat, sopimukset)	Oma rahoitus
Suoharrastus	Suoharrastukseen liittyvien luontomatkailutuotteiden rakentaminen	Yritykset, Metsähallitus (luvat, sopimukset)	Oma rahoitus
Hiljaisuus	Hiljaisuuden ja erämaisyyden korostaminen ja tuotteistaminen	Yritykset, Metsähallitus (luvat, sopimukset)	Oma rahoitus
Hyvinvointipolku	Personoidun hyvinvointipolun perustaminen Jämille (tai Metsäntutkimuslaitoksen Parkanon polun hyödyntäminen)	Yritykset, Metsähallitus (luvat, sopimukset), Metsäntutkimuslaitos	Oma rahoitus
Lähirooka	Suoramyyntipisteiden esille tuominen luontomatkailuasiakkaille, uusien perustaminen mahdollisuuksien mukaan, lähiruoan käyttö ravintolapalveluissa ja siitä tiedottaminen	Yritykset	Oma rahoitus
Luomukeruu	Luomukeruualueen muodostaminen, opastuspalvelut (marjastus, sienestys)	Yritykset	Oma rahoitus

10 Suunnitelman seuranta

Luontomatkailusuunnitelmassa nimettyjen toimenpiteiden toteutukseen suunniteltiin hanke, jolle haettiin ja saatiin rahoitus syksyn 2013 aikana. Hankkeessa keskitytään erityisesti luontomatkailualueen saavutettavuuden parantamiseen kohentamalla opastusviestintää. Kehittämistoimet kattavat niin sisällölliset kuin palvelurakenteisiin liittyvät toimenpiteet. Erityisen keskeinen tehtävä on laajemmalle alueelle ulottuvan viestintäyhteistyön aktivointi ja toimijoiden tiedotus- ja opastusvalmiuksien parantaminen. Toinen kokonaisuus on Geopark-selvityksen toteuttaminen. Hankkeen etenemisestä tiedotetaan alueen toimijoita, ja ohjausryhmä arvioi hankkeen toteutumista aikanaan.

Hankkeiden lisäksi luontomatkailusuunnitelman toimenpiteitä toteutetaan osana Metsähallituksen luontopalvelujen perusrahoitusta ja päivittäistä toimintaa. Ne liittyvät siten myös normaaliin vuosisuunnitteluun ja -seurantaan.

Kestävän luontomatkailun kriteerit ja mittarit ovat työkalu säännölliseen seurantaan ja arviointiin. Osaa mittareista seurataan vuosittain, joitakin arviointiaineistoja tuotetaan harvemmin, esimerkiksi kävijä- ja yritystutkimukset toteutetaan viiden vuoden välein. Silmämääräistä seuranta tehdään kuitenkin jatkuvasti, ja jos ongelmia ilmenee, niihin puututaan tarpeen mukaan. Käytännössä erityisesti erävalvonnalla suojellaan luontoa ja luonnossa liikkumista sekä jokamiehenoikeuksien noudattamista. Alueiden huoltohenkilöt ovat keskeisessä roolissa myös luontomatkailun kestävyuden arvioinnissa ja edistämässä. He antavat palautetta myös suoraan häiriöiden aiheuttajille, jos vastuutaho on tiedossa, ja pyrkivät siten ehkäisemään ongelmatilanteet jatkossa. Huoltohenkilöstö kiertää alueet viikoittain, joten esimerkiksi väärinkäytöksiin pystytään tarttumaan nopeasti ja korjaamaan jäljet.

Luontomatkailusuunnitelmalla edistetään osaltaan alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden toteutumista. Luontomatkailusuunnitelman toteutumisen seuranta on siten samalla hoito- ja käyttösuunnitelmien toteutumisen seuranta.

Suunnitelma-alueen luontomatkailun kehittämisen ja siihen liittyvän yhteistyön koordinointiin esitettiin Metsähallitusta. Alueiden hallinnoijana se koordinoi yhteistoimintaa jossain määrin jo nyt. Yhteistyösopimusten ja niihin liittyvien vuosittaisten tapaamisten lisääntymisen myötä sen rooli alueella vahvistuu. Luontomatkailusuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista pystytään yhteisissä tapaamisissa myös yhteisesti arvioimaan. Luontomatkailusuunnitelma päivitetään noin viiden vuoden kuluttua.

Lähteet

- Erkkonen, J. & Kyöstillä, M. (toim.) 2013: Kestävä luontomatkailu suojelualueilla. Opas matkailuyrittäjälle. – Metsähallitus, Vantaa. 19 s.
- Etelä-Pohjanmaan liitto 2005a: Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava 23.5.2005. – <<http://www.epliiitto.fi/upload/files/maka.pdf>>, viitattu 13.1.2012.
- 2005b: Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava. Kaavaselostus 23.5.2005. – Julkaisu A:16, <<http://www.epliiitto.fi/upload/files/Kaavaselostus.pdf>>, viitattu 17.6.2013.
- Geologian tutkimuskeskus 2001: Luontopolkuverkosto avattu Jämijärven Jämille. 30.5.2001. – Geologian tutkimuskeskus, Uutisarkisto. <<http://www.gtk.fi/ajankohtaista/media/uutisarkisto/index.html?year=2001&number=261&newsType=PressReleases>>, viitattu 25.6.2013.
- Haaga Instituutti -säätiö, Haaga-Perho 2009: Matkailun taloudelliset vaikutukset Pirkanmaalla vuonna 2008. – Tampereen kauppakamarin ja Tampereen kaupungin tilaama tutkimus. <http://www.piramk.fi/web/sytyke.nsf/Matkailun_taloudelliset_vaikutukset_Pirkanmaalla_2008.pdf>, viitattu 19.6.2013.
- Haltia 2013: Haltia – Suomen luontokeskus – Haltian verkkosivusto, <<http://www.haltia.com/haltia-suomen-luontokeskus>>, viitattu 24.7.2013.
- Hankala, A. 2008: Hämeenkaan alueen kävijätutkimus 2007. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 91. 62 s.
- & Tunturi, K. 2007: Hämeenkaan alueen yritystutkimus 2006. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 92. 61 s.
- Harju-Autti, A. 2011: Matkailu. Toimialaraportti 9/2011. – TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. 66 s.
- Hietasaari, K. 2011: MEK:n kansainvälistymiskatsaus. – Teoksessa: Harju-Autti, A., Matkailu. Toimialaraportti 9/2011. – TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. S. 51–60.
- Huhta, R. 2013: Kansallispuiston sosiokulttuurisen kestävyuden sertifiointi. Paikallisten osallistamisen keinoja Oulangan kansallispuistossa. – Matkailututkimuksen pro gradu -työ, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. 75 s.
- Jämi 84 - MTB - Markkinatutkimus 2013. – Tapahtumanjärjestäjän tilaama julkaisematon markkinatutkimus.
- Kankaanpää 2005: Kuninkaanlähde. – Kankaanpään kaupungin verkkosivusto. Historiaa. <<http://www.kankaanpaa.fi/html/fi/1052128500441658020.html>>, viitattu 25.6.2013.
- Karjalainen, J. & Kulonen, O. 2012: Palvelukohteiden seudullinen opastussuunnitelma. Etelä-Pohjanmaa. – Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Raportteja 108/2012. 45 s.
- Karppinen, A. & Vähäsantanen, S. 2012: Matkailutulo ja -työllisyys Satakunnassa, Porin seutukunnassa ja sen kunnissa 2009–2012. – Turun yliopiston kauppakorkeakoulu, Porin yksik-

- kö, verkkoaineisto. <<http://www.satamittari.fi/linkkitiedosto.asp?taso=1&id=527>>, viitattu 19.6.2013.
- Koivuniemi, P. 2006: Retkeilijöiden aiheuttama kasvillisuuden kuluminen ja roskaaminen Pallas–Ounastunturin taikopaikoilla. – Teoksessa: Sulkava, P. & Norokorpi, Y. (toim.), Luontomatkailun vaikutukset kasvillisuuteen ja maaston kulumiseen Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 166. <<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a166.pdf>>. S. 11–21.
- Konttinen, T. 2014a: Lauhanvuoren kansallispuiston kävijätutkimus 2012–2013. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 199. 56 s.
- 2014b: Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuiston kävijätutkimus 2012–2013. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 200. 53 s.
- 2014c: Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalueen kävijätutkimus 2013. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 201. 62 s.
- 2014d: Lauhanvuoren–Hämeenkaan alueen yritystutkimus 2013. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 202. 64 s.
- & Saari, H. 2013: Haapakeitaan soidensuojelualueen kävijätutkimus 2012. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 183. 33 s.
- Korpela K. 2013: Recent results on green space and human well-being. – Luento Forest Trail/Elvyttävät metsäpolut -seminaarissa Parkanossa 13.6.2013.
- Kortesluoma, A. 2013: Etelä-Pohjanmaan matkailustrategia vuosille 2013–2017. – Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Maa- ja metsätalouden yksikkö, Ilmajoki. Seinäjoki: MATKO 3 Matkailun koordinointi Etelä-Pohjanmaalla v. 2011–2014. 77 s.
- Kuivinen, A. 2010a: Lauhanvuoren kansallispuiston kävijätutkimus 2007. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 136. 59 s.
- 2010b: Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuiston kävijätutkimus 2007. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 137. 53 s.
- 2010c: Lauhanvuoren ja Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuistojen yritystutkimus 2007. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 138. 71 s.
- Kummala, S. 2013: Jämi houkuttaa koiraharrastajia. – Kankaanpään Seutu -lehti 23.6.2013. <<http://www.kankaanpaanseutu.fi/Uutiset/1194822115245/artikkeli/jami+houkuttaa+koiraharrastajia.html>>, viitattu 1.8.2013.
- Laukkanen, M. 2009: Saimaan suojelualueiden luontomatkailusuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 64. 65 s.
- 2010: Kolin–Ruunaan alueen luontomatkailusuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 87. 39 s.
- Liimatainen, K. 2007: Tiehallinnon museotiet ja -sillat. Museokohdeselvitys. – Tiehallinnon sisäisiä julkaisuja 11/2007. <http://alk.tiehallinto.fi/julkaisut/pdf2/4000555-vtieh_museotiet_ja_sillat.pdf>, viitattu 25.6.2013.

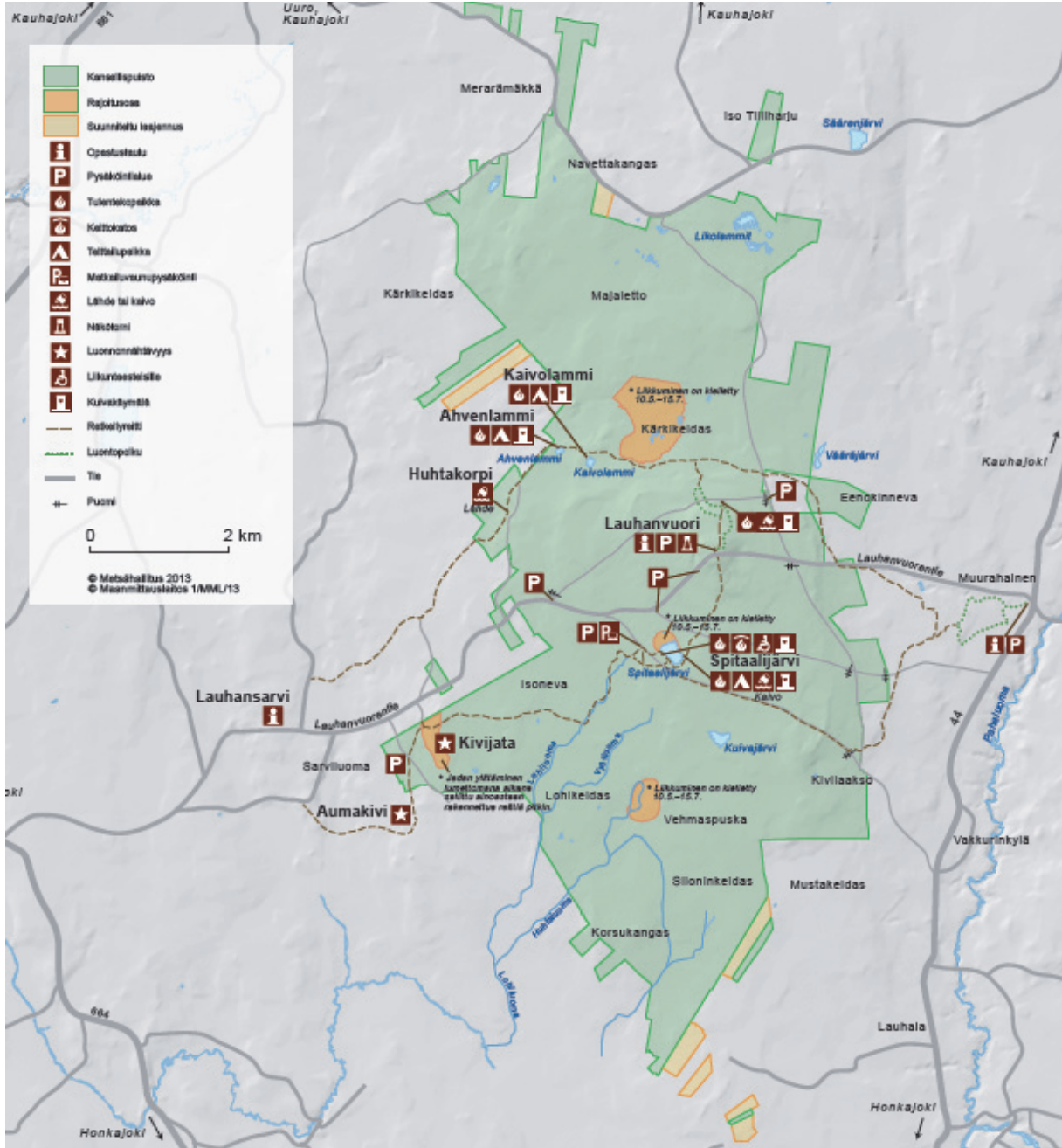
- Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmä 2002: Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. – Suomen Ympäristö 535. 48 s.
- Matilainen, A. & Merilahti, K. 2012: Näkemyksiä kestäväan matkailuun maaseudulla. Asiakastutkimuksen tulokset sekä KESMA I -hankkeen tulosten tiivistelmä. Etelä-Pohjanmaa. – Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Helsinki. 35 s.
- Mattila, I. 2002: Kuninkaanlähteen kehittämissuunnitelma. – Kaavoitus- ja Arkkitehtipalvelu Mattila Oy.
- 2007: Pohjois-Satakunnan luontomatkailun kärkikohteet. – Muistio, Kohteiden määrittelypalaveri Kankaanpään kaupungintalolla 14.8.2007.
- Matkailun edistämiskeskus 2010: Kansainvälinen luontomatkailututkimus 2010. – MEK A: 169 2010. 49 s.
- 2013a: Tuoteteemat ja työkalut. – Outdoors Finland II -kehittämishankkeen sivusto. <<http://www.mek.fi/tuoteteemat-ja-tyokalut/tuoteteemat/kesaaktiviteetit-outdoors-finland>>, viitattu 24.7.2013.
- 2013b: Matkailun trendejä maailmalta. – Matkailun edistämiskeskuksen tutkimukset ja tilastot -sivusto. <<http://www.mek.fi/tutkimukset-ja-tilastot/trendit>>, viitattu 30.7.2013.
- Merilahti, K. 2012: Matkailijoiden näkemyksiä kestävästä matkailusta maaseudulla. Tutkimusraportti Keski-Suomen, Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueilta. – Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja B. Raportteja 48. 64 s.
- Meriruoho, A. 2011. Merenkurkun saariston maailmanperintöalueen luontomatkailusuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 109. 54 s.
- Metsähallitus 2008: Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalueen sekä Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 45. 130 s.
- 2009: Länsi-Suomen alueen luonnonvarasuunnitelman välitarkastus. Kausi 2009–2013. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 62/2009. 76 s.
- 2010a: Kestävän luontomatkailun periaatteet luonnonsuojelualueilla. – Metsähallitus, Vantaa. <<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/luonnonsuojelu/suojelualueidenhoitojakaytto/virkistyskayttojaluontomatkailu/Kestavanluontomatk/Sivut/Kestavanluontomatkailunperiaatteetluonnonsuojelualueilla.aspx>>, viitattu 1.7.2013.
- 2010b: Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 127. <<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Bsarja/b127.pdf>>. 93 s.
- 2010c. Kestävä kehitys. – Metsähallituksen hankesivusto, <<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Hankkeet/Rakennerahastohankkeet/elimyssaloltavienansalolle/kestavakehitys/Sivut/Kestavakehitys.aspx>>, viitattu 5.8.2013.
- 2011: Lauhanvuoren kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 21.9.2011. – Metsähallituksen arkisto, Vantaa. 122 s.
- 2012a: Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 30.5.2012. – Metsähallituksen arkisto, Vantaa. 114 s.

- 2012b: Haapakeitaan soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 21.12.2012 – Metsähallituksen arkisto, Vantaa. 84 s.
 - 2013a: Luonnonsuojelualueiden perustaminen. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Suojelualueet/suojelualueidenperustaminen/Sivut/default.aspx>, viitattu 4.7.2013.
 - 2013b: Käyntimäärät vuonna 2012. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Eraasiatjaretkeily/Asiakastieto/Kayntimaarat/Documents/Kayntimaarat2012_kaikki.pdf>, viitattu 26.6.2013.
 - 2013c: Selkämeren virtuaaliopas. – Selkämeren kansallispuiston kohdesivut. <<http://www.selkameri.fi/>>, viitattu 25.7.2013.
- Museovirasto 2009: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Hämeenkankaan ja Kyrönkankaantie. – Museoviraston sivusto, <http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4050>, viitattu 25.6.2013.
- Nousiainen, I. 2004: Retki Suupohjan luontoon. Reitistöt ja muut kohteet. – Länsi-Suomen ympäristökeskus: Suupohjan reitistöt -esiselvityshanke. 67 s.
- Nummijärvi, M. 2008: Hyypänjokilaakson maisemanhoitoalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Lakeuksien laidalta Katikan kuruille. – Suomen Ympäristö 37/2008. Länsi-Suomen ympäristökeskus. 118 s.
- Nurmela, P. 2011: Suupohjan elinkeinoyhtymään valmisteilla uusi strategia. – Suupohjalainen 1/2011. – Suupohjan seutukunnan asukaslehti. <<http://portaali.suupohja.fi/tiedostot/Suupohjalainen%201%202011>>, viitattu 24.6.2013
- Peltonen, T. 2012: Lauhanvuoren, Kauhannevan–Pohjankankaan ja Hämeenkankaan yritystoiminnan kehittäminen. Liite hankesuunnitelmaan 13.1.2012. – Metsähallitus, luontopalvelujen arkisto, Vantaa.
- Petäjäistö, L. & Selby, A. 2012: Luontomatkailemisen yritystoiminta Suomessa. – Metlan työraportteja 246. <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2012/mwp246.htm>>, viitattu 2.1.2013.
- Pirkanmaan liitto 2007: Pirkanmaan 1. maakuntakaava. 29.3.2007. – <http://www.pirkanmaa.eu/files/files/maakuntakaavoitus/Pirkanmaan_1_maakuntakaava/Kaavamateriaali/Pdf/kaikki_lehdet.pdf>, viitattu 13.1.2012.
- 2009: Tampereen ja Pirkanmaan elämystalouden strategia 2010–2012. Elämykset euroiksi yhteistyöllä. – Strategialuonnos 25.9.2009. <<http://tredea-fi-bin.directo.fi/@Bin/968cc5ed0fcf882758ac78a1c4263ccb/1372320555/application/pdf/29595/EI%C3%A4mystalouden%20strategia%202010%20-%202012.pdf>>, viitattu 26.6.2013.
- Pohjois-Satakunnan kehittämiskeskus 2010: Seudullisen elinkeinostrategian päivitys ja uudet toimintamallit. Loppuraportti 25.10.2010. <http://www.yrittajat.fi/File/b48c5c7f-80bc-47bd-b767-82cc6df0b16f/elinkeinostrategiakoko_2010_2015.pdf>, viitattu 17.6.2013.
- Rannisto, A. 2012: Modernin humanistin matkassa – kohderyhmän kvalitatiivinen analyysi. Tutkimusraportti. – Finnish Tourist Board, Visit Finland. <<http://www.mek.fi/wp-content/uploads/2013/04/2012-MoHu-kvalitatiivinen.pdf>>, viitattu 2.1.2013.

- Santala, P. 2014: Etelä-Pohjanmaan matkailun tulo- ja työllisyys selvitys 2012. matkailuparlamentti 29.1.2014. – <<http://www.seamk.fi/matko/ajankohtaista.htm>>, viitattu 5.2.2014.
- Satakuntaliitto 2009: Satakunnan maakuntakaava. Ehdotus. 27.4.2009. – <<http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/tiedostot/linkki2ID578.pdf>>, viitattu 13.1.2012.
- 2010: Satakunnan maakuntakaava. Selostus, osa A 1.3.2010. <<http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/tiedostot/linkki2ID925.pdf>>. 122 s., viitattu 30.5.2013.
- 2012: Satakunnan matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelma. – <<http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/tiedostot/linkki2ID1406.pdf>>, viitattu 17.6.2013.
- Satamittari 2013: Kuntatiedot Excel-taulukoina. – Pohjois-Satakunnan seutukunta. <<http://www.satamittari.fi/sivu.asp?taso=1&id=33>>, viitattu 18.6.2013
- Selby, A., Neuvonen, M., Petäjistö, L. & Sievänen, T. 2010: Kansallispuistojen merkitys maaseutumatkailulle. – Metlan työraportteja 161. <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp161.pdf>>. 49 s.
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (toim.) 2011: Luonnon virkistyskäyttö 2010. – Metlan työraportteja 212. <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm>>. 190 s.
- Soininen, L. 2007: Natura-luontotyyppien kasvillisuuden kulumiskestävyys kansallispuiston retkeilyreiteillä. – Teoksessa: Sulkava, P. & Norokorpi, Y. (toim.), Luontomatkailun vaikutukset kasvillisuuteen ja maaston kulumiseen Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 166. <<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a166.pdf>>. S. 22–41.
- Sulkava, P. & Norokorpi, Y. (toim.) 2007: Luontomatkailun vaikutukset kasvillisuuteen ja maaston kulumiseen Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 166. <<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a166.pdf>>. 71 s.
- Suupohjan kehittämissyhdystys 2014: Seikkaile Suupohjassa - löytöretkiä lähelle. – Facebook-ryhmä, <<https://www.facebook.com/groups/seikkaileSuupohjassa>>.
- Tiehallinto 2009: Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma. – Tiehallinnon Turun tiepiirin verkkojulkaisu. <http://alk.tiehallinto.fi/julkaisut/pdf2/1000237-v-varsinais-suomen_ja_satakunnan_palvelukohteiden_opastussuunnitelma.pdf>, viitattu 23.7.2013.
- Turun ammattikorkeakoulu 2014: Vihreä polku -sivusto. – Turun ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen opiskelijoiden tuottama ja ylläpitämä ympäristösivusto, <<http://www.vihreapolku.info>>.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2010: Suomen matkailustrategia 2020. 4 hyvää syytä edistää matkailutoimialojen kehitystä. – <https://www.tem.fi/files/27053/Matkailustrategia_020610.pdf>, viitattu 2.1.2013.
- 2013: Suomen matkailustrategia vuoteen 2020. TUOTEKEHITYKSEN PAINOPISTEET VUOSILLE 2014–2020. Huhtikuu 2013. <http://www.tem.fi/files/36878/Teemat_ja_tuotekehityksen_painopisteet_2014-2020.pdf>, viitattu 24.6.2013.

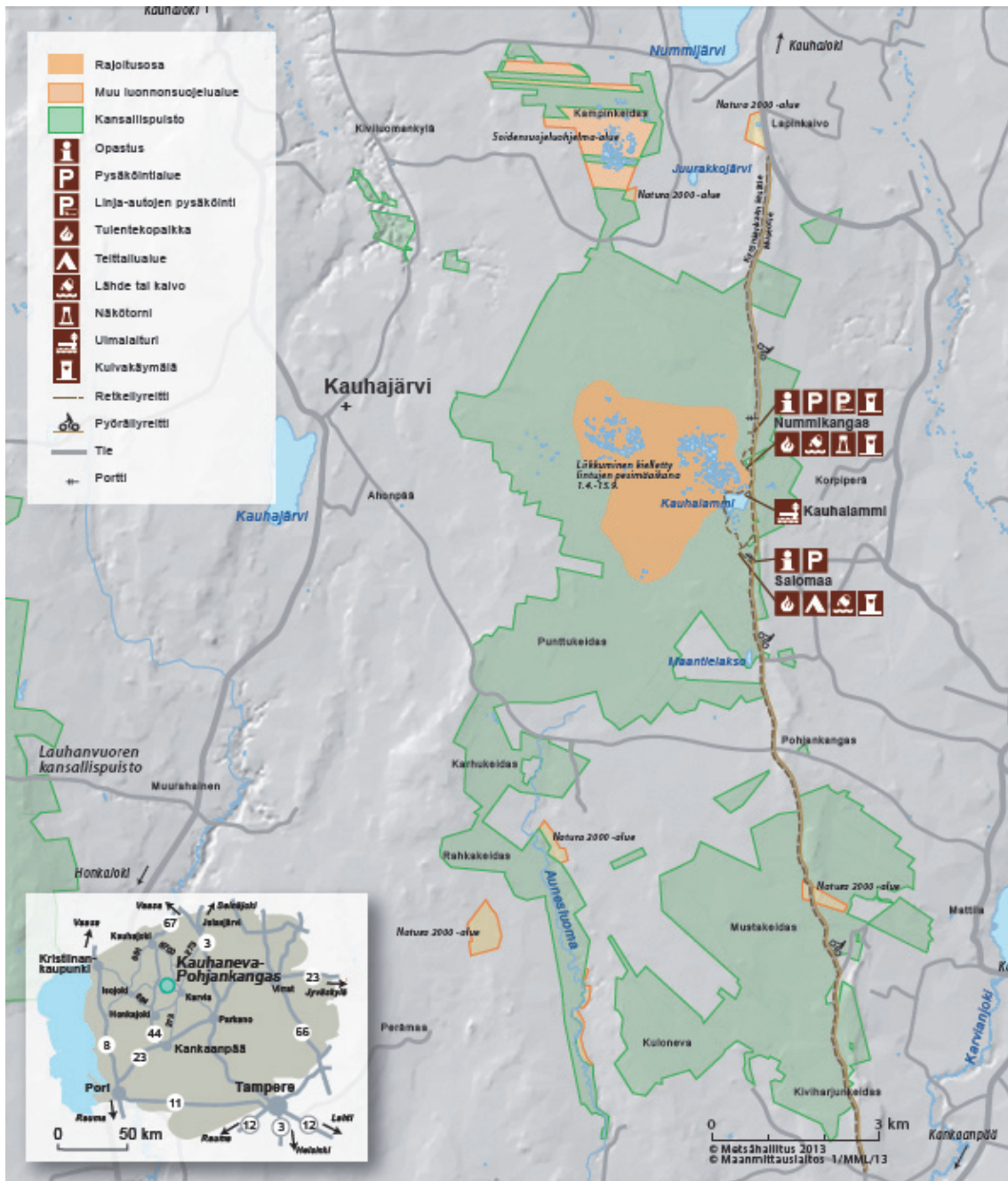
- Törn, A. 2007: Sustainability on nature-based tourism. – Academic dissertation, Oulun yliopisto, ACTA UNIVERSITATIS OULUENSIS. A Scientiae Rerum Naturalium 498. <<http://herkules.oulu.fi/isbn9789514286674/isbn9789514286674.pdf>>.
- Wakonen, K. 2012: Miksi Suomeen matkustetaan? – Artikkelit Matkailusilmä 4/2012 -lehdessä. <<http://www.e-julkaisu.fi/matkailusilma/2012/04>>, viitattu 2.1.2013. S. 14–15.
- WWF Suomi, Luonto-Liitto, Suomen luonnonsuojeluliitto, Greenpeace & BirdLife Suomi 2012: Kansallisomaisuus turvaan – valtion omistamia suojelunarvoisia metsä- ja suoalueita. <<http://wwf.fi/mediabank/2794.pdf>>, viitattu 23.7.2013.
- Ympäristöministeriö 2011: Hyypänjokilaakso. – Ympäristöministeriön verkkosivusto. <<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=111163&lan=FI>>, viitattu 24.7.2013.

Alueet ja palvelukartat

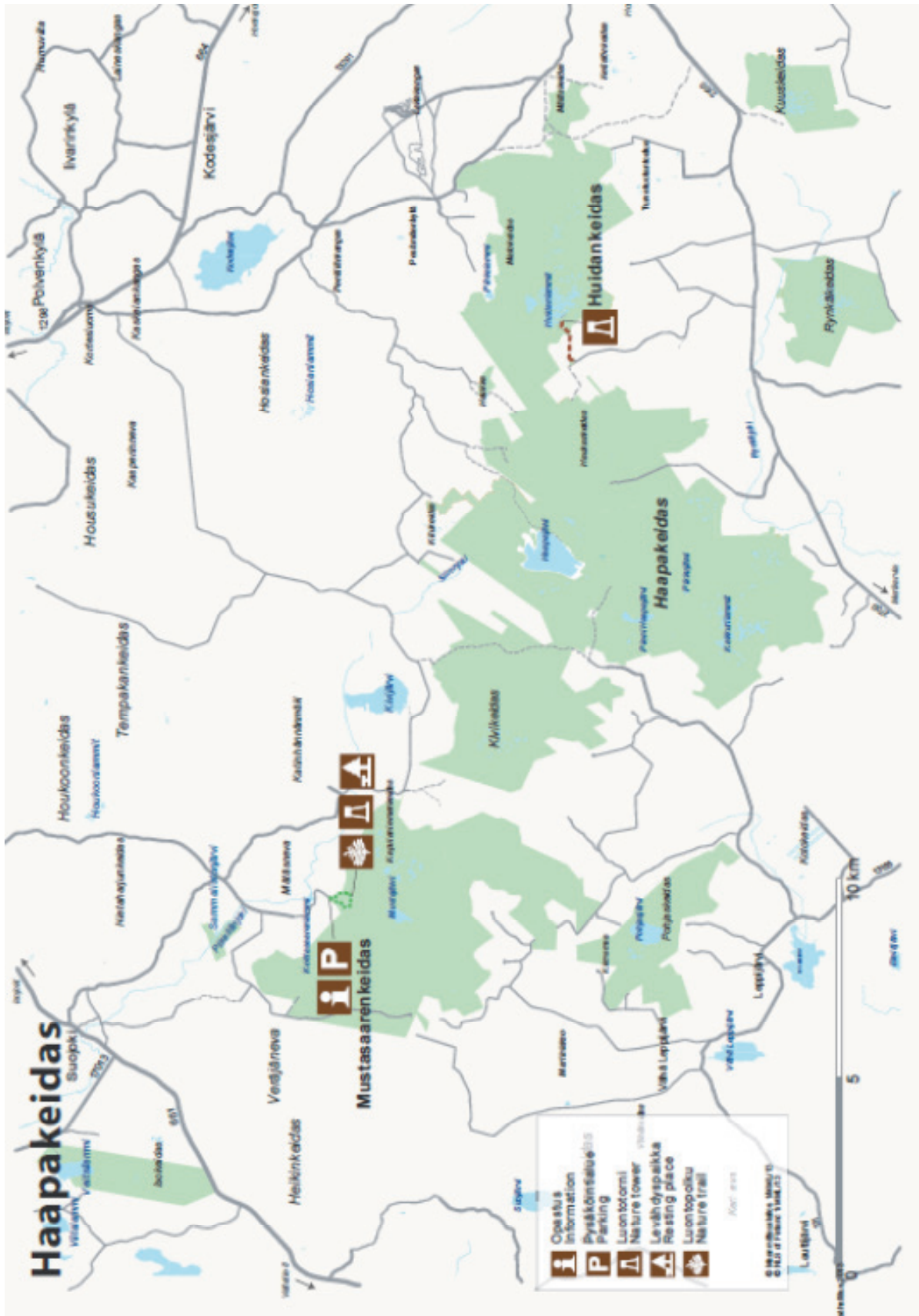

Lauhanvuoren kansallispuisto. © Metsähallitus 2014, © Maanmittauslaitos 1/MML/14.

LIITE 1.2(5)

Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuisto. © Metsähallitus 2014, © Maanmittauslaitos 1/MML/14.

Haapakeitaan soidensuojelualue. © Metsähallitus 2014, © Maanmittauslaitos 1/MML/14.

LIITE 2.

Ohjausryhmän jäsenet

Jäsen	Varajäsen	Organisaatio
Marko Rajamäki	Jaana Koivisto	Pohjois-Satakunnan kehittämiskeskus Oy
Carita Latikka		Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymä
Hannu Uusihonko		Honkajoen kunta
Esa Ala-Karvia	Jonna Haavisto	Jämijärven kunta
Ilmari Mattila		Kankaanpään kaupunki
Marketta Nummijärvi		Kauhajoen kaupunki
Tuula Peltonen	Hannamaria Potila	Metsähallitus
Anne Savola	Anne Nummela	Satakuntaliitto
Katriina Peltonen		Etelä-Pohjanmaan liitto
Leena Ylikännö	Anne Heikintalo	ProAgria Satakunta ry
Teppo Toivanen, Lauhansarven luontomatkailukeskus	Maria Itävaara, Marian luonto-ateriat	Isojoen kunta
Kaija Kangas, Karvian matkailuyhdistys ry.	Joni Vainionpää	Karvian kunta
Sari Vuorela, Niinionton lomamökkit	Matti Tervakangas	Siikaisten kunta
Timo Pukkila		Satakunnan ELY-keskus

Lehtiartikkeli Hämeenkaan laavujen ilkvallasta

Maanantaina 15. heinäkuuta 2013 KANKAANPÄÄN SEUTU

7

Ilkivalta rehottaa laavujen liepeillä

Järjetöntä: Tuhoamisvimmassa ja klapivarkaissa nähdään vaivaa.

Seppo Kummala
seppo.kummala@almamedia.fi

KANKAANPÄÄ Idyllinen kota keskellä kauniin Hämeenkaan luontoa. Idyllin rikkoo surullinen näky. Polttopuut on viskelty ympäri tannerta. Hiekkamaasta nousevaan kiveen on selvästi tähdätty, jotta on saatu pullo rikki. Toinenkin.

– Eilen tämä oli aivan siisti kun lähdin, keräsin aiemmat rojut pois. Pikkulauantaita on näköjään vietetty, Metsähallituksen luontopalveluille urakoiva huoltoyrittäjä **Tero Lähteenmäki** harmittelee torstaiamuista näkyä.

Makkaraakin on paistettu, paljastavat maassa lojuvat paketin kuoret. Istuinlaverille on jäänyt lojumaan palautuspulloja. Hyvinkin mäyräkoiran verran, jos rikotut lasketaan mukaan.

– Tuntuu, että ilkvallasta on jälleen lisääntynyt. Järjetöntä, yrittäjä huokaa ja käy keräämään roskia.

Metsähallituksen ylläpitämä Hämeenkaan reitistö on käyttäjilleen maksuton. Verovaroin on kustannettu upea reitistö, jonka useilla laavuilla voi kuka tahansa nauttia luonnosta ja nuotio-tilusta – valmiiksi paikalle tuoduista puista.

– Aiemmin toimme tänne valmiita klapeja. Hävikki oli niin kova, että pari vuotta siten päädyimme tuomaan pidempiä rankoja paikalle sahan kera. Onhan se harmi, kun poltettavat puut pitää sahata, mutta varkauudet vähenivät.

Tänä kesänä polttopuu-

Huoltoyrittäjä Tero Lähteenmäki siivosi laavun ympäristön keskiviikkona. Torstaina paikka oli jälleen sotkettu.

varkaille on kelvannut pidempikin tavara. Jäljet paljastavat, että niitä on haettu nelipyöräisellä vehkeellä, ehkä peräkäräisellä autolla.

– Kyllä kadonneet mottimäärät sellaisia ovat, että urakalla näitä on haettu.

Alueen vartiointiin on jo mietitty tehokkaampia ratkaisuja. Ne vain maksavat turhaan, kun nekin rahat voitaisiin käyttää palveluihin. Nyt raha kuluu sen sijaan siivoukseen.

Rakenteelliset vauriot ovat vakavampia. Kuninkaanlähteen, sekä Ruskan laavujen kattorakenteita on vahingoitettu. Revittyjä kattohuopia saa korjata tuon tuostakin. Reikä katteessa päästää vettä läpi ja lahottaa rakenteita.

Jämin-Kuninkaanlähteen-Varuskunnan alueella on hyvä kulkea pyörällä tai jalkaisin, talvisin suksien. Kun vain taukopaikat pysyisivät kunnossa.

Matkailun kestävyys arviointimittaristo suunnitelma-alueella

TAVOITETILA	MITTARI	MITTAUSTAPA	NYKY-ARVO	TAVOITE-ARVO 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN HOIDON JA KÄYTÖN OHJAUKSEN KEINOT
1. Luontoarvot säilyvät ja toiminta edistää luonnon suojelua						
Matkailu ja virkistyskäyttö eivät vaaranna uhanalaisten ja harvinaisten lajien esiintymistä	Uhanalaisten petolintujen pesintä Uhanalaiset suolinnustot Uhanalaiset kasvit ja sammalet Uhanalaiset kalalajit (purotaimen) Vieraslajit Luvaton moottoriajoneuvoilla ajo Muu häirintä (koirat, luvaton metsästy)	Rengastajien raportit Ls-prosessin seuranta Eräprosessin seuranta Erävalvontaraportit	Tilanne vuonna 2013	Nykyarvo/ HKS:n tavoitteet	-20 % /HKS:n tavoitteet	Ohjaus ja neuvonta, valvonta, luvat
Luontomatkailla edistää tai ei ainakaan huononna maisema-arvoja	Kuinka paljon maaston kuluneisuus on häirinyt kävijöitä? Kuinka paljon maaston roskaantuneisuus on häirinyt kävijöitä?	Kävijätutkimus, kysymys 15, koodi 1, keskiarvo asteikolla 1–5 Kävijätutkimus, kysymys 15, koodi 2, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 4,57 K-P: 4,49 HAA: 4,44 HAM: 4,44 LAU: 4,63 K-P: 4,65 HAA: 4,62 HAM: 4,10	Vähintään nykyarvo Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta -20 % nykyarvosta	Toimintojen ja rakenteiden sijoittelu, rakenteet, kestävänti, kävijöiden ohjaus ja neuvonta, luvat Kävijöiden ohjaus ja neuvonta, luvat
2. Ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän						
Maaston kuluneisuus on hyväksyttävissä rajoissa	Soininharjun kuluminen Koivistonvadin kuluminen Kuinka paljon maaston kuluneisuus on häirinyt kävijöitä?	Ls-seuranta Kävijätutkimus, kysymys 15, koodi 1, keskiarvo asteikolla 1–5	Tilanne vuonna 2013 LAU: 4,57 K-P: 4,49 HAA: 4,44 HAM: 4,44	Nykyarvo/ HKS:n tavoitteet Vähintään nykyarvo	HKS:n tavoitteet -20 % nykyarvosta	Toimintojen ja rakenteiden sijoittelu, rakenteet, kestävänti, kävijöiden ohjaus ja neuvonta, luvat Toimintojen ja rakenteiden sijoittelu, rakenteet, kestävänti, kävijöiden ohjaus ja neuvonta, luvat
Luontotyyppien turvaaminen	Paahdeympäristöt Hämeenkanakaalla Lähteiköt ja luomat	Seuranta	Tilanne vuonna 2013	Nykyarvo/ HKS:n tavoitteet	Nykyarvo	Toimintojen ja rakenteiden sijoittelu, rakenteet, kestävänti, kävijöiden ohjaus ja neuvonta, luvat
Luonnonvaraiset riista- ja kalakannat ovat elinvoimaisia	Kannan kehitys ja kannan koko Riistarikkausindeksi	RKTL:n saalismäärät Riistakolmiolaskennan tulokset Lupattilastot	Tilanne vuonna 2013	Nykyarvo/ HKS:n tavoitteet	HKS:n tavoitteet	Luvat ja sopimukset

TAVOITETILA	MITTARI	MITTAUSTAPA	NYKY-ARVO	TAVOITE-ARVO 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN HOIDON JA KÄYTÖN OHJAUKSEN KEINOT
Toimitaan Metsähallituksen luontorakentamisen periaatteiden mukaisesti	Luontorakentamisen periaatteet	Auditoinnit	Tilanne vuonna 2013	HKS:n tavoitteet	HKS:n tavoitteet	Luvat ja sopimukset
Alueen järjestyssääntöä ja muita ohjeita noudatetaan Käytetään merkittyjä reittejä ja huollettuja rakenteita silloin, kun niitä on	Rikkeiden määrä/valvontatapahurtumien määrä erityisesti Hämeenkanakaalla	Erävalvontaraportit Yrityspalautte	Tilanne vuonna 2013	Rikkeiden määrä vähentynyt	Nykyarvo	Kävijöiden ja yrittäjien ohjaus ja neuvonta Toimintojen ja rakenteiden sijoittelu, kävijöiden ohjaus ja neuvonta
Ympäristöä säästävä retkeily yleisesti käytössä: • Matkat suunnitellaan ja valmistellaan hyvin • Käytetään merkittyjä reittejä ja huollettuja rakenteita, kun niitä on • Jätteet käsitellään ohjeiden mukaan	Alueelta kertyvä kaatopaikkajättemäärä Isoista tapahtumista jäävät jätteet	Jätetieto kerätään ympäristöjärjestelmän mukaisesti	Tilanne vuonna 2013	Jätteiden määrä vähentynyt	Nykyarvo	Kävijöiden ja yrittäjien ohjaus ja neuvonta Mediaviestintä
	Kuinka paljon maaston roskaantuneisuus on häirinnyt kävijöitä?	Kävijätutkimus, kysymys 15, koodi 2, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 4,63 K-P: 4,65 HAA: 4,62 HAM: 4,10	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Kävijöiden ohjaus ja neuvonta Mediaviestintä
	Polttopuun kokonaismäärä	Raportit vuosittain	Tilanne vuonna 2013	Säästeliäs käyttö	Suhteessa kävijöiden määrään	Kävijöiden ja yritysten ohjaus ja neuvonta
Polttopuun käyttö on säästävää		Kävijälaskenta	Tilanne vuonna 2013	Säästeliäs käyttö	Tuhlailtava käyttö ja varkaudet lisääntyvät	Kävijöiden ja yritysten ohjaus ja neuvonta
	Polttopuut huolletuilla tulipaikoilla, laadun ja määrän arviointi	Kävijätutkimus, kysymys 10, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 4,44 K-P: 4,49 HAM: 3,67	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Kävijöiden ja yritysten ohjaus ja neuvonta
3. Arvostetaan paikallista kulttuuria ja perinteitä						
MH:n toiminta on paikallisesti hyväksyttävää	Negatiivisen palautteen määrä ja laatu suhteessa kokonaispalautemäärään	Palautte	Tilanne vuonna 2013	Enintään nykyarvo	Negatiivinen palautte lisäänty	Viestintä, paikallisen kulttuurin esille tuominen opastusviestinnässä, osallistuminen
Yrittäjien toiminta on paikallisesti hyväksyttävää	Negatiivisen palautteen määrä ja laatu suhteessa kokonaispalautemäärään	Palautte	Tilanne vuonna 2013	Enintään nykyarvo	Negatiivinen palautte lisäänty	Kestävän luontomatkailun periaatteista tiedottaminen
Metsähallitus tuntee alueen käyttömuodot ja yrittäjät sekä kunnioittaa niitä	Metsähallituksen henkilöstön yhteistyö yrittäjien kanssa	Yritystutkimus, palvelujen laadun arviointi, keskiarvo asteikolla 1–5	3,77	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Viestintä, osallistuminen

TAVOITETILA	MITTARI	MITTAUSTAPA	NYKY-ARVO	TAVOITE-ARVO 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN HOIDON JA KÄYTÖN OHJAUKSEN KEINOT
4. Asiakkaiden arvostus ja tietämys luonnosta ja kulttuurista lisääntyvät						
Asiakkaat tuntevat alueita koskevat järjestys-säännöt ja ohjeet	Rikkeiden määrä / valvontatapahutumien määrä Hämeenkanakaalla	Erävalvontaraportit	Tilanne vuonna 2013	Rikkeiden määrä vähentynyt	Nykyarvo	Kävijöiden ohjaus ja neuvonta
Asiakkaat ovat kiinnostuneita luonnosta ja kyselevät sekä hankkivat lisätietoa	Virkistysmotiivit	Kävijätutkimus, kysymys 8: luonnosta oppiminen, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 3,40 K–P: 3,71 HAA: 3,85 HÄM: 3,20	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Kävijöiden ohjaus ja neuvonta, opastusviestintä
	Alueiden käyntikerrat	Kävijälasenkenta	75 000	Vähintään nykyarvo	Nykyarvo	Alueiden markkinointi, opastusviestintä, laadukas sisältö
	Metsähallituksen luontopalvelujen verkkosivujen (www.luontoon.fi) käyntikerrat	Verkkosivujen käyntimäärien seuranta vuosittain	23 313			
	Mitä tietoa kaipaa alueesta ja millaisesta koulutuksesta on kiinnostunut?	Yritystutkimus	Tilanne vuonna 2013	Tiedon tarve lisääntynyt	Nykyarvo	Tietoiskut, koulutus yrittäjille, luontotietomateriaalit, esitteet
Luonto on matkan tärkeä motiivi	Virkistysmotiivit	Kävijätutkimus, kysymys 8: luonnosta kokeminen, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 4,62 K–P: 4,76 HAA: 4,72 HÄM: 4,51	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Alueiden markkinointi, opastusviestintä
	Luontomatkaillun merkitys yrityksen toiminnalle	Yritystutkimus, keskiarvo asteikolla 1–5	3,38	Merkitys kasvanut	Nykyarvo	Alueiden markkinointi, opastusviestintä
5. Asiakkaiden mahdollisuudet luonnossa virkistäytymiseen paranevat						
	Palvelujen laadun arviointi	Kävijätutkimus, kysymys 10, keskiarvo asteikolla 1–5 Asiakaspalaute (avoin)	LAU: 3,99 K–P: 3,81 HAA: 3,33 HÄM: 3,76	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Opastusviestintä, rakenteiden ylläpito ja lisääminen (HKS)
Ylläpidetään laadukasta ja viihtyisää virkistysympäristöä	Kävijöiden odotusten täytyminen	Kävijätutkimus, kysymys 11, keskiarvo asteikolla 1–5 Asiakaspalaute (avoin)	LAU: 4,39 K–P: 4,28 HAA: 3,99 HÄM: 4,45	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Markkinointiviestintä realistista
	Kävijätyytyväisyysindeksi	Kävijätutkimus, kysymykset 10, 11 ja 15, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 4,23 K–P: 4,11 HAA: 3,92 HÄM: 4,04	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Palvelujen kehittäminen ja laadun ylläpito, kävijöiden ohjeistus ja neuvonta, markkinointiviestintä realistista

TAVOITETILA	MITTARI	MITTAUSTAPA	NYKY-ARVO	TAVOITE-ARVO 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN HOIDON JA KÄYTTÖN OHJAUKSEN KEINOT
Otetaan huomioon muut asiakkaat	Kuinka paljon liiallinen kävijämäärä on häirinnyt kävijöitä?	Kävijätutkimus, kysymys 15 (koodi 4), keskiarvo asteikolla 1–5 Asiakaspalaute (avoin)	LAU: 4,70 K-P: 4,79 HAA: 4,81 HÄM: 4,63	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Kävijöiden ohjaus ja neuvonta
	Kuinka paljon muiden kävijöiden käyttäytyminen on häirinnyt kävijöitä?	Kävijätutkimus, kysymys 15 (koodi 5), keskiarvo asteikolla 1–5 Asiakaspalaute (avoin)	LAU: 4,71 K-P: 4,84 HAA: 4,81 HÄM: 4,65	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Kävijöiden ohjaus ja neuvonta
6. Asiakkaiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi vahvistuvat						
Kävijät tuntevat virkistävyytensä ja rentoutuvansa luonnossa	Virkistysmotiivit Avoin palaute	Kävijätutkimus, kysymys 8: rentoutuminen, keskiarvo asteikolla 1–5 Asiakaspalaute	LAU: 4,37 K-P: 4,45 HAA: 4,04 HÄM: 4,41	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Toimintojen ja rakenteiden sijoittelu, kävijöiden ohjaus ja neuvonta
	Virkistysmotiivit	Kävijätutkimus, kysymys 8: luonnon kokeminen, keskiarvo asteikolla 1–5 Asiakaspalaute	LAU: 4,62 K-P: 4,76 HAA: 4,72 HÄM: 4,51	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Alueen luontoarvojen esille tuominen opastusviestinnässä
Kävijät saavat henkilökohtaisia luontokokemuksia ja elämyksiä	Kävijöiden odotusten täytyminen	Kävijätutkimus, kysymys 11, keskiarvo asteikolla 1–5 Asiakaspalaute	LAU: 4,39 K-P: 4,28 HAA: 3,99 HÄM: 4,45	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Markkinointiviestintä realistista
Palvelurakenteiden turvallisuus taataan	Luontorakenteiden kuntokartoitus, ikä ja kattavuus	Luontorakenteiden kuntokartoitukset (R3)	Tilanne vuonna 2013	Rakenteista ajantasaiset tiedot	Nykyarvo	Tiedot ajan tasalla
	Reittien ja rakenteiden turvallisuus	Kävijätutkimus, kysymys 10, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 4,10 K-P: 3,55 HAA: 4,10 HÄM: 3,92	Rakenteet koetaan turvallisiksi	Rakenteet koetaan turvattomiksi	Rakenteiden kunnostus ja uusiminen

TAVOITETILA	MITTARI	MITTAUSTAPA	NYKY-ARVO	TAVOITE-ARVO 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN HOIDON JA KÄYTÖN OHJAUKSEN KEINOT
7. Vaikutetaan myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen						
MH:n alueiden luontomatkailu edistää alue- ja paikallistaloutta	Luontomatkailuyrittäjäsopimusten määrä	Vuokra-järjestelmästä saatava tieto eritasoisista sopimuksista	Tilanne vuonna 2013	Kattaa kaikki luontomatkailuyrittäjät	Sopimusten uusiminen vähenee	Yhteistyösopimusten tekeminen
	Paikallistaloudelliset vaikutukset (mij. €, htv)	Paikallistaloudellisten vaikutusten seuranta vuosittain, ASTA	Tilanne vuonna 2013	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Alueiden markkinointi, yritysten palvelujen ja tapahtumien esittely
8. Viestintä ja markkinointi on laadukasta ja vastuullista						
Kerrotaan avoimesti ja kattavasti mitä eri suojelualueilla saa ja on soveliaista tehdä	Tyytyväisyys Metsähallituksen aluetta koskeviin sivustoihin	Kävijätutkimus, kysymys 10, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 3,69 K-P: 3,66 HAA: 3,14 HAM: 3,58	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Sivustojen ajantasaisuus ja kattavuus (esim. Huidankeidas), sisällön kehittäminen
	Kävijöiden odotusten täytyminen	Kävijätutkimus, kysymys 11, keskiarvo asteikolla 1–5	LAU: 4,39 K-P: 4,28 HAA: 3,99 HAM: 4,45	Vähintään nykyarvo	-20 % nykyarvosta	Markkinointiviestintä realistista
	Tyytyväisyys Metsähallituksen opas-tusaineistoihin (a), www-sivuihin (b) ja tiedotus- ja koulutusilaisuuksiin (c)	Yritystutkimus, keskiarvo asteikolla 1–5	a: 2,68 b: 3,87 c: 3,32	Vähintään nykyarvo	Nykyarvo	Pitäminen ajan tasalla, saatavuus
9. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä						
Asiakaspalaute kerätään säännöllisesti ja se käsitellään	Sopimusyrittäjien palaute	Vuosittainen palautekysely	Tilanne vuonna 2013	Vähintään nykyarvo	Nykyarvo	Henkilökohtainen yhteydenpito
Asiakkaat voivat antaa palautetta jatkuvasti (spontaanisti)	Välittömän myönteisen ja kielteisen palautteen määrä/kävijämäärä	Ympäristöpalautejärjestelmä, kertyneiden palautteiden seuranta	Tilanne vuonna 2013	Vähintään nykyarvo	Nykyarvo	Palautteenantokanavat
Yrittäjät osallistuvat MH:n koulutusilaisuuksiin	Koulutusilaisuuksien määrä / sopimusyrittäjien määrä	Koulutusrekisteri	Tilanne vuonna 2013	Vähintään nykyarvo	Nykyarvo	Tilaisuuksien järjestäminen
Yrittäjät sitoutuvat MH:n ympäristöjärjestelmän ympäristöyhteistyötä koskeviin vaatimuksiin	Auditoinnissa ilmi tulleiden sopimusrikkeiden määrä	Auditoinnit	Tilanne vuonna 2013	Ei rikkaita	Nykyarvo	Ohjaus ja neuvonta

TAVOITETILA	MITTARI	MITTAUSTAPA	NYKY-ARVO	TAVOITE-ARVO 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN HOIDON JA KÄYTÖN OHJAUKSEN KEINOT
MH:n ympäristöjärjestelmän ja luontomatkailun periaatteet tunnetaan ja hyväksytään	Luontomatkailuyrittäjäjäsenmäärä Miten hyvin kestävä luontomatkailun periaatteet tunnetaan (a) ja hyväksytään (b)?	Vuokra-järjestelmästä saatava tieto eritasoisista sopimuksista Yritystutkimus, keskiarvo asteikolla 1–5	Tilanne vuonna 2013 a: 3,32 b: 4,56	Kattaa kaikki luontomatkailuyrittäjät Vähintään nykyarvo	Sopimusten uusiminen vähenee Nykyarvo	Yhteistyösopimusten tekeminen Tiedotus Yhteistyösopimusten tekeminen
MH:n ja matkailuyrittäjien yhteistyö on luontevaa, säännöllistä kanssakäymistä	Metsähallituksen henkilöstön yhteistyö yrittäjien kanssa	Yritystutkimus, keskiarvo asteikolla 1–5	3,77	Vähintään nykyarvo	Nykyarvo	Viralliset ja epäviralliset tapaamiset, yhteistyösopimukset

Uusimmat Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

- No 203 Kuntsi, S. & Toivanen, T. 2013: Lahopuun lisäyksen vaikutus kovakuoriaislajistoon. 34 s.
- No 204 Niemi, M. & Nyman, M. 2013: Valkohäntäpeuran ekologiset ja sosiaaliset vaikutukset Tammisaaren saariston kansallispuistossa ja sen lähialueilla. 52 s.
- No 205 Niemi, M. & Nyman, M. 2013: Vitsvanshjortens ekologiska och sociala verkningar i Ekenäs skärgårds nationalpark och dess närområden. 50 s.
- No 206 Trafix oy 2013: Sipoonkorven kansallispuiston liikenneselvitys. 53 s.

Sarja B

- No 189 Kyrönviita, M. 2013: Helvetinjärven kansallispuiston kävijätutkimus 2012. 63 s.
- No 190 Sutela, J. 2013: Itäisen Suomenlahden kansallispuiston kävijätutkimus 2012. 61 s.
- No 191 Olin, K. 2013: Kevon luonnonpuiston kävijätutkimus 2013. 70 s.
- No 192 Weckman, A. 2013: Besökarundersökning i Ekenäs skärgårds nationalpark 2012. 41 s.
- No 193 Nyström, J. & Kempe, R. 2013: Kundundersökning i Ekenäs naturum 2012. 40 s.
- No 194 Korkalainen, H. 2013: Petkeljärven kansallispuiston kävijätutkimus 2011. 48 s.
- No 195 Sutela, J. 2014: Valkmusan kansallispuiston kävijätutkimus 2012. 51 s.
- No 196 Kyrönviita, M. 2014: Seitsemisen kansallispuiston kävijätutkimus 2012. 69 s.
- No 197 Isoviita, J. 2014: Liminganlahden luontokeskuksen asiakastutkimus 2013. 43 s.
- No 198 Metsähallitus 2014: Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien tilinpäätös ja toimintakertomus 2013. 69 s.
- No 199 Konttinen, T. 2014: Lauhanvuoren kansallispuiston kävijätutkimus 2012–2013. 56 s.
- No 200 Konttinen, T. 2014: Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuiston kävijätutkimus 2012–2013. 53 s.
- No 201 Konttinen, T. 2014: Hämeenkaan harjoitus- ja monikäyttöalueen kävijätutkimus 2012–2013. 62 s.
- No 202 Konttinen, T. 2014: Lauhanvuoren, Kauhanevan–Pohjankankaan ja Hämeenkaan yritystutkimus 2013. 64 s.

Sarja C

- No 126 Metsähallitus 2013: Simpsiön Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2012–2027. 94 s.
- No 127 Vuorinen, J., Sorakunnas, E. & Högmander, J. 2014: Öron luontomatkailun kehittämissuunnitelma. 53 s.
- No 128 Metsähallitus 2014: Etelä-Konneveden suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelma. 135 s.
- No 129 Konttinen, T. 2014: Lauhanvuoren, Kauhanevan-Pohjankankaan ja Hämeenkaan luontomatkailusuunnitelma. 89 s.

ISSN-L 1796-2943
ISSN (verkkojulkaisu) 1796-2943
ISBN 978-952-295-066-6 (pdf)

julkaisut.metsa.fi